گوڵسوو

ژمارە ١٠٧ - ئازاری ٢٠٢١ی زایینی (٢٧٢١) ی کوردی

نەورووز ، وادەجی و وەخت دیدار زینگەیلە و مردگەیلەسە

لەتیفە، نموونەیێگ لە مەینەتباری کورد فەیلی

ژینوساید
نەنگە دە دامان هەر وڵاتێگ

دوماێ چل و یەك ساڵ ژینووساید کردن کورد فەیلی عراق ئوو سەد ساڵ چز حوکمڕانی شوونیستی، نە هەر گوزەیشتەمان تەرفوتوون کریا ک هێمانیش هیچ ئامار راسکانی و دوروستێ لە یە ک ژمارەی کورد فەیلی دە عراق چەنێگە؟ وە دەس ناکەفێ.
تەنیا خیاوانەیل بەغدا و کووچەو کوڵانەیل خاڵی لە وڵاتوەندەیل فەیلی، هاوار ئەکا ك ئی رووڵەیلە عراقە، شوون بڕەو کریانە.
باس ژمارەی کەمهووزەیلە، هیچ وەختێ لە باسەیل سیاسی جیا نییە ئوو وە داخەوە، دوماێ رمیان سەددام، هەر چەن ک دە بان قاقەز قانوونەیلێ خاس نووسریا ئمجا تا ئێسە یا هە ئجرا نەکریانە یا گەنتر لە ئەوە گەن ئجرا کریانە چوون هێمان ک هێمان ئەبینیمن، عراق جوور جار جاران، ئەو ژمارە لە کوردەیل فەیلی وە خوەی نابینێ ك لە سەدەی گوزەیشتە نیشتەجی ئی وڵاتە بین.
ئاخی و داخینە ک دی ناکرێ رووژی بیاێ ک دوارە بەغدا؛ ملیوونێگ وڵاتوەند کورد زوان بگرێگە باوەش خوەێ.
عراقێ ک دە دریژای تاریخ خوەێ، ملك و ماواێ عەراو، کورد، کلد و سریان و ئاشوور و تورکمان و باقی کەمهووزەیلە بییە، ئمڕوو هامنێشتمانییەیل عەراو سوننە و شیعە، ئامارێیان فرە فرەترەو بییە لەو کەمهووزەیە ئوو ئی فێشتر بیین نە وە زاوزی ک وە تەعریب و قلار کردن و تاڕانن و گومەسار کورد و بغەیران کەم هووز هاتگەسە دی ! کودەتایەیل سەربازی، جەنگ و سیاسەت دەرکردن و بێسەر و شوون کردن، و سیاسەت تەعریب و ژنوساید، کارێ کردگە ک ئێسە ژمارەی مردگەیلەێ کورد فەیلی ک لە قەورسان (وادی السلام) نەجەف داکاسیانە لە ژمارەێ زینگەیلەمان ، فیشترە.
سیاسەتەیلەێ دوماى نەمان سەددامیش ، ئێقەرە بێزمانەت بینە ک لە سەدان هزار کورد فەیلی جاران ک لە زێد و ماواێ خوەیان تاڕیان و چەنیچەن ساڵە دووره وڵاتن و ئێسە بان ملیوون کەس ئەبن، کەمتر لە 10%یان ئەڵگەردیانەسەو ئەڕا باوش دایەی نێشتمان.
هێمان ئەبینن ک ژمارەی بێسەروشوون کریاگەیلەێ 41 ساڵ وەرین، فرەترە لە ژمارەی ئەو جنایەتکارەیل بەعسییە ك تا ئمڕوو وە سزاێ ستەمکارییەیلەیان رەسینە. وەختێگ لە جیاتی مافەیلیان ، زوان عەراوی، پرتاڵ عەراوی ، لەقەب و ناونیشان عەراوی، ئەنرێگە مل فەیلییەیل، هاتێ لە بانانیش و ناچارکردن وە ئنکار ئەسڵ و فەسڵ کوردی بیینێیان، خوازن، ئنسانێگ وە ناو کورد فەیلی دە عراق نەمینێ.
هەمیشە بەغدا، بەڵگەی سزا داین وە تاوانبارەیلە ئەسووزنێ تا کەس ئومێد نەیاشتوود ك عراق وڵات گشت وڵاتوەندەیلەگەیە.
کوردستان ، لە جیاتی مکیس کردن و پێشوازی لە منالەیل (کفاح) و (باب الشیخ) ک وە زوور بێبەش کریانە لە زوان و هویەت و ناسنامەی باوانی و داڵگی خوەیان، فەراموشێیان ئەکا.
هاومەزەبەیل شیعە، جوور جار جاران، دی کوتەڵ ئازییەتباری ئەڕا ئیمامەیل ، نادەنە دەس کوڕەیل کورد فەیلی، ک ئەوسا شین ئێمامەیلە گەرمەو ئەکردن.
هەر رژیمێگ بچێ و هەر رژیمێگ شوونێ بگرێ، ئوو هەر زاڵمێگ وە بان عراق حوکم بکات، ئی وڵاتە زێد و ماوای کورد فەیلی بییە و ئەمینێ . ئی نەنگە وە قسیە ناسڕێگەوە لە دامان ئی وڵاتە ک منزڵگەی پەیامبەرەیلە و 90%ێ موسڵمانە ئوو هێمانیش هەم کورد فەیلی و هەم باقی کەمهووزەیلەێ وە خاتر جیاوازی دە زوان و قومییەت یا وە خاتر باوەڕهیلیان، ئەنفال و ژنوساید ئەکا.

سەر نویسەر
علی حسێن فەیلی

24 پانزە هزار کورد فەیلی، چوون دە بەسرە ئەژین ؟

46 دە فەرهەنگ کوردی، ژن خوداوێنە ماگە

58 کوردی خوارین، خاون نەسر و دەق نییە

14 رووژێگ ئەرا زینگەیلمان

20 کڕ داوو، لە کوو هاتگە؟

32 کورد فەیلی هەم میرات ئەڵگر عاشووراس، هەمیش خاوەن نەوروز

مۆسسة شفق للثقافة والاعلام للكورد الفيليين

رقم الاعتماد في نقابة الصحفيين العراقيين ١٠١٥

رقم الايداع في دار الكتب والوثائق٨٩٢ في ٢٠٠٦

GULL SOO MAGAZINE

مجلەیەگ مانگانە گشتییە لەلاین دەزگای رووشنهویری وەرەسانن کورد فەیلی(شەفەق) بڵاوئەکریەێگ

ژمارە ١٠٧ - ئازاری ٢٠٢١ی زایینی (٢٧٢١)ی کوردی

سەر نویسەر
عەلی حسێن فەیلی

وەریوەبەر نویسانن
مستەفا بەیگی

سکرتێر نویسانن
کەنعان حاتەم

دەسەی نویسەریل
ماجد سویرەمیری
سوندس میرزا

ئامادەکردن هونەری
ئیمان حەبیب

خاوەن نمتیاز
دەزگای رۆشنبیری و راگەیاندنی کوردی فەیلی(شەفەق)

info@shafaq.com
www.shafaq.com

نەورووز ، رووژ پیرووزی ئەڵە زەهاک

دوکتور ئسماعیل شەمس

کوردەیلە هە لە جارانەو وەیجووره وتنە ک نەرووز پیرووز، رووژ پیرووزی کاوەی ئاسنگەر کوردە ئەڵە زەحاک مار وە شان.
دە ئەفسانەی عاشقانەی مەم و زین ئەحمەد خانی ک هن نزیکەی چوار سەد ساڵ وەر ژە یەسە هەم هاتگە ک کوردەیل نەورووز جەژنە گەپەگەیان بییە.

ئێسە بڕێ دە فەزاێ مەجازی دخوازن یە بویشن ک کاوەێ ئاسنگەر ک دژ وە زەحاک هێز گرتگە ماد نەبییە و زەحاک هە ئاستیاک بییە ک دوما پاتشاێ مادە و ئی شووڕشەیش هن پارسەێلە بییە دە وەراوەر ماد ئوو فرەیدوونیش هە کوروش هەخامەنشی بییە.

ئەڕا زانستن راسکانی بیین یا درووکانی بیین ئی قسەێلە، بایەد سەرێ بکیشیمنە نام وتارەگەی [بەردەوامی و سەقام ئمپراتووورییەێلەێ ئاشوور، ماد ئوو پارس] ک قەێرێ وتار دە بانێ وە نام مادناسی دەرهاتگە. ئی وتارەێلە دە سمینارێ دە ساڵ 2003 زایینی و دە پادواێ ئیتالیا دریانەسە دەر و هن (ماریوو لیوورانی)ن.

لیوورانی، وەچەواشەێ دیاکونوف (نویسەر تاریخ ماد) و کەسەێلێ تر ک دە بارەێ دەوڵەت یەکگرتوو ماد ئوو داشکیان و رمیان حوکوومەت ئاشوور وە دەس هووەخشەتەرە پاتشاێ ماد وتنە، وتگە ک رمیان حوکوومەت ئاشوور وە ئاڵنگ شووڕشێگ ئێجتماعی بییە ک مادەێلە و گشت زاگڕۆسییەێلە وە بووە ئەوە هێز گرتن و وەیەکا پاتشایی ئاشوور داشکانن. ئەوی ریشگ ئوستوورەێ سەرئەڵدان کاوەێ ئاسنگەر ئی شووڕشە زانستگە و وتگە: کوردەێلە هێمانیش دویشن ک جەژن پیرووز نەوروز کوردی هە جەژن پیرووزی کاوەسە وە مل ئاشووریەێلە و جەژن گرتن و ئاگر داین کووشکەگەێ ئاشووریەێلە بییە. ئی روودداوە وەرد رووژمێر بابڵی دخوەنێ ک دە نامێ وتریاگە رووژ رمیان دەوڵەت ئاشوور، رووژ 21 مانگ مارس ساڵ 612 وەر ژە میلاد مەسیحە ک وەرد رووژ نەوروز کوردی یەکێ بییە.

ئەوی وتگە ئاشووریەێلە هەر ساڵ وە ساڵ، دومای زق و زقوم هەڵامات وە زاگڕۆس دهاوردنە و خارەت و تاڵانێیان کردنە ک دەو ساڵە زاگڕۆسییەێلە وە سەرکردایەتی مادەێلە، پێشدەسی کردنە و وەر ژە ئەوان هەڵمەت هاوردنە وە ئاشوور و کوت و پڕ خاوێیان کردنەسە بەن و داشکاننەسەیان و خوەیان ئەڕا هەمیشان لەو تاڵان و کوشت و بڕە ک ئاشووریەێلە هەر ساڵ وە سەرێیان هاوردنە خڵاسەو کردنە.

لیوورانی وتگە ک شووڕش کاوەی ئاسنگەر دە وەراوەر زەحاک، وەرد جەژن نەوروز پەیوەندی دیرێ و ئەڕا ئی قسەێ خوەیە وە سەرچاوەێل میژووی هشارە کردگە و وتگە دە (مروج الذهب مسعودی) ک کتاو تاریخی عەراوێگە ئوو وە شانامەێل فارسی ئوو هەمیش دە کتاو شەرفنامە ک کتاو تاریخ کوردە و کوردێگ وە فارسی نووسانگەسەێ ئیجوورە باسەێلێ کریاگە و وتریاگە هە دەو هەنسا ک زەحاک، مەزگ ئمامەێلە خواستگە ئەڕا مارەێلەێ بان شانێ، پیرەێل فرەزان، وە بێدەنگی شەوێ دو ئمام وایانە وە کێوەسان ئوو کاوە ک ئاسنگەرێ بییە و نۆ گلە کوڕێ وەێ خاترە بێشوون و نوون کریانە و لەێ باسە خەوەردارەو بییە، قەڵێ لە چەرم ئاسنگەرییەگەێ خوەێ دبەسێ وە تێوڵ و ئەو دووەگەێ دکەێگە ئاڵا و جوور پەرچەمێگ دکەێگەێ سەر نەیزە تا شەکاوە ئمینێ ئمجا ئەو کوڕەێلە ک لەێ کارەساتە گیان دەرکردنە دچڕێگەوە و گشتێ وادە دنن و دە رووژ نەوروز دڕشنە نام کاخ زەحاک و ئاگرێ دەدەن و شوون و نوون ستەمکاری ئەو زنجیرەی پاتشاییە خوێنڕێژنە ئەڵگرن و لە مل زاگڕۆسییەێلە ئەڕا هەمیشان دکەنەیان.

لیوورانی وتگە ؛ هەر چەن ک دە 21 مارس ساڵ 612 وەر ژە میلاد یانێ دە رووژ نەوروز، ئاشوور وە دەس زاگڕۆسییەێلە دارڕووخێگەوە، دە ساڵ 1923 زایینی یانێ نزیکەێ سەد ساڵ پێش بییە ک ئەڕا یەکم جار وتنە ک کوشتن زەحاک و داڕمیانێ، گشتێ دە رووژ نەوروز کەفتگە. ئیمە دزانیمن ک کوردەێلە، سینگ وە سینگ، پشت ئەڵ پشت، دە فەرهەنگ خوەیان هە لە جارانە و یە وتنە و نەوروز ئەڕایان هە رووژ هاتن ساڵ نوو نەبییە و جەژن داڕووخیان زەحاکیش بییە.

دە تاریخ هاتگە؛ وەر ژە یە ک زاگڕۆسییەێلە حوکوومەت ئاشوور داڕووخنن، چەن جارێ تریش هووزەێل

> لیوورانی وتگە ؛ هەر چەن ک دە ٢١ مارس ساڵ ٦١٢ وەر ژە میلاد یانێ دە رووژ نەوروز، ئاشوور وە دەس زاگڕۆسییەێلە دارڕووخێگەوە، دە ساڵ ١٩٢٣ زایینی یانێ نزیکەێ سەد ساڵ پێش بییە ک ئەڕا یەکم جار وتنە ک کوشتن زەحاک و داڕمیانێ، گشتێ دە رووژ نەوروز کەفتگە.

زاگڕۆسی یانێ کاسییەێلە و گووتییەێلە هەم توانستنە فرمانڕەواێل سوومری و ئاکدی ک هە وە کێوەسان هەڵامات هاوردنە لە ناوە ئەڵگرن و خوەیان بچنە بابڵ و نامدوئاوان (بین‌النهرین) و ببنە حاکم ئەو ناوچە هەرچەن ک حوکوومەتەێلەیان کەم دەوام بینە و دەس دوماجار یە ئاشووریەێلە بین ک ئی ناوچە گرتنە دەس و خەشن‌ترین و سەختترین و خوێن‌ڕێژترین حوکوومەت وەر ژە تاریخ، دەورەێلە دامەزرانن ک دە دنیا وە ئمپراتووری گۆنا و شەڕ نامگیرەو بییە (ک خوەیانیش چگنەسە ژێر ئیجوورە تاوانباریەێلێ.)

چشتێگ تر ک لیوورانی کلگ ناگەسە ملێ یەسە ک ئەسیرەێلە و بەردەێلەێ ماد ک وە دیلی بریانەسە وڵات ئاشوور و دەورەێلە ژیانە، بینەسە ئەو شووڕشگەرەێل دژ وە ئاشوورە. ئەوی وتگە ئەوانە ک هەر ساڵ گیریانە، کلگەێلێیان یا پەل و پووێیان بڕینە ئەڕا تەشمییەت و دیاری کریانە و ئاو چەم لەێیان سەنریاگە تا دی دە نواێ ئاشووریەێلە فزە نەکەن و ڕانەوسن، جگەجگە ئەوانە، خوەیان دە نام پایتەختەگە بینەسە جەماوەر فرەیێگ دەورەێلە و ئاخرسەرییش هێز گرتنە ئەڕا حەقسەنین.

چشتێ ک فرە دیارییە یەسە ک ئاشووریەێلە باس گشت ئی جنایەتەێلە وە شانازییەو دە نام بەردنووسیاگەێلە و قوڕنووسیاگەێلەێ خوەیان کردنە و ئی کار خوەیانە جوور کارێگ دینی زانستنە و وە خاس و مەشرووع زانستنەسەێ.

(تیگلات پالسر) دە لەوح نەبرووت (نەمروود) دە بارەێ هەڵامات خوەێ وە وڵات ماد دە ساڵ 728 وەر ژە میلاد لەێوا نووسانگە: سەرزەمینەێل ماد ک وڵاتوەندێلێ فرەیش زووردار و وەهێز بین تا دوورترین سنوورەێلەێ وایانم و تاڕانم و گشت وڵاتەگەیان داگیرەو کردم و ئایمەێل فرەیێگ کوشت و بڕ و قلارەو کردم ئوو 65000 کەس لەیان وەگەرد گشت دارایی و ئەسپ و قاتر و ئێشتر و مانگا و پەز و پووڵە وەرد خوەم وە تاڵان بردم و هاوردمە.

لەێ هساوە، پاتشاێلەێ ئاشوور، ئیجوورە کارەساتێگ، ساڵ وە ساڵ وە سەر زاگڕۆسییەێلە هاوردنە و ئاشکاراسە ک ئەڕا زاگڕۆسییەێلە ئێقەرە خوەشڵەخوەشی و شایی و ئەڵپەڕەکیێگ تاریخی دکەن و جەژن دگرن ئەڕا داڕمیان ئاشووریەێلە چوون ک ئی پیرووزییە بمارگ و پیرووزە بی وە چین خەیرێ ک دی دە نام دوئاوان (بین‌النهرین) حوکوومەتێگ سامی سەر هێز نەدا و ئەڕا هەمیشان بنچینەیان دریا وە بای.

چشتێ ک دە نام ئی هەمگە ڕەوایەتە ک دەبارەێ زەحاک کریاگە لە گشتێ زقترە یەسە ک ئەوانە زەحاک وە سامی و نام دوئاوانی زانستنە و هەر چێ ک بییە چمان راسییەگەێ یەسە ک زەحاک، ئاستیاک ماد نییە ئوو داستان کاوە و زەحاکیش، ئوستوورە و ئەفسانەسە نە تاریخ، ئوو ئەگەریش کەسێ بخوازێ ریشگێ تاریخی ئەڕاێ بتاشێ، نزیکترین و راسکانی‌ترین چشت وەێ هەر یەسە ک ماریوو لیوورانی وتگەسەێ چوون ک هیچ چشتێگ چەنە رمیان هووز ئاشوور وە دەس ماد و زاگڕۆسییەێلە وەێ ئوستوورە نزیکەو نییە ئوو دوفێشتر لە گشتێ یەکێ بیین تاریخ ئی پیرووزە وەرد روژ نەوروز پیرووز کوردی هەم فرە وەرچەمگرە.

★سەرچاوەگە

Liverani, Mario. “The rise and fall of Media”, in Lanfranchi, G. B., and Roaf, M., and Rolliniger, R. (eds.), Continuity of empire (?): Assyria, Median and Persia, Padova: 2003, 11-pp. 12.

★خاسە بزانن ک ئاگروازی سەمبوڵیک کوردەێلە وە خاتر کوردایەتی خوەیان دوفێشتر دە تورکیە و سووریە و عراق ک ئەوسا نەوروز کردن دەو وڵاتەێلە مەێن و منا کریاگە، ریشگ دە ئی باوڕە دیرێ ک نەوروز، روژ ئازادی ئەوان لە ژینووسایدێگ تاریخی و دڵتەزن بییە، چوون دزانیمن ک وهار کوردی دە چل شەو وەر ژە نەوروز دکەفێ، نە دە ئی رووژە و نەوروز دە نام کوردەێل فەیلی وە روژ جەژن گەپ دناسرێ و وەرد ئەوەڵوهارە یەکێ نەبییە و نییە ئوو جەژن ئەوەڵوهارە، جەژن یەکسان و گەپێ نەبییە و نییە ئوو نەوروز جەژن گشتیێ دە وڵات بییە و چوارشەمەسووری وەر ژە ئەوەیش جەژن ئاگر ئەوکردن و گەپێ وە پێشوازی نەوروز گەورا بییە و تا ئێسەیش هە لەێوا ماگەسەێوە.

پاتشاێلەێ ئاشوور، ئیجوورە کارەساتێگ، ساڵ وە ساڵ وە سەر زاگڕۆسییەێلە هاوردنە و ئاشکاراسە ک ئەڕا زاگڕۆسییەێلە ئێقەرە خوەشڵەخوەشی و شایی و ئەڵپەڕەکیێگ تاریخی دکەن و جەژن دگرن ئەڕا داڕمیان ئاشووریەێلە چوون ک ئی پیرووزییە بمارگ و پیرووزە بی وە چین خەیرێ ک دی دە نام دوئاوان (بین‌النهرین) حوکوومەتێگ سامی سەر هێز نەدا و ئەڕا هەمیشان بنچینەیان دریا وە بای.

نەورووز ، وادەجی و وەخت دیدار زینـگەڵە و مردگەڵەسە

دوکتور قوتبەدین سادقی

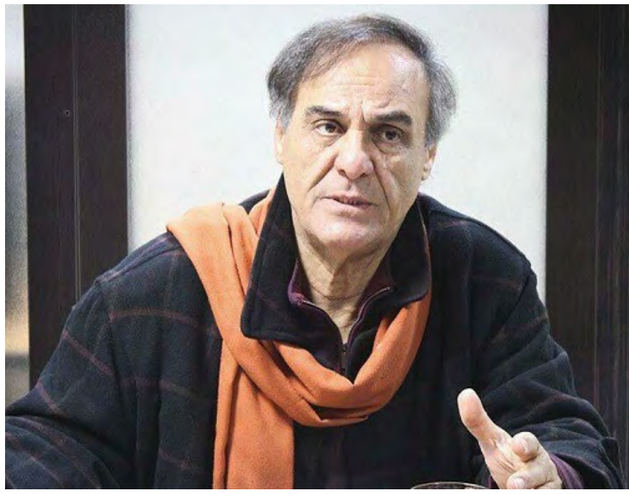

یە هزاران ساڵە ک نەورووز، گەپترین جەژن خەڵک کوردە. ئی جەژن گەورا وەرد گشت باوەڕەێل و ئەساتیر، وەل کار و زنەیی ئوو پەیوەندی کورد وەرد سەرزەمین خوەێ و کشت و کاڵێ، ئوو وەگەرد گشت هامپەیوەندییەێلەێ و هامژیانییەێلەێ، بەس و پەیوەند بڕ و بتاوێ پەیدا کردگە.

ئەڕا یە دپووڕێ ک سێ بنچینە و ریشگ، سێ مانا و سێلا و وەجهە دە نام فەرهەنگ کوردی ئەڕاێ بکرێگە دی.

یەکمەگەێ- لاگە ئەساتیرییە و پەڕازەمینییەگەێ جەژن نەورووز ئەوەسە ک خودای گەورا، وە یارمەتی شەش ئێزەدێ تر ک وە شەش (ئمشاسپەند)یش نام گیرەو کریانە، گشت دنیا دە شەش چین خەڵقان ئوو دوماێ ئاسمان و ئاو و زەمین و گژ و گیا و گیاندارەێلە، (ئایم)یش خەڵقان ک چوون شاکارێ بی دە رووژێ جیاواز ک ئاخرین رووژ ساڵ کەبیسە بی خەڵقانەێ ئوو لەێوا بی ک خوەییش ئاسوودەوە بی و وەدی هاتن ئایم ک (کەماڵ خڵقەت)ەگە بی خریا وەرد نەورووز ک رووژ نوویێ بی ئەڕا سرۆشت و ئایمیش هە وەێ بوونەوە لەو رووژەوە وەراو ئیلا ئی یەکاگیرییە جەژنەو گرت.

نەورووز، وادەجی و وەخت دیدار زینگەێلە و مردگەێلەسە ک چەمەڕێ دیدار زینگەێلەن، چوون مانگ فەروەردین، ک نام یەکم مانگ ساڵەو مانگ نەورووزە، مانگ (فەرە وەهەر) ەێلەس ک خوەیان پرشنگەێلێگن لە نوورەێلێ ک لە زات ئەهوورامەزدا جیاوە بینە و چگنەسە نام لەش خاکی و هاتنەسە بان زەمین تا جوور سەربازەێل ئێزەد، دە دریژاێ ژیان خوەیان وەگەرد ئەهریمەن و نەزانی و گەوجی و تیەریکی بجەنگن، ئی بیر و باوەڕە هەسە ک ئی (فەر وە هەر) ەێلە ساڵێ یەکجار وە زێد و ماڵ خاکی خوەیان سەرەو دکیشن و دیانە دیار بنەماڵەێل خوەیان و چەم خەیرێیان ها وەێیانەو ک ئی سەرکیشییە دکەفێگە رووژ نەورووز.

دە فەرهەنگ کوردیاتی رێچە و رێشتێ هەسە وە نام (ناو عەید) ک دە یەک رووژ وەرژە عەید نەورووز و دوماجمەێ ساڵ، ویر مردگەێلەو دکەن و دچنە سەر قەورەێلەیان ک هادەێ پەیوەندیێ وەرد ئی کوانەبیرگ و باوڕە بداشتووبێ. ئاگر ئەوکردن دە بان سەربانەێل ک هێمانیش دە لاێ کوردەێلە و گشت زەڕتوشتییەێل دە شەو نەورووز [ئوو چوارشەمە سووری] ئەوکەنەێ ئەڕا یە بییە تا ئەرواێ مردگەێلە رێ خوەێ، خاس بکەێگە دی و دە نام رووژنای بڵووزە و رواڵەێ ئاگرەگە خاس خاس روو و روومەت قاوم و کارەێلەێ خوەێ ببینێ وە چەم.

دو- لە دەوران کێشەوەرزی تا ئێسە نەورووز ئەڕا ئەژداد کوردەێل هەمیشە ماوەێ شۆم کردن و تۆم خستن و وەرز داین زەمین و وەرزێری بییە و رسق و رووژین داین زەمین وە وڵات دەو بەێنەێلە بەش کریاگە، رسقێ ک دە ژێر وەفر و قوڕ و خەڕگ تمەو بییە و کوردەێلە دە نەورووز، وە گردەو کردن هێزم و چل و چووەێل هشک ئەڵهاتگ و خەشک و دڕگ، هەم زەمین لە دەروەسی پاکەو کردنە و سڕینە هەمیش وە گەرمەو کردن زار و زەمین، ئامادەێ کردنە تا دوارە ئاوس و پڕبار و بەرەو بکرێ ئمجاییش وە ئەوخستن سفرەێ (هەفت سین)، ساڵێ پڕ لە پیت و بەرەکەت و فرەوانی ئەڕا زار و زەمین خواستنە ئی سفرە خستنە خوەێ چۆچشتێ یەکجوور نقا و

کارە گەوراگەیێ بنیاتەیل ئەدەبی هەر یەسە (موخاتەبسازی) و گردەو کردن ئەوانە دە دەور و گرد یەکتری، چوون یە موخاتەبە ک نویسەر دیارێگە سەر زەوق ک چشتێ بنووسنێ، منیش تەنیا دڵخوەشییم دە ئی کارە یە بی ک بەش خوەم توانستم ئی کارە بکەم..

نزاسە لە ئێزد و خودای دادار تا جوور سەوزەیێ سەر سفرەیێ هەفتسین، سەورەڵانی و گوڵەجاڕی بخەیێ دە وڵات و گەمەیێلە سەوزەو بن و نان و خواردەمەنی زیاتڕەو بکرێ.

سە - نەوروز هە جی یەکاگرتن دین و نان نییە و هادەیێ گرینگرین کارکردەگەیێ بەش هامشوویەری و کارکردە ئێجتماعییەگەیێ بێ. یە نەوروز ک دخەیێگە ویر وڵات ک خوەیێ جوور ئەڵگەردیان وە دەورانێگە ئەزەڵی و تەوەڕک کریاگ و موقەدەس ئوو ئەڕا یەسە ک هە لە جارانەو، ئی جەژنە دەسپێچگانێ بییە ئەڕا یەکاگرتن و هامدڵی و ئاشتی و هامسانی گشت هووز و گەل و گشت وڵاتوەندەیێلەگە لە ژار و هەژار گرتگە تا وە دەوڵەمەن ئوو هەمجا پەت و دەرفەت گەپێ بییە تا گشت لە یەکترەکی حەڵایت بخوازن ئوو وە دڵپاکییەوە یەکتری بوەخشن و لە نوو وەرد یەک شادی و دووسی بکەن و ژەنگاڵەیێل رووحی و رەوانی و دەرۆنی خوەیان پاکەو بکەن و دە کارناواڵەیێل شادی کردن نەوروزیێ جووور (میرنەوروزی/ میر میران کوردی) بەشداری بکەن ک ئەوەیێش هە کارناواڵ شادیێ وە پەتی و وە تەنیا نییە ئوو ئماییێشتێگە دموکراتیک و گشتی ک یە هزاران ساڵە جوور میراتێگ بهەرز ک نیشانەیێ ویرداری خەڵک کوردە دە نام کوردەواری هە گوڕان ئجرا دکرێگ ئوو وە قسەیێ (میخائیل باختین) موحەقق گەپ رووس، ئەژداد کوردەیێلە وە سنگ ئجرا کردن یە، هە لە وەرینانەو توانستنە ئەو حەقەیێلە ک پاسا کریانە دە ئی ئماییێشتە دیارییەو بکەن ئوو ئەو قسەیێلە ک نەکریانە، ئەو رخنەگرییەیێلە ک دە نام کوومەڵگا و کۆچە و بازار کەس نەوێرستگە بویشێگەیان، گشتێ وە گرد و گردواری واژا و وازاوە بکەن و جاڕێیان بکیشن ئمجا وە شێوەیێ مەدەنییێگ هێڕش و هەڵاماتێ بیارن وە بنچینەیێل ستەم و نابەرامبەری دە هەر شوون و لاییێگ. هێمانیش بڕ فرەییێگ لە کوردەیێلە دە سووریە و تورکیە و عراق، خوەیان وە رووڵە و چۆ میراتئەڵگر (کاوەی ئاسنگەر) دناسن ئوو شووڕش و پیرووزیەیێ کاوە ئەڵە دژمن داگیرکەر وڵات [و زاڕووکوش و ژینووسایدکەرێیان]، دە رووژ نەوروز دزانننەیێ.

وەیێ خاترە نەوروز وە پیروز و ئمارگ و تەوەڕک دناسن ک یەیش خوەیێ هشارەییێگە وە یە ک نەوروز هە جەژن سادەییێگ نییە ک دەیێ رووژە بویشیمن وەرزیێ بچووگ و ساڵێ تر بیایێگەوە ئوو باوجی نەوروز وە سەمبوڵێگ ئەڕا خوەیان دزانن ک لە ئیجوورە رووژێگ لە ژێر هێڵ و ژینووسایدەیێل و قلارەیێلیێ ک گوڕان وە سەرێیان هاتگە رزگار و خڵاسێیان دکەیێ ئوو وەیێ خاترەسە ک نەوروز دە لایان هە ئیڤنێگ فەرهەنگی و هونەری و گشتی نییە و هەمیشە بار سیاسی و کومەڵایەتی و هووزایەتییش داشتگە و دیرێ ئوو هە وێنەیێ شوناسێگ کوردایەتی ئەڕا خوەیان باوڕ وەیێ دیرن. ئێسە وەیێ شکارییەوە ئەوڕەسیمن ک ئەڕا نەوروز کوردی ئی هەمگە بار فەرهەنگی، سرۆشتی، کومەڵایەتی، هووزایەتی و شۆناسی و سیاسی دیرێ ئوو دتوانیمن بویشیمن ک لەیێ چەمسارەوەسە ک وە راز و رەمز پایاری و گشتی بیین جەژن نەوروز دە لایێ هەر کوردێگ پەی دبەیمن.

دەیٚ وەهار نووە و دە شوون زیاتر لە 2720 سال کوردی، مەردمەگەمانە بینەسە پەیڕۆو بیر و باوڕیٚ کٚ ئیٚژیٚ: کار فەرهەنگی هیچ فایدەییٚگ نەدیریٚ، و لەیٚ دنیایٚ ئالشتبییە، زوان کوردی هیچ ئایینده‌یەگ نەدیریٚ! رەنج دڵسووزەیٚل ئی زوانە رەنجەڕوو ئەمینیٚ و باسەیل تاریخ ئی میللەتە هیچ مەنزڵگەییٚگ وەدی ناکا!!

گوڵ سوو

رووژیٚگ ئەرا زینگەیٚلمان

ص راسە مەردم ئی دەورانە هانە شوون ئابدەیت بیین ئوو هادەیٚ لەیٚوا بیژن ک نیازەیٚلەیان فرە لە ناو ئی زوان و فەرهەنگە وەدی ناکریٚ وەلیٚ پرسیاری ئیمە یەسە ک ئایا تەنیا هە کورد بایەد جاران خوەیٚ قوربانی بکات؟ و لە ناو بەرزەخ بیٚهوویەتی بمیٚنیٚ؟

نەوەیٚل ئمڕووژمان، ئنسانەیلیٚگن ک لە ناو بیٚباوەڕی وە فەرهەنگ و کەلتوورەیٚل زیٚدەکی و بوومی ئەژیین ئوو بیر لە زیانەیٚل بیٚزوانی بڕینە و کاریٚ ئەڕا تاریخ خوەیان ناکەن و دیوار و ماڵ ئارەزووەیٚلەیان تەنیا لە ناو دنیای بغەیران، وە خەشت خەیاڵ ئەسازن! لە راسی یە تاوان و خەتای کیٚیە؟

نەورووزیٚگ نوو، نیشتگەسە بان ساڵیٚگ کوانە و دە ناو کوردەماڵ، وڵاتوەندەیٚلە بینەسە میراتئەڵگر و سەرسپەردە، هاودەم، هاونشین و هاوسەفەر جەژنیٚ ک ناسنامەگەیٚ تەنیا هە کریاگە وە ئاگر ئوو زوان و کەلتوور کوردی فەراموش کریاگە. لە وەر چاو چەند ملیۆن ئنسان کورد، رووژانە فرە وشەیٚ ساق و رەسەن ئەبنە قوربانی زوانەیٚل بیٚگانە و وەداخەو کەسیٚگیش نییە تا ئی پرسیاری دەردناکە بپرسیٚ ئەڕا ؟ کەسیٚ نییە شین و شیوەن ئەڕا داڕووخیان ئی هەمگە میرات مەعنەوی و میژوویی بکا؟

وەختەیلیٚگ هەسە ک وە بوونەیٚلیٚ جوور رووژ جەهانی ژن، رووژ جەهانی زاڕوو و ... ، نویسەرەیٚل و رووشنبیرەیٚلیٚ فرەییٚگ دیریمن ک دە سەرڕیٚشتەیٚلیٚ تر قارەمانن باوجی لە باوەت ناسنامە و فەرهەنگ و زوان کزئەڵهاتگ داڵگی هیچ (کاوەی ئاسنگەریٚگ) دژ وە زەحاکەیٚل فەرهەنگکوژ، ئاڵای شووڕش ئەڵنەگرتگە.

کورد بیین شەرمەزاری نییە تا ناسنامەی میللەتیٚگ تر ئەڵگریمن و بنیمنە مل خوەمان.

وە بیٚهوویەت نەهاتیمنە بان ئی دنیا تا لەیەو دومایش وە بیٚشوناس و بەشخوریاگ بژیەیمن و شانازی وە زوانەیٚل بیگانە بکەیمن.

چەواشەی یە ک چەن جار دژمنەیٚلمان ژینووسایدمان کردنە، فرەجار، یە کوردە ک خوەیٚ چۆچشتیٚ ژینووساید خوەیٚ ئەکا.

تا زمسان نەچوو وهار شوونیٚ ناگریٚ.

ئیمە میللەتیٚگیمن فیٚشتر لە قارەمانە مردگەیلەمان بایەد هووشمان وە لای قارەمانە زینگەیلەیٚ ئی دەورانە ببیٚ.

ئەو زینگەیلە ک کەمن وەلیٚ ئەو خودا ها لە پشتیان ک لە زوان داڵگییان ئەوڕهسیٚ.

کەس نازانیٚ لە ساڵ نوو کوردی، ئەوانە چەن کەسن ک وە بوون خوەش ئومید سەرمەست ئەبن وەلیٚ بایەد رووژیٚگ ئەڕا ئی قارەمانە زینگەیلە و سەربازەیل شوونگومە دیاری بکەیمن جوور فورسەتیٚگ ئەڕا قەدرزانی لەو کەسەیلە ک دە ناو هاوزوانەیٚلیٚ خەریوپەرەس وە تیشگ عشق و ئاوین هە وینەیٚ فەرهاد دە بان کیٚوەی بیستوون ناو کورد تاشن وە تیٚشە و تا ئیٚسە نەهیشتنە ک ترۆسکەیٚ وجاخ ئی فەرهەنگ و ناسنامەگەیٚ سەرد و سڕ و خاموش بکریٚ.

وەهار، همیر و خوەشییٚگ نازار ها باوەشیٚ و هەنای سیاسەت بیٚزوان و بیٚهوویەتمان ئەکا، ئەتوانیٚ گشتمان لەبان سفرەی رەنگین خوەیٚ گردەو بکات. کورد بیین شۆناسیٚگە ک وە هاتن و چگن وەرزەیٚلەگە ئاڵشتەو نابیٚ. لە وهار کوردیپووش، هە زوان داڵگی ئەبیٚگە هناس برایەتی. فیٚشتر لە ئەیانەش، نەوروز ئەبیٚگە پەت و دەرفەتیٚگ تا هاوسەفەر ببیمن وەل ئەوانە ک فەرهەنگ و تاریخ و کەلتوور کورد ئەڕامان نوو و نووار و تازەوە ئەکەن.

نەورووزیٚگ نوو، نیشتگەسە بان ساڵیٚگ کوانە و دە ناو کوردەماڵ، وڵاتوەندەیٚلە بینەسە میراتئەڵگر و سەرسپەردە، هاودەم، هاونشین و هاوسەفەر جەژنیٚ ک ناسنامەگەیٚ تەنیا هە کریاگە وە ئاگر ئوو زوان و کەلتوور کوردی فەراموش کریاگە. لە وەر چاو چەند ملیۆن ئنسان کورد، رووژانە فرە وشەیٚ ساق و رەسەن ئەبنە قوربانی زوانەیٚل بیٚگانە و وەداخەو کەسیٚگیش نییە تا ئی پرسیاری دەردناکە بپرسیٚ ئەڕا ؟

ئەڵگەردیان وە سەر فەیلیاتی، دەسپێچێگ ناخوازێ

عەلی حسێن فەیلی

گلەو خواردن وە سەر بڕێ کارەێل هیچ دەسپێچگان و بەهانەجووریێگ ناخوازێ ئوو وەگەرەک نییە ک کەسێ ول خوەێ بکا لەێ لا و لەو لا بدەێگ ئەڵ دەر هەر دەرانە و بڵاڵکێ و بووچگە خوەێیەو بکەێ یا گوم خوەێ و هوویەت خوەێ بکەێ تا بڕێ تر ویر بکەن ئەڵەێ و ببینرێ، هەمجا ناخوازێ کەسێ خوەێ بدەێگە وەر کوشت و بخەێگە وەڵوەڵەێ زوان بەشکەم وڵات ئەوبڕەسنێ تا ویر بکەن وە زوان دالگی ئەوی و وە زوان دالگی خوەێ بچڕنەێوە.

نەکەفتن وە وەر چەم ستەمە، نوای قسە کردن وە زوان دالگی گرتن ستەمە، دوچاوەکی ستەمە و فرە چشتەێلێ تر لەێوا ک کەمتر نیین لە کوشتن ئایم.

وەڕاسی ک ئەو ستەمەێلە ک دەێ کشوەرە کریاگە ئێقەرە جووراجوورن و جیاواز ک دەسەوەنی کردنێیان سەختە.

وەداخەوە زیانەگان ستەمدیدەێلەێ ئی وڵاتە، زوان نەدیرن ک بیانە قسە و بژنەورن و رەنگ و بووێ نەدیرن ک ببینرن و چۆنە دابەش بینەسە بان سەر ژن و پیاگ ئوو نابێ ک جنسیەتی بنووڕیتە پێیانەو ئوو چۆنە پەخشەو بینە دە مل سەر گشت وڵاتوەندە عراقییەێلە ک ناکرێ بێژی ک لایینداریەێل کام ئایین و مەزهەب یا کام کەمهووز لە کامین هووز گیان دەرکردگە و ستەمێ وە چاو خوەێ نەدییە.

ئەو هووزەێلە ک لە شوون و زێد خوەیان ئاوارەوە نەبینە هەرچەن وەزێیان لە جاجیواز کریاگەێلە و کووچ دریاگەێلە خاستر بییە باوجی ئی چەن دە ساڵە ک عراق تووش قەێڕانەێل گشتی و وڵاتگیرێ جوور بێ کەهروبایی و بێ ئاوی هات ئەوانیش ئێقە زێیان دین ک دی جیێگ ئەڕا ژنەفتن دەرد بێماڵی و دوورەوڵاتی ئەوانەێ ک لە زێد و ماوایلەێ خوەیان وە زوور کووچیانە نەماگە و دی کەسێ وەخت ناکا بخاتە بیر وڵات ک ئەو میژووە خوەێ جوور ناسنامە و هوویەتێگە ئەڕا ستەمدیدەێلەێ ئی وڵاتە.

ئی وەز و وەزیاتە ک هایمنە تێ لە گشت وەختێگ فێشتر ئەخاتە بیرمان ک کورد فەیلی، بایەدە فرەتر لە هەمیشە و بەردەوام چالاکی بکا ئوو وە هەر جوورێ ک ئەتوانێ چ وە هەواڵ ناردن و خەوەرڕەسانن و چ وە هەر بابەتێگ و چ وە نووسانن ئەو کارەساتەێلە ک وە سەرێیان هاتگە، وڵات لە جاران خوەێ ئەوبڕەسنێ تا وڵات بنووڕنە حاڵ ئێسە و گووش بدەن بەشخوازیێ لە عراق، جوور یەک عراقی فرەستەمدیدە.

وتنە ک ئەوڕەسانن رزگاری ئەیەرێ و راگەیانن خەڵکێ لە نەناسی دەرارێگە دەر و نجاتێ ئەدا. هاتێ درووو نەبێ ئەگەر بیژیمن ک کەس چەنە کورد فەیلی خوەێ، غەدر لە کورد فەیلی نەکردگە و ناکا وە بان یەوە رەسانن و راگەیاننیش پەسا هە غەدر لە مل ئی کەمهووزە ئەکا چوون ک دە کار راگەیاندن ئەو چشتەێلێ ک هن کورد فەیلی بین یا پەیوەندییێگ وە پێ داشتن هە کەمێگ لەیان نووەو کردن وە خوەێ دییە و هە دوجارەکاری کریاگە و هە لەێ لا وەرەو ئەو لا چگە و هەمیشە هە خەریک وەرەو دوما چگن بینە.

دەێ ناوە و ماوە، ئەوان ئەڕا وە ژمار و هساو هاوردن خوەیان، ژیان و ئارزووەێلە و باوەتەێل فەیلییەگان نانە لا ئوو ئەپووڕێ ئەگەر بیژیمن فرە لە حوکوومەت و دەسهەڵاتدارەێلە و بنگە و دامەزراوە و پەیوەندیدارەێلە و گشت ئەوانەێ ک کەس و دەس دیرن ئەڕا خوەیان، هە دە فگر و ئەنیشت وە بیر هاوردن و وەر چاو گرتن ئیجووورە چشتەێلێ نیین و ئەر مەێن و منایان نەکرێگ هە چەنە لە ملەو کردنێگ و ئێقەرە ک بوخت کەمەوکوڵی کردن وە پێیان نەدرێ و کەسێ وژدانێیان نەکلێگ و نەجوولێگەو، هیچ هەواڵێ ناپرسن ک ئایا ئایمەێل بێکەس و بێدەس ژیان و زنەیێ ئەڕایان ماگە؟ یا لە بیرەو بریانە؟

وەڕاسی گیر و گرفتەگە یەسە ک

> ستەمدیدەێلەێ ئی وڵاتە، زوان نەدیرن ك بیانە قسە و بژنەورن و رەنگ و بووێ نەدیرن ك ببینرن و چۆنە دابەش بینەسە بان سەر ژن و پیاگ ئوو نابێ ك جنسیەتی بنووڕیتە پێیانەو ئوو چۆنە پەخشەو بینە دە مل سەر گشت وڵاتوەندە عراقییەێلە ك ناکرێ بێژی ك لایینداریەێل کام ئایین و مەزهەب یا کام کەمهووز لە کامین هووز گیان دەرکردگە و ستەمێ وە چاو خوەێ نەدییە.

> وتنه ك ئەوڕەسانن رزگاری ئەیەرێ و راگەیانن خەڵکێ لە نەناسی دەراریێگە دەر و نجاتێ ئەدا. هاتێ دروو نەبێ ئەگەر بیژیمن ك كەس چەنە كورد فەیلی خوەێ، غەدر لە كورد فەیلی نەكردگە و ناكا وە بان یەوە راگەیاننیش پەسا هە غەدر لە مل ئی كەمهووزە ئەكا

ستەمدیدەیلە خوەیان بایەد وریا بن و لە بیرەو نەبەن ك میدیا و راگەیاندن خوەێ ئەمنێگە شمشێرێ ك وە هەر دو لایەو سەر ئەبڕێ جووری ك هەرچەن لەێ لاوە وە پەیوەندییێگ گوڕەوگوڕ، گۆڕان روبەرەگان كەمەو كرد باوجی لەو لاوە گیر و گرفتەگان وە شێوەیێگ گەوراترئاڵۆزەو كرد.

رمیان حوكوومەت بەعس سەدامی ئی دەروەچە وە وەراوەر خەڵكەگە وازەو كرد ك بتوانن وە بێ هیچ ترسی لە مەترسی، باس ئازادی و دموكراسی و فدراڵیسم و ئارمانجەیلێ لەێوا بكەن، هەر چەن وە كار بردن شێوەێ نەگونجیاگ و نەخاسێ لە راگەیاندن ك وە خاتر پەنا بردن دەسهەڵاتدارەیلە وە راگەیاندن بی نەهیشت وەوجوورە ك خاس و ڕاس بی، بڵووزەێ ئومیدەگان و همیرەیلە و پڕۆژەیل ئاوەدان كردن خەفان و كوژان.

دە عراق سەردەم ئیمە، تەقەلا و هەوڵ فرەترێ ئەخوازێ تا فەیلییەگان بتوانن ماف و شوناس و هوویەت ناسنامەئی خوەیان وە وڵات و دە گشت كشوەر بناسنن چوون ك دە ئی كشوەرە و دە ناو زەیْن و زەیْنیات و ئەفكار گشتێ وڵاتوەندەیلەگە، هێمان ئەو پەت و دەرفەتە نەدریاگە وە گشت ك ئیجووره دە بان ئەو ستەمەیلە ك شوناس ئێسەێ خەڵكێ ئوو هوویەت تاریخی ئەوان پاسا كردگە وە رووناكییەو ئاشكرا بكرن ئوو بایەدە لە بیرمان نەچێ دە وڵاتێ ك هێمان ئاگر ئەوكرێ ئەڕا سووزانن بەڵگەنامەیلێ ك ماف خەڵكەیلەی خوەێ دیارییەو ئەكا و حەق و حەقدار نادرێ و كەسێ گووش نادا وە حەقخوازیمانا، چاوەڕێ ئەو پەیمانەیلە ك هە دە قسە مانە و چۆچشتێ دەم و دروو هساو ئەبن یا هە دە بان قاقەز و رووژنامەیلە و میدیایلە ماگەسەیان و كردە و كارێ وە شوونێیان نییە و نایەێ، هەنەكیێگە تیەڵ و دڵبەسینێگە بێهوودە و چشتێ دە بنێ نییە.

پرسیارگە ئەوەسە؛ میدیاو راگەیانن فەیلییەگان ئەتوانێ نوای چە بگرێ؟ ئەگەر بخوازیمن جواوێ بن و بنچینەدار بكەیمنە دی ئەڕا ئی پرسیارە بایەد دوارە ئەڵگەردیمنە سەر سەرباسەگە ك هشارە وە پێ كردیمن ك هیچ كەسێ چەن كورد فەیلی، خوەێ لە خوەێ غەرد نەكردگە و ناكا، ئەڕا؟ ئەڕا یە ك تا وەختێ كورد فەیلی، زوان ك دیاریترین چشت دە هوویەت هەر خەڵك و هووزێگە وە وەر چاوێ نایا ئوو دە شوون ئەو ستەمە ك وە خاتر تەعریب كورد فەیلی كریاگە و بایس بییە ك ئەوان زوانێیان بگوڕدرێ وە عەراوی ئوو ئێسەیش ناتوانن و بەدتر لە ئەوە ناخوازن بلڕننەێ و ئەڵگەردن وە سەر زوان باوانی خوەیان ئوو هە نازانن و هە ئەونەڕەسین ك زوان چەنێ گرینگە ئەڕا زینگ مایەن ناو كورد فەیلی و هە نانووڕن وە پەیجووری كردن مافەیل ك گشتێ وەیەكا دیرنەێ و وەداخەوە چمان دە پەشێویایی سیاسی و مەدەنییێگ دامانە و دەرمەنە و تەرف و توون ئەمنێ دەسشووردنە لەو چشتەیلە ك ناسنامەیان و جنسیەگەیان وە پێ ئەدەن و ئەبنە شوونێگ ئەڕا پەلام و پەنا گرتن و ئارامێشت گشتی ئەوان و جوور سەنگەرێگ بڕ و بتاو نوای بێڕیزی كردن بغەیران و ستەمكاران ئەگرێ ئوو وە بتاوتر بزمارێیان ئەكوتێ دە ناو سەرزەمین باوانی خوەیان، عراق گەورا، دی وە چە ئەخوازیمن ك ئی خەڵكە ساردەمردگە گەرمەو بكا؟ یان بزانێ ك چەنێ ئەڕا ئی چشتەیلە ك وڵێیان كردگە تا ولەو بن، هەوەجەێ كەفتگە وە راگەیانن؟ وەداخەوە ئیجووره كارێ وە قسەێ ول و شوونگیرییەیل تاكمەكەسی نارەسێ وە رەسەت و ئیچۆنە باوەتێگ دەسخیرەت و هێمەت و دەسمەیت گشتێ دە ناو كورد فەیلی خوەێ ئەخوازێ تا لە سەرەتا خوازیاری و تەڵاوكاری و مەتڵاودارییەیلەێ گشتی ئی خەڵكە خوەێ دیارییەو بكا ئمجا رێكارەیل تەقەلا و هەوڵ داینەیل گشتی و چالاكییەیل مەدەنی و بەردوام ئەڕا رەسین وە پێیان.

هیوادارم ك ئی ئاگادارییە وەێ زووەیلە وەێ خەڵكە ستەمدیدە بدرێ چوون ك كورد فەیلی، وەڕاسی لە گشتێ فرەتر دەیْن و دەیْیەت دیرێ دە مل عراق نووی و هێمانیش لە گشتێ فرەتر بێبەش ماگە هەم دە قانوون و هەم دە ئجرای قانوون و دەسهەڵاتداری دە حوكوومەت و پارلمان و حزبەگان، چ عراقی و چ كوردی.

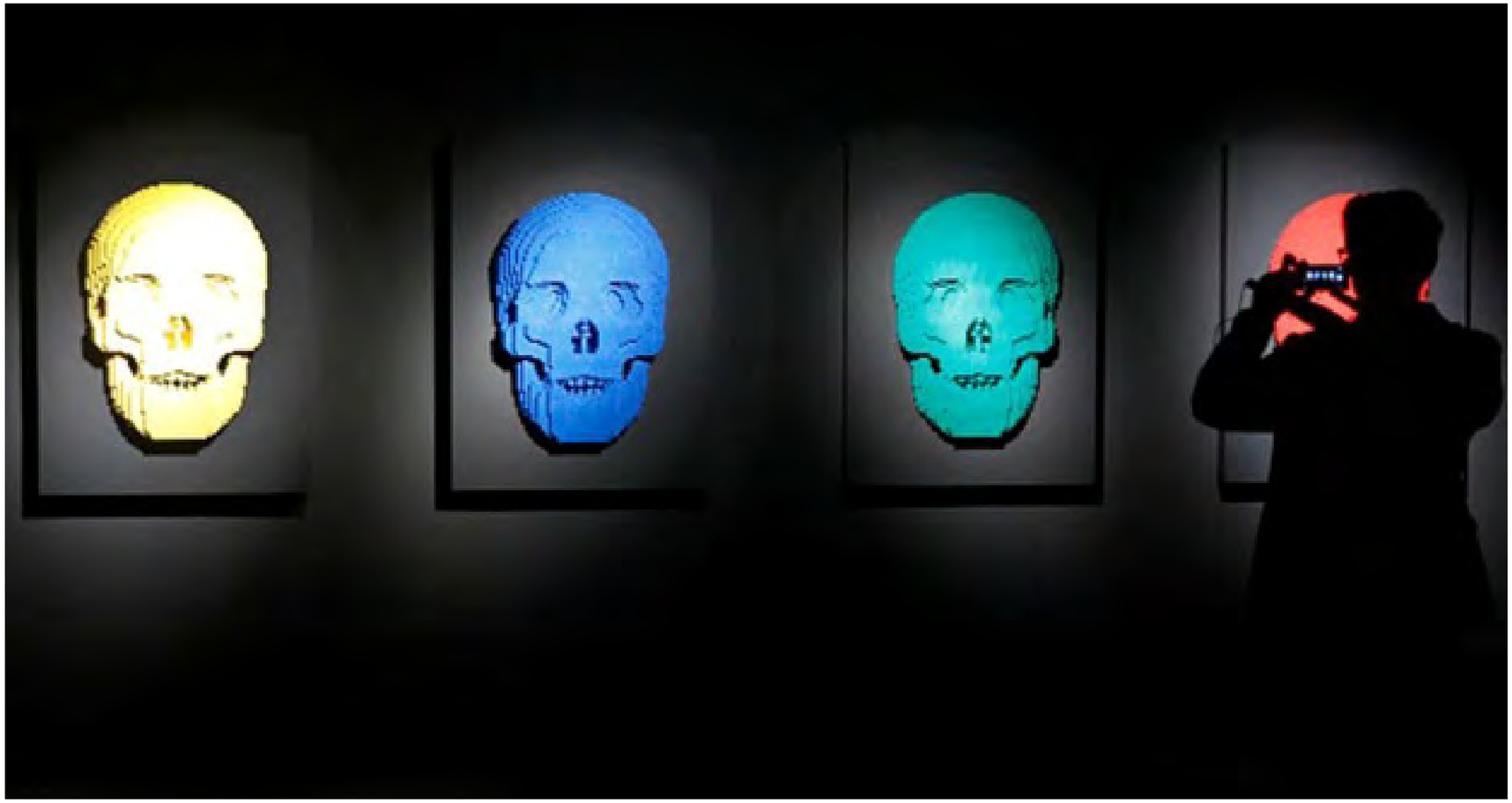

کـڕ داوو،
لە کوو هاتگە؟

رودوس فەیلی (مستەفا بەیگی)

بڕێ لە موحەققەڕلە وتنە ک ئێزەدی و یارسان و کاکەئی و ئەهڵ هەق و ئاتەش‌بەگی، گشتێ دین و ئائینەڵ کوردیین ک ریشگ دە دریژاێ میژوو و دوفێشتر دین ئێرانی-کوردی «مانەوی» ک هن «مانی» پەیامبر کوردی-ئێرانییە دیرن ک دۆماێ هاتن زەرتووشت و یەهوودی و مەسیحی و ئمجا دین ئسڵام دە فرە جییەڵ کوردەواری، شوونەی خوەێ وە زەرتوشتی و ئمجا ئسڵام داگە باوجی وە بان یەوە هێمان قەیرێ لە چشتەڵەێ دە نام بسەڵمانەڵ کورد، هە وەو جووره مانەسەو.

یەکـێ لـەو چشـتەڵە (کـڕ داوو/ کـڕ داوت/ کـڕ داویـت)ە.
هەرچـەن ک وە خاتـر یـە بـڕێ وە راس یـا وە درووە ئی داوو کوردە وەرد (داوود نەبـی) پەیامبـەر یەهـوود وە یەکـێ دزاننـەێ باوجـی دبـێ ئـەر ئیجـووره چشـتێگیش، گەیگەیـێ هامپووشـانی داشـتگە هـن هاتـن دیـن یەهـوود وە نـام کوردەڵـل بزانیمـەێ ک یەکجـوور ئـاڵ و ویـەر فەرهەنگیـێ بییـە نـە چشـت ریشـگدار و سـەقامدارێگ دە نـام کوردەڵـل. بـێژە ئـەوە (کـڕ سـڵێمان بـن داوت)یـش کەمتاکوتـێ دە نـام کوردەڵـل شـیعە هێـمان هـە بـاوە و ئێسـەیش لـە تاکمەکەسـێ دژنەویمـن ک (کـڕ عەلـی) و (کـڕ عەباس)یـش دە نـام کوردەڵـل شـیعە و ئەهـڵ هەقیـش دویـشرێ ک ئەڵگـەردێ وە حـەزرەت عەلـی و حـەرزەت عەبـاس، هـن کـورد وە تایبەتـی نییـن.

داوو کێ بییە؟
داوو، لـە گەورایـڵ مانـەوی و یارسـان بییـە ک هـادەێ ئسـتوورەییێگێ کوردییـش بـی ک سـینگ وە سـینگ و دەم ئـەڵ دەم رەسـییە وە ئیمـە.
وتنـە ک داوو، ئەسـپ کاوێ داشـتگە ک بـازگ و کاو ئاسـمانی کەمڕەنـگ بییـە و فـرە تێژپـا بییـە جـووری ک هـەر وەختـێ وە هـەر جیـێ ک خواسـتگە، گـز ئەڵوەسـییە و زۆزۆ چگـە و وەێ خاتـرە وە (هـاز) و (سـەرگەرم)یش نامگیـرەو بییـە، جـووری ک هـەر کەسـێ دە هـەر ئەیـت و دە هـەر شـوونێ بچـڕێ وەێ و هانـا لـەێ بخـوازێ، درەسـێ وە دایـێ و یەکجوورەڵـێ لازەمانـی و لامەکانـی دیرێ ک عرفەڵـە دومـاێ ئـەوان ئـەڕا پیـر و باوەڵـەێ خوەیـان وە میراتـی بردنەسـەێ، چشـتێ جـوور مـوو ئەڵکزانـن و حـازر بییـن ئسـتوورەڵ نـام مەتەڵەڵەگـە.
ئـی مەتـەرەق بییـن و حـازر بیینـە دماجار، کوردەڵـە هاوردنەسـەێ وە نـام شـیعە و کردنەسـەێ مـل حـەزرەت عەباسـیش.

وتنـه ک داوو، (مووسـا سـیاوه کـوردی) نامـێ بییـه و لانامەێلـەێ (کاو سـوار) و (ئیـوت) بینـه.
ئـەوی لـه یارەێـل (سـوڵتان سـەهاک بەرزەنجـەێ کـوردی) بییـه.
ئـەو رێبـەر دیـن یارییـه، ده سـەدەێ هەفتـم و بـرێ وتنـه ده سـەدەێ هەشـتم کووچـی ژیاگـه و یەکـێ لـه فرێشـتەێل هەفتوانـەێ یارسـانی بییـه.
یارسـانییەێله وتنـه ک وەختـێ داڵـگ سـوڵتان زگـێ پـڕ بییـه، هـووز خەسـۆرانەگەێ بوخـت وەێ کردنـه ک یـه خـۆ شـووەگەێ کوێخاپیرێگـه و تۆمبـڕ کردگـه ئەنـی یەمه لـه کاملاوه زاڕوودارەو بییـه؟ داڵگـێ ده جواوێیـان وتگـه ک م پاکدامانـم و نـوورێ لـه خەیـو هاتگـه و چگەسـه نـام دەمـم و زگـم پـڕ کردگـه و ئـی زاڕووه ئێسـه نوورانەسـه و ئەڵیمەت و بڵیمەتێگـه، نـه ئایمـێ هـه لـەێوا و جـوور گشـت، ئمجـا پاملەیـش بییـه و وتگـه ئـەڕا یـه ک بزانـن راس دویشـم م هێـمان هـه باکـرەم و بێگونـام و بێسـیرەتێگیش نەکردمـه.
وتنـه ک قاومەێلـەێ بـاوڕ نەکردنـەو هـه بوختانبـارێ کردنـه و خواسـتنه ک زاڕووەگـەێ لـه بارێیـەو ببەن و بکوشـنەێ ک جگـه جگـه ئـەورێ دیاێگـه خـوار و نف دنێگـه زەمیـن و ئـەو گـوڵ جییـه لـه وڵات بەرزەنجـه دگرێگـه وەر و تەمتەمەلـۆل وڵات دکەێـگ و داڵـگ داوو ده نـام خـوەێ ئەوشـارێ تـا زاڕووەگـەێ بیارێگـه دی و ئـەڕا یەسـه ک پەیڕۆوەێلـەێ وتنـه ک (پـەردەی ئیووتـی) یـا (کـڕ داوو) لـه مووجزەێـل داوو بییـه و هـه ئـەو ئـەورە بییـه ک نـگاداری لـەێ کردگـه و ئـەڕا یەسـه ک هێمانیـش کوردەێلـه وه (کـڕ داوو) بـاوڕ دیـرن.
کـڕ، ده کـوردی یانـێ دێـڕ و خـەت، کاو یـا کـەو یـا کیـەو، یانـێ رەنـگ (شـین / ئابـی/ blou).
ده ئاڵوگۆڕەێـل زواننـاسـی، ده وشـەێ داوود، (د) بییه وه (ت) و ئمجا (ت) ئاخرگه وه (س/ث) گۆڕیاگـه و بییـه وه (تـاووس/ تـاوِس) ک دزانیمـن تـاووس نـام (مەڵـک تـاووس) یەکـێ لـه فرێشـتگەێله و جیگـر ئێـزەد، خـودای گـەپ ئێزەدییەلەسـه.
بـرێ لـه بسـەڵمانەێله هێمانیـش چـوون یارسـانی و ئێـزەدی وه تەسـلیس و سـێیانەوانی، وه شرک دناسـنەێ ئمجـا ئـەو کەمهووزەێلەێـش وه شـەیتانپەرەس دناسـن.
شـەیتان ک خـوەی عبری-عـەراوی و ئسـڵامییه، لـه بنەڕەتـەو وەرد ئـەو چشـته ک وه نـام داوو و تـاووس دناسرێ، لـه بـار شۆناسـییەو ماهییەتییـەو هـه جیـاوازەو هـه نەدتوانـێ ک یەکـێ بـن چـوون شـەیتان فرمـان وه شـەڕ و گەنـی دەدەێ و خـودا وه خاسـی، باوجـی ئێـزەد و خـودای کـوردی ئـوو داوو یـا تـاووس ک جیگرێیـن وه هـەم هـه خاسـی و هاناڕەسـی دکـەن و ئـی دیـن یارسـانه، وەێ بووتـەوه نامـێ نریاگـه وه دیـن یـاری و یارسـانی.
لاوەکەمـێ لـه بـار شـکڵ و شـێوه، دپووڕێ ئـەر بویشـیمن پەیوەندیـێ هـا ده نامنـی باڵنـدەێ تـاووس ده تـەورات و مەڵـک تـاووس ئێـزەدی.
هـه نەدتوانـێ ک یەکـێ بـن چـوون شـەیتان فرمـان وه شـەڕ و گەنـی دەدەێ و خـودا وه خاسـی، باوجـی ئێـزەد و خـودای کـوردی ئـوو داوو یـا تـاووس ک جیگرێیـن وه هـەم هـه خاسـی و هاناڕەسـی دکـەن و ئـی دیـن یارسـانه، وەێ بووتـەوه نامـێ نریاگـه وه دیـن یـاری و یارسـانی.
لاوەکەمـێ لـه بـار شـکڵ و شـێوه، دپووڕێ ئـەر بویشـیمن پەیوەندیـێ هـا ده نامنـی باڵنـدەێ تـاووس ده تـەورات و مەڵـک تـاووس ئێـزەدی.
ده ئسـتوورەێل عـبری هاتگـه ک (مـار/ ئژدەهـا/ هیهـا/ هۆهـا) هـەر چـێ کردگـه نەتوانسـتگه بچووگـه نام بهێشـت و تاووس ک باڵنـدەێ بهێشـتیێ بییـه، وه ئاسـانی لـه دەرانەگـەێ بهێشـت هاتگـه و چگـه و کل بییـه و دەرانەوانەێلـەێ بهێشـتیش کارێ وەێ نەداشـتنه و کەلێیـان وەێ نەبییـه، رووژێلـه رووژان، ئژدەهاگـه دیاێـگ و گـووڵ تاووسـەگه ددەێـگ و دپێچـێ وه پـڕ و پاچگـێ تـا کەسـێ نەبینێگـەێ ئمجـا وه سـنگ ئـەوەو دچووگـه نـام بهێشـت و قانـوون خـودا دشـکنێ، ئـەڕا یەسـه ک خـودا نـووڕ و نـزاێ تاووسـەگه دکەێـگ و ئێسـەیش ئـەڕا یەسـه ک دبینیمـن ک باڵنـدەێ تـاووس وەو رەیینیـەوه هێـمان ک هێمانـه هەمجـا پـاێ گرنـج گرنـج و ناشریـن و بەدئەشـمه، ک یـه دتوانـێ نیشـانەێ لـه شـەیتان بییـن تـاووس ببـێ.
ئـەڕا یەسـه ک ده دریـژاێ میـژوو هـەم یارسـان و هـەم کاکەئـی و هـەم دوفێشـتر ئێزەدییەێلـه لـه لایـەن بسـەڵمانەێلەگه، دوفێشـتر هـووز عوسـمانییەێل تـورک ئـوو دەوڵـەت ئسـڵامی داعـش وه مـوشرک ناسریانـەو هـه کوشـت و بـڕ و تـاڵان کریانـه و ژن و دۆتەێلەیـان ک وه کەنیـژ نابسـەڵمان و جـوور غەنیمـەت هسـاو کریانـه، وه دیلـی بریانـه و خڕیـن و فرووشـێیانیش کردنـه و ئـەو تونەمەزاوەێل مەزهەبییـه، ئـی کارەێـل خوەیانـه وه سـواو و وه بەشـێ خودایـی و دینـی و شـەرعی ئـەڕا خوەیـان زانستنەسـەێ.

"

شـەیتان ک خـوەی عبری-عـەراوی و ئسـڵامییه، لـه بنەڕەتـەو وەرد ئـەو چشـته ک وه نـام داوو و تـاووس دناسـرێ، لـه بـار شۆناسـییەو ماهییەتییـەو هـه جیـاوازەو هـه نەدتوانـێ ک یەکـێ بـن چـوون شـەیتان فرمـان وه شـەڕ و گەنـی دەدەێ و خـودا وه خاسـی، باوجـی ئێـزەد و خـودای کـوردی ئـوو داوو یـا تـاووس ک جیگرێیـن وه هـەم هـه خاسـی و هاناڕەسـی دکـەن و ئـی دیـن یارسـانه، وەێ بووتـەوه نامـێ نریاگـه وه دیـن یـاری و یارسـانی.

پانزە هزار کورد فەیلی، چوون دە بەسرە ئەژین ؟

گوڵ سوو

دە ئی چەن دەساڵانە ک چگ، وەداخەوە ئێقەرە ستەم وە بان ستەم نریا وە مل عراقییەیلە ک هێمانیش فرە لە خەڵکەگە هە دیرن زوور ئەدەن ک لە پاشمەنەی ئەو ستەمەیلە گیان دەر بکەن بەشکەم بتوانن نواترێ رووژناتر ئەڕا مناڵەیلەیان بکیشن و ببینن وە چاو.

ئەو گیچەیلە دڵتەزنە ک وە سەر کورد فەیلی دە دەوران ئەحمەد حەسەن بەکر ئوو سەددام حسێن هات، چۆنە ئەو خەڵکە دێرینە چۆچانە یەکا ک تا ئێسە وە رانە راس نەنیشتنە و هێمان ک هێمان نەتوانستنە لە ژێر ئەو ژینووسایدە ک وە سەرێیان هاتگە لە نوو سەر هێز بدەن و ئاخین و داخینە ک تا وە ئێسەیش هیچ هەوڵ و هانای دریژەدارێگ ئەرا دەس پەیدا کردن ئی خەڵکە وە یەکسانی و بەرامبەری وە رەسەت نەڕەسییە و سەر ئەنجام نەگرتگە.

هەرچەن ک یە دی بان هێژدە ساڵە ک رژیم سەددام لە ناوە ئەڵگیریاگە، هێمان ک هێمان ئاڵنگ و شوون ستەمەیلە لە مل ئی خەڵکە بێدەسهەڵاتە ئەڵنەگیریاگە تا بتوانێ وە دڵنیایی و بێمەترسی لە وڵات و زێد و ماوای خوەێ بژیێ، خەڵکێ ک هە لە جارانەو هووکارەێ دووسی و ئاشتییە نە شەڕ، خەڵکێ ک بەشەیلەێ ئوو فرە لەو دەێن و دەێیەت ئوو ئەو حەقەیلە ک دە مل عراق نووی دیرێ، گومەو مانە و تاوان تاڵان کردنەیلەیان، وە پێیان گلەو نەدریاگە.

یە حەق هەر ئایمێگە ئنسان‌دووس ک ئی پرسیاری قانوونییە بکا ک ئی هەمگەێ پارلمان و دەوڵەتەیلە ک وە شوون دەوڵەت دیکتاتوری سەددام، ئوو وە نام عراقێگ دموکراتیک و عراقێگ فدراڵ هاتن و چگن، ئەڕا دە ئی هەمگەێ ساڵە، لە ساڵ 2003 تا وە ئێسە کارێ ئەڕا ئی ئایمەیلە ک حەتتا وەر ژە ژینووساید کردنیش، ماڵ و مینێیان تاڵان کریا، ناسنامەیلەیان لەیان سەنن، حقووقە قانوونیەیلەیان پاسا کردن، وە زوور قانوون و دەوڵەت ئوو وە زوور چەک و تفەنگ، کار دیاریێ نەکریاگە؟

یەکێ لە کەلەمەیل دیاریێ ک خەڵک کورد فەیلی، هە وە خاتر کەمهووزی و کورد فەیلی بیین تووشێ هاتن ئەو ستەمە گەورا بی ک رژیم بەعس سەددامی کوت لەو ژن و شووەیلە ک یەکێ لەیان کورد فەیلی بی و ئەو یەکەگە عەراو کرد ک وە دەس زوور لە یەکتری جیاوە بکرن ئوو وە نەوەدڵ تڵاقێیان دریا، جوورێ ک هەر کام لەو هاوسەرەیلە ک کورد فەیلی بی لە عراق تاڕیا و ئەو یەکەگە ک کورد فەیلی نەبی دە عراق مایەێ. چەندە بنەماڵە، بێسەر و شوون کریان و چۆچیانە یەکا، ستەمێ ک هاتێ کەمتر خەڵک و کەمینەیێگ لەێوا تووشێ هات بی.

یەکێ تر لە ستەمەیلێ ک دە بان سەر ئی خەڵکە کریا یە بی ک مناڵەیل کورد فەیلی نەدهیشتن بچنە زانکۆ دەرس باڵا بخوەنن تا هەمیشە هە ژێردەس ئەوانەێ تر بمینن.

بەسرە، یەکێگە لەو شارەیلە ک شاهد بییە چەنێ زیانداری وە سەر کورد فەیلی چگە چ ئەو بەینە ک دەوڵەت سەددام وەل ئێرانا ململانە داشت و دەمەقڕە ئەکرد، چ ئەوسا ک جەنگ ئەکرد، یە کورد فەیلی بەسرە بی ک بایەد وە ول وبێجەهەت تاوانەیل سەختێ بوژاردا وە خاتر دژمنایەتی ئێران و عراق و چۆچشتێ ئەکەفتە ناودەسان.

مەهدی تەمیمی وەرێئەوبەر نووسینگەێ ماف مرۆڤ دە بەسرە، دە وتوویژێ وەرد گوڵ سوو، لەێ بارەوە لەێوا ئەویژێ: کورد فەیلی یەکێگە لەو چینە عراقییەیلە ک ستەمەیل فرەیێگ وە پێیان کریاگە و رژیم وەرین عراق، هەر وەختێ ئەخواست ک داخ خوەێ بڕژنێ وە مل ئێران و ناتوانست، چشتەیل ولێ جوور لایینگری ئەوان لە ئێران ئەکردە دەسپێچ خوەێ و خوسەێ خوەێ ئەرژانە مل ئی فەقیرەیل بێدەس و بێکەسە.

تەمیمی، دوماجار ئەویژێ: ئەگەر کل چاوێگیش بخەیمنە میژوو دوور و دریژ بەسرە ئەبینیمن ک کورد فەیلی، یە هزاران ساڵە ک نیشتە جی ئی وڵاتەنە و دە لێوار سنوور ئێران و عراق، هەر دو دیو سنوورەگە زێد و نێشتمان تاریخی ئی کەمهووزە بییە و هەمیشە ئی خەڵک رەسەن و بنچینەدار عراقییە بەش فرەیێگ داشتگە دە مل ئاوادان کردن عراق.

تەمیمی خستە دەر ک چەنێ دووزەمە و کەلەمە وە سەر کورد فەیلی دە بەسرە هاتگە و وت: ئەو ستەمەیلە وە راسی چشتێگن جوور ژینووساید کردن و وەو جوورە ک ئەو کوردە فەیلییە ک دەو بەێنە واینە لە دەس بەعسییەیلە یا دۆماێ قەیرێ گیریان ئازاد کریانە ئەویژن؛ ئەوان فرە کەفتنەسە وەر رخبردن و ترسانەیل فرەیێگ ئوو بەرپرسەیل دەزگا ئەمنییەگان و حزب بەعس بوخت ئێرانی بیین وە پێیان کردنە و وە سنگ ئی بوختانبارییە دەس نانەسە مل ماڵ و میراتێیان ئمجا داراییەیلەیان وە تاڵان بردنە ئوو چۆ رووژ دیارە ک دەوڵەت و دەم و دەزگای ئەمنی بەعسیش خوەێ لە گشتێ فرەتر بەشدار و سەردەسەێ ئەو ستەمکارییەیلە بییە ک هاتگەسە سەر ئی کەمینەێ عراقییە.

سەڵام فەیلی، نوێنەر کورد فەیلی دە بەسرە ئەڕا گوڵ سوو لەێوا ئەویژێ: دەور و گرد پانزە هزار وڵاتوەند کورد فەیلی هانە شار بەسرە ئوو هەرچەن ئی خەڵکە کارەساتەیل فرەیێگ جوور دەسناین دە مل زار و زەمینەیلەیان و داراییەیلەیان وە چاو خوەیان دینە هەمجا هێمان ک هێمان هە ئەخوازن

وە ئاشتی و دووسایەتی وەل عەراوەیلەیێ بەسرە بژیین و وەگەرد ئەو ستەمەیلە ک سەددام وە ملیّیان کرد، هە گوزەران ئەکەن و بەس.

ئیّسە و دومای رووخیان سەددامیش ئەبینیمن ک هالیمان هەم ستەمەیلە وە مل ئی کەمینە دریژەدارە و فرە کەس ک ئەوسا و دەو هەر کەس ئەڕا خوەیّیە دەس نانە دە مل ماڵ بڕێ لە کوردەیّل فەیلی، ئیّسەیش ول‌کەرا نیین و واز لەو داگیر کردنەیّل زەمینەیّلە و ماڵەیّلە نایەرن و لەو ماڵەیّلە ناچنە دەر ئوو یە یانێ ک هالیجار ئەڕا زینگەو کردن حەق و گلەو داین بەش خوریاگ کورد فەیلی، دوچاوەکی ئەکرێگ و تاکمەجارێ قانوون وەوجووره ک خاس‌وڕاسە دە حەق ئی کەمهووزە ئجرا ناکرێ.

سەلّام فەیلی دە نام قسەیّلەیێ خوەیێ، سەید عەلی سیستانی مەرجەع باڵای ئایینی عراق ئوو موقتەدا سەدر بەرپرس تەیار سەدری، ئمجا هووز حەکمیش ئوو سەرۆک ئەنجۆمەن نوێنەران ئوو مستەفا کازمی سەرۆک وەزیرەیّل، ئەکاتە وەردەنگ خوەیێ و داوا لەیّیان ئەکا ک رابوسن وە پاێ حەق و حوقووق ئی کەمهووره ئوو حەقخوازی و بەشخوازی بکەن ئەڕایان، هەم دە عراق و هەم دە شار بەسرە چوون ک ئی خەڵکە خوەیێ وە بەشێ لە عراق ئەزانیگ و ئەخوازێ ئەو ماڵ و دارایی و زار و زەمینەیّلیّیان ک هن خوەیانە و دە دەورەیێ بەعس دەس نریاگەسە ملیّیان وە پیّیان ئەڵگەردرێ. تەمیمی هەم پاملەیێ یە ئەبێ ک گوڕان شوون دیاری کردن بەش کورد فەیلی بەسرە ئەگرن ئوو ئەوێژێ: نووسینگەیێ ماف مرۆڤ دە بەسرە تا ئیّسە دانیشتنەیّل فرەیێگ داشتگە دە بان یە ک چە ئەتوانێ بکا تا کورد فەیلی ک تاڵان کریاگە و تاڕیاگە لە بەسرە و کوشت و بڕێ کردنە ئوو ناسنامە و ئقامەیّلەیان بەتاڵەو کردنە، وە حەق خوەیێ بڕەسێ چوون ک ئی خەڵکە عراقییە و خاس ئەزانیمن وەر ژە یە ک لە بەسرە ئوو وە زوور بکرێگە دەر، سەدان ساڵ و فرەتر لە ئەوە دە ئیّرە ژیاگە و خزمەت کردگە وە ئاوەدان بین ئی شارە و ئی ناوچە و یە ناحەقییە ک ئیّسە وە جی بەسرە ک شوونگە و میرکان باوانی ئەوییە دە بەغدا و سلّیمانییە و شوونەیّل تر ئەژیێ.

ئیمە ئەزانیمن ک ئیّسە ناوچەیێ ناوسنووران ئیّران و عراق ئوو وە تایبەت بەسرەیش، هیچ وەختیّگ ناخوازێ ک زیّد و ماواگەیێ کورد فەیلی هساو ئەبێ لە خزمەتەیّل ئی زاڕوو و زڕیوەیێ خوەیّیە بێ‌بەش بمینێ.

تەمیمی وە شەهید کریان بان بیس هزار نمام و نوونمام کورد فەیلی هشارە ئەکا و ئەوێژێ: ئی هەمگە ئایمە ک وە بێ‌تاوان و بێ‌کەس و دە ریّگاێ رزگاری و ئازادی عراق کوژریانە دە سەرانسەر عراق پەخشن و یە تایبەتمەندی کورد فەیلییە ک چۆچریاگە دە گشت لای عراق لە باشوور تا وە باکوورێ ئوو عراق وە گشتی شاهد ستەمەیّلێ ک وە سەرێ هاتگە بییە.

نجاح ساعدی، شیکار سیاسی سەروەخوەیێ بەسراوی وەیجووره ئی باسە ئەڕا گوڵ سوو، شییەو ئەکا: هەر چەن ک دە عراق ژمار کورد فەیلی لە سێ ملیوون کەس فرەترە باوجی وەداخەوە، وە بێ‌سووچ و بێ‌تاوان، رژیم بەعس سەددامی خستەیانە وەرلەفە ئوو لە زیّد و ماواگەیێ خوەیان کووچیّیان دا وە زوور، ناسنامەیّلەیان بەتاڵەو کرد، ستەمکاری فرەیێگ وە پیّیان کرد تا هە نەتوانن سەر بڵن بکەن ئەڕا خوەیان ئوو وەیێ خاترە دەیّن فرەترێ دە مل عراق نووی دیرن و رژیم نووی عراق تا ئەوان هە جوور یەکێ لەو خەڵکەیّل بنچینەدار و خاون وڵات عراقییە ک زوڵم وە پێ بییە، پێشگری لەیێ بکرێ ئوو سەرۆک کومار و سەرۆک وەزیران و پارلمان عراق وە گشتی ئوو گشت موحافزەدار و فەرمانداریییەیّلەیێ عراق وە چاو جوبران کردن و دڵەو داینن بنووڕن وەیێ گەلە ئوو هەر چێ ستەم یا دوچاوەکی هەسە دە ملیّیان لابەن لە سەرتیان و ئەو ستەمەیّلە ک جاران چگە وە پیّیان ئەڵگەردننەو.

نێچیروان بارزانی، سەرۆک هەرێم کوردستان دە ساڵهات شەهیدەیّل ژینووساید کورد فەیلی وت: وە زوور کووچانن و جیواز کردن و چەپاو کردن ماڵ و مین و دارایی ئوو ئاوارە کردن سەدان هزار لە کوردەیّل فەیلی عراقی، هەمجا بێ‌سەر و شوون کردن و شوون‌گومەو کردن چەن دەهزار نمام و نوونماییّان، هەمجا ناو کورد فەیلی سڕین لە ناو ناسنامەیّل عراقی، ئەوەیش هە وە خاتر یە ک کورد فەیلی بینە یا پێشتگری لە خەبات ئازادیخوازانەیێ گەلەکەیان کردنە یان هە ئەڕا یە ک حەقخواز بینە و خواستنە بەش خوەیان بسینن ئەوەیش دە کشوەرەیێ خوەیان نە دە وڵاتێ بێگانە، یە ستەم گەیێگە ک بایەد میژوو عراق شەرمەساری لەیێ ئەکیشێ و وە هیچ جوورێگیش ئی هەمگە نەنگە دە تاریخ حوکوومەت بەعس سەددامی و بەکری ناسڕێگەو. نێچیروان بارزانی دوپات کرد: بەختەوەرانە دادگاێ باڵای عراق ئەڕا تاوانەگان، ئی تاوانەیّل بەعسە وە ناو ژینووساید کورد فەیلی ناسییە، باوجی یە بەس نییە و ئیمە ئیّسە داواکاری ئەکەیمن لە حوکوومەت عراق وە قەرەبوو کردن کورد فەیلی و گلەو داین بەش خوریاگ و ماف بریاگ و حقووق پاسابییەیێ کورد فەیلی، ئوو وەگەرەک ئەزانیمن ک وە بان قانوون ژینووساید کریاگەیّل ئی کارە بکەن ئوو یە خوازیاری ئیمەسە ک گیچەڵ ناسنامە داین وە گشت کوردەیّل فەیلی عراقی ک جنسیە نەدیرن چ دە عراق و چ ئەوانەیێ ک تاڕیانە لە عراق، چارەسەر بکرێ ئوو هە وەوجووره ک دەوڵەت عراق، هەرچەن دەوڵەت ئەوساوین عراق، ماڵیّیان رمانگە و حەق ژیانیّیان دە عراق لەیان سەنگە و لە زنەئی خستگەسەیانە دۆما، جوبران رابردوو ئەڕایان بکرێگ و ماڵداریّیان بکەن و ئەڵگەردننەیانە ئەو زیّد و ماوای باوانی خوەیانە ک وەر ژە بەعس سەددامی و بەکر لە تێ ژیانە و هەر چێ ک لەیّیان بریاگە و دەس‌نریاگەسە ملێ، ئەو حەقیّیانە وە پیّیان ئەڵگەردێگەو ئوو مننەتیّگیش نییە چوون یە کەمترین کاریّگە ک بایەد ئەڕایان بکرێ، هەر چەن ک ئی کارەیّلەیش شوون ئەو هەمگە ستەمە ک وە ملیّیان چگە ناگریّگەو ئوو شوون شەهیدەیّلەیان ئەڕایان پڕەو ناکا. خاسە ک گشت دەسهەڵتدارەیّلە شوون زینگەو کردن حەق ئی خەڵکە ژینووساید کریاگە ک یەکێ لە داخوازیارییەیّل بەرحەقە و وە ول موعەتەڵ ماگەسە دە عراق، بگرن.

لەتیفە، نموونەیێگ لە مەینەتباری کورد فەیلی

عەبدولسەمەد ئەسعد

چل و یەک ساڵ وەر ژە یە، دە مانگ نیسان، یەکێ لە گەوراترین جنایەتەیل میژوو دە مل کەمهووزێگ عراقی کەفت.

دە ئیجووره مانگێ بی ک دەوڵەت بەعس، سەدان هزار کورد فەیلی، وە زوور لە وڵات باوانی خوەیان؛ دە رووژهەڵات دەجلەی و بەغدا و لاخوار عراق، روڵەبجم تاڕان ئوو زیاتر لە ئەوەیش بان چەندەهزار لە ئمام و نووئمامەیل کورد فەیلی کوشت و بڕ و شوونگومەو کرد ک تا وەداخەوە ئێسەیش چارەنویسەیان نادیار ماگە.

لاڵکیان وە جی خوازیاری و شوونگیری قانوونی

زیاتر لەو هەمگە کارەساتە، بووچگەو کردن و تەحقیر وڵاتوەندەیلێ ک پشت ئەڵە پشت یا لاوەکەمێ چەن پشتێیان زایە و دانیشتەی عراق بینە، دە وەر قونسوولییەیل و ئدارەیل ئەتباع بێگانە و سەبت ئەحواڵ و سجیلبڕی، خەریکەو دکریان بەشکەم دە وڵاتێ ک خوەیان و باوگ و باپیرێیان دەی هاتبینە دی، بهیلنەیان ک بژیین و نەکرنەیانە دەر و ئەوان دخواستن تەحقیر ئەو وڵاتوەندیلە بکەن تا هە بلاڵکن و هە وە شفا و لاڵە و هانا و هاوار و دەخیلە هاوردن و نقا و نوور و نزا بخوازن دووزەمەی بێناسنامەیی خوەیان چارەسەر بکەن، کارێ ک بێسەرئەنجامە.

ئەیانە وە خاتر بێدەسی و بێدەم و زوانی ئی گەلەسە وەرنە کێیە ک نەرانێ ئیجووره کارەیلێ وە دەخیل و ئامان دوروسەو نەدبن و بایەد خەڵکەگە تەوانمەندەو بکرن تا رێ و رەوەن شوونگیری وەیەکا ئوو رێ پەیجووری وە بان قانوونەیل جەهانی و نامدەوڵەتانی بکەنە دی و ئمجا قسەی خوەیان ببەنە رەسەت ئوو وە ئەفزار قانوون، نەهیلن ک بەرپرسەیلە لامەوجی بیارن و بننەیانە سەر کار و بەشێیان بخوەن نە وە شفا و لاڵە و گری و زاری.

هەبەشە کریان

بەشبەش کردن و هەبەشە کردن کورد فەیلی دە نام عەشیرەیل عەراوی ک وە نام پرۆژەی تەعریب نامگیرەو بییەیش چۆنە ئی کەمهووزە پەرکەنە کردگە دە نام عراق ک کووەو کردن دوارەیان یا گردەو کردن دەنگ و بیرێیان ئوو یەکا گرتنێیان دە دەور یەک خوەی کارێگە نەبییە و بێسەرئەنجام.

ئاخ و داخ ک یە خوەی بییەسە هووی ئەوە ک ئی خەڵکە نەتوانێ لە بار رووشنبیری ئوو دە نام پارڵمان و دەوڵەت وەوچۆنە ک حەق و لاقێیە بڕەسێ وە جیێگ و بتوانێ ئەو ستەمەیلە ک چگەسە ملێیەو جوبران بکەیگ و وە حەق خوەی بڕەسێ.

دەرد ماین

هەرچەن کارەسات کووچبەر کردن بڕێ فرەیێگ لە کورد فەیلی و تاڕانێیان وە دەس پەتی خوەی رووداوێگە بێوێنە باوجی مەنستن بڕێ لە ئەوانە دە عراق و ژیانێیان وە تەنیا، خوەی فرە فرە فرەتر لە ئەو بار و دەوخە دڵتەزنتر بییە.

ئەوانەی ک بێناسنامە دە عراق مانە جی، ئەوەیش وە نام کورد فەیلی ک خوەی لە چاو بەعسییەیلە دمناسە بوخت و بوختانێ گەن و نەبەخشریاگ و دەوڵەت خوەی، جیا لە توندڕۆەیلەگە و تۆند و تێژتر لە ئەوان، جوور گەوراترین دوچاوەکیکار، ستەمەیل سازمانداری دە ملێیان دکرد جووورێ ک ئەو هەژارەیلە حەتتا لە حەق ژیانێگ سادەیش مەحریم و مەین و منا کریان و بێهیچ پێشتەوانی و دەرئامە و کار و لایینگرییگ یا تەڵەفیان یان بژیمەمر بردنە سەر.

لەتیفە بێتاوانێگ لەو هەمگە؟

دە نامبەین ئی جنایەتەیل گشتی و گەپگەپە، قەیرێ کارەسات دڵتەزن ئەڕا بنەماڵەیل ئوو تاکمەکەسەیلێ کەفتگە ک هەر کامەیان خوەی داستان و رەوایەتێگن تایبەتی و وەداخەوە دنیا دیرێ لە ویرەو دبەیگەیان.

چارەنویس لەتیفە، یەکێ لە ژنەیل بێکەس کریاگ کورد فەیلی یەکێگە لەو گیچەڵەیل سەرتەزنە ک ئێقەرە تراژیکە ک باوڕ کردنێ هادەی ئەڕا بڕێ خوداوەیداگ ک بێژە خوەشی چشتێ وە چەم خوەیان نەدینە و لە دەوران هەر کەس ئەڕا خوەی بەعسییەیلە و سەددام بێخەوەرە، سەختەو ببێ.

وەوجووره ک لەیلا هاشم، ماموستاێ مەدرەسەگەی لەتیفە وتگە؛ دە دومادومای کوتایی هاتن وە هەفتاگان، لەتیفە دەو مەدرەسە ک رەوی موعەلمێ بی دۆتەڵەی ژیرەک و زرک و زینگ بییە ک وەداخەوە بییە وە قوربانی سیاسەتەیل پانعەراوی و عونسوری بیینەیلەی دوڵەت بەعس ک جوور پەتا و قران کەفتە نام کوردەیل فەیلی.

دەو بەینەیلە ک دەوڵەت دەسکرد وە تەهجیر و تاران و سەفر کردن کوردەیل فەیلی لە عراق، لەتیفە منالی بی دە نام بنەماڵەیێگێ دە کەسە، خوەی و باوگێ و داڵگێ و پەنج برا و دو خوەیشکێ ترێ . ئەوان لە هووڵ و تاو ئەوە ک ماڵ و مینێیان وە تاڵان بڕیگ و لە عراق بکرنە دەر هە دە ترس و مەترسی دژیان. زیاتر لەو فرەهووڵییەیش، کوشریان (نەجم) براگەی ک دە سەربازی و دە نامدەسان جەنگ ئێران و عراق قوربانی هەڵامات بردن ئەرتش سەددام وە ئێران کریا، زەوەرد فرە سەختێ دا ئەڵە رووح و گیان بنەماڵەگەیان ئوو دوفێشتر لەتیفە.

دوماێ ئەوە رووژگار ولکەراێ لەتیفە بووچکەڵە نەبی و ئەوی شاهد بێسەر و شوون کریان ئەو سێ براگەێ یانێ (ماجد، عادڵ، ئەدیب)یش بی. ئەوان هەر سێیانێیان دەو بەینەێلە ک (کورد بگیر) بی و نمام و نوونمامەێل کورد فەیلی دە پڕۆژەێلێ وە نام ئەنفاڵ و (مقابر الجمعی)، وە دەس ئستخبارات عراق دگیریان، گیریان و ئێعدام کریان. داڵگ لەتیفە دوماێ ئەو کارەساتە و دیین دۆد رووڵەێلەگەێ نەخوەش کەفت و دە ژاری و هەژاری و وەختێ ک سێ دۆت هیردەڕوو دە گەر دەسێ بین مرد و ئمجا ئی تراژدییە وە مردن باوگ لەتیفە دڵتەزنترەو بی و سێ خوەشک ئی بنەماڵە بێکەس و کار کەفتن چوون هە دەو بەینەێلە فرە لە قاوم و کارەێلەیان لە عراق کریانە دەر ئوو ئەو دوویەگەیانیش ک دە عراق بین لە ترس ساوق کریان و کوشتن زاڕووەێلەیان، کورد فەیلی بیین خوەیان ئەودشاردن و وەرد هیچ کورد فەیلیێگ تر هاموشوو نەدکردن. لەێوا بی ک ئی سێ دۆتەڵە دە بەغدا ک تا وەر ژە هاتن سەددام ماڵ و ماڵگەی همیرێیان بی، ئێسە بی وە جەهەنەمێ ئەڕا ئەوان ک بێپەلام و خەریو و بێپێشتەوان مابین دە نامێ وەگەرد ویر شەش داخ بان ئەڵ بان و شەش ئازیزمردن و کەلەمەێ دیاری.

قەێرێ دوماێ مردن باوگێیان، بڕێ هاتن و ماڵەگەیان فرووشان تا بتوانن کارێ وەێ بکەن و مێیار و گوزەران وەێ بکەن ئمجا وە داخەوە ئەو پوول و پارەیش وە خاتر بێکەسی و بێدەسهەڵاتی خوریا و ئەوان لەو بنەماڵەێ شاد و خاونماڵییە، بینە چەن زاڕوو بێماڵ و بێبنەماڵە ئوو چوون کەسێ نەداشتن بەدتر تەرفوتۆنەو کریان، کامل برابووچگەیان دە بنەماڵەێ لە هامساێلەیان بی وە خزمەتکار و نووکەر و باخەوانێگ وە نان زگ، دوێم خوەشکەگە سنان و سەرەتان دریا ئەڵەێ و وە خاتر بێدەرمانی و بێخاونی شیرپەنجەگە کوشتەێ، خوەێشکە سێیمەگەیشی وە یەکگلی ئاواوە بی و کەسێ نەزانست چە وە سەرێ هاتگە و یەکجارە بێشوون و بێنوون کریا و هێمان ک هێمان خەوەرێ لەێ نییە.

لەتیفە ک ئی هەمگەێ قەێڕان و قلارە دی وە چەم ئوو وە خاتر مناڵی وەرەقەت ئەو هەمگەێ کەتیوەتییە نەداشت، شێویا و ساعەقڵەو بی و جوور وەێل و چەێلەێل بێخاونێ دە نام خێاوانەێلە دنیشت و چۆچشتێ گەداکەری دکرد و هەر کەسێ بەزەیی وەێ دهات جگێ یارمەتیێ ددا.

لەیلا هاشم یەکێ لە ماموستایلەگەێ زاڕوویی لەتیفە ک وە خاتر زرک و زرنگی و خوێنشرینی ئەوی، هە لە زاڕووییەو فرە لایین و دووسێ داشت، وەختێ شوونەگەێ دە لێو خیاوان مەنسوور بەغدا کردە دی هەمیشان هە سەر ددا ئەڵەی و وە بەش خوەێ یارمەتیێ ددا. ئی ماموستاێ مەدرەسە وتگە وەر ژە یە ک لەتیفە بکەفێگە نەخوەشخانە دیمەێ و لە من خواست ک سەرپووش و باڵاپووش و عابایێگ ئەڕاێ بسینم تا خوەێ وەێ بپووشنێ ئوو دەفتەر و قەڵەمیش ئەڕا ببەم وەرد خوەم تا بتوانێ باس مەزڵوومییەت خوەێ و بنەماڵەگەێ بنووسنێ.

ئەوی وتگە لەتیفە وە بان ئەو هەمگەێ ستەمە ک وە چەم خوەێ دی هە دخواست بمینێگەێ و نەمرێ، کەسێ چووزانێ هادەێ دخواستگە بمینێگەێ تا پەیام بێتاوانی خوەێ و هزاران زاڕوو ترعراقی و وە تایبەت کورد فەیلی ک وە خاتر کەمهووزی خەڵکەگەیان، بنەماڵەگەیان لە دەس دابین و سەر لەیان شێویابی بڕەسنێ وە گشت دنیا بەشکەم ئەڕا بانان و دە میژوو ئی دەنگ هاوار و هانا ک گووش فەڵەک کەڕ و کاس کرد و میدیایل عراقی و جەهانی و سازمانەێل ماف مرۆڤ دە عراق و دە دنیا، خوەیان دان وە کەڕی و خوەیان کردنە یام و مەزان تا نەژنەونەێ، هە بمینێگەێ.

ئەوی وتگە داستان بێبەزەیی رووژگار وە لەتیفەێ بێسووچ و بێتاوان وەێجووورە کووتایی وەێ دریا ک یەکێ لە کەناڵە ئاسمانییەگان راپورتێگ دە بارەێ دەرهاوردە دەر و وت بڕێ لە خەیروومەنەێل عراقی و کورد فەیلی و عەراو، وەختێ وە کەفتگ دە لێو خیاوان دینەسەی رەساننەسەێ وە خەستەخانە و دەورەێلە خەفاننەسەێ. دەو راپوورتە وتنە چوون لەتیفە ناسنامە نەداشتگە و کەسێ نەبییە ک ئەڕا عەمل جەراحی کردن رزامەندی بدەێ ئوو ئمزا بکەێ، ئاخرسەر وە واژۆ کردن و گرتنە مل ئەو خەیروومەنەێلە و پاملە بیین ئەوانە، لێژنەیێگ لە پزشکەێلە نریاگە و ئەوان واژۆ کردنە ک ئمجاتێ لەتیفە عەمەڵێ بکرێ.

ئایا دە عراق و دە گشت ناوچەگە، هە یەک گلە لەتیفە داشتیمنە و دیریمن؟ ئی داستانە هە باس لەتیفە جوور یەک زاڕوو ک قوربانی کەمهووزی کریاگە نییە، یە دیاردەیێگە لە تاوانبارییەێلەێ سیاسەتەێلێ ک خەڵکەێل عراق و ناوچەگە یە نزیکەێ یەک سەدەسە کردگەسە قوربانی هەوەسوازییەێل سیاسەتمەدارەێلێ دیکتاتور ک هەر وە جارێ، دە پەڕێ لە (نامدوئاوان/ شرق‌الاوسط) سەر هێز ددەن و وڵات تووش شەڕەێل جووراوجوورێ دە نام یا دە دەرەوە و دە ناوچەگە دیارن و خەڵکەێلە دننە گژ یەکا ئو و زاڕووەێلە و ژنەێلە دکەنە قوربانی و خوێنڕێژان وەر دەم خوداڵەێل شەڕخوازی خوەیان.

ئایا وە چگن دیکتاتورەێلە، رێشت و داڕێشتەێلەیان دگۆڕدرێ؟

تەجروبەی داڕووخیان دیکتاتورەێلە داگەسە نیشان ک دوماێ ئەوانیش وەداخەوە هەمجا ویر و هرز ئەوان و ئەو داڕێشت ئەوانە ک جووور بوروراسییێگ ریشگدار دە وڵات ریشگ وەرانگە، حەتتا بێیە ک ئاگا ببێ وە جیگرەێلەیان هە بەردەوام دمینێ و چمان نە بییە و نە کریاگە.

دوماێ داڕمیان رژیم بەعس سەددامی دە ساڵ 2003 وە دەس ئامریکا و وڵاتە یەکگرتووەگان، هەر چەن ئی ئازادییە دەسدوماجار وە دەس حزبە سیاسیەێلە و خەباتکارەێلەێ وەرد رژیم بەعس نەهاتبیگە دەس، باوجی دیمن ک ئەوان نیشتنە شوون دیکتاتورەگە و گشتێیان دە حوکوومەت کردن بەشدار کریان.

دەو هەنسا بی ک وڵات و وڵاتوەندەێلە ئوو دوفێشتر کوردەێل فەیلی گشتێیان هیمیدار بین ک سیاسەتمەدارەێل و دەوڵەت و پارلمان نووی عراق فدراڵ و دموکراتیک ک لەو ستەمەێلە ک وە سەرێیان هاتبی ئاگا بین و خوەیانیش لە ستەمکیشەێلەێ جاران بین، بەشێیان بدەن و ئەو ستەمێلە ک وەێان چگبی چارەسەر و جوبران بکەن. ئاخین و داخینە لەێوا نەکریا ئوو ئەوانیش کەفتنە شوون کار و بار خوەیان و حزبوازییەیلەیان و نە چاو کردن وە دیین وەز و وەزیات خەڵکەگە و نەیش گووش تەکانن لە دەنگ هانا و هاوار ئەوان و گلەو داین ئەو ماڵ و میراتێیانە و ئەو داراییەێلێیانە ک سەددام زەفت و داگیر کردبی و ئێسە فرە لەیان هن دەولەت نووی بین.

چارە چەسە؟

عراق، ئەڕا یە ک رێ و رەوەنێگ دموکراتیک بگرێگە وەر و ببێگە وڵاتێگ فدراڵ راسکانی، چارێ ناچارە ک دەوڵەت و حوکوومەت برایەتی خوەێ وەرد خەڵکەگە، دوفێشتر بەش خوریاگەێلە دیارییەو بکەێ و ئەو دەێن و دەێیەتەێلە ک دە مل عراق دیرن بدەێ وەێیان نە لە ویرەو ببەێگە چوون یە قەرتێگە ک ئەوان دە مل تاریخ عراق وەگشتی دیرن نە هە دە لای عراق ئەێت سەددامی، ئوو وتنە (قەرت، کوانەو دبێ بەڵام لە ویرەو نەدچوو).

بەشبەش کردن و هەبەشە کردن کورد فەیلی دە نام عەشیرەێل عەراوی ک وە نام پڕۆژەێ تەعریب نامگیرەو بییەیش چۆنە ئی کەمهووزە پەرکەنە کردگە دە نام عراق ک کووەو کردن دوارەیان یا گردەو کردن دەنگ و بیرێیان ئوو یەکا گرتنێیان دە دەور یەک خوەێ کارێگە نەبییە و بێسەرئەنجام.

کورد فەیلی
هەم میرات ئەڵگر
عاشووراس، هەمیش خاوەن نەوروز

کەنعان حاتەم

دە بڕێ لە کتاوەیل شیعەیلە دە بارەی زهیر ئیمام زەمان وتنە: یەکێ لە نیشانەی دیارەو بیین دوارەی ئەو حەزرەتە یەسە ک عاشوورا و نەوروز یەکا بگرن.

کورد فەیلی هەم میراتئەڵگر عاشووراس جوور گشت شیعەیلە دە سەرانسەر دنیا، هەمیش خاون نەوروزە جوور گشت نەوروزوەندەیل دنیا ئوو ئێرانییەیلە ک ئی جەژن ئەڵگرن وەتایبەتی گشت کوردەیلە ک دە ئی رووژە ئەرا خاتر عەید بمارگی و پیرووزبایی سەر ددەن ئەڵە یەکترەکی و سەر دکیشنە ماڵ و دیار یەک، کورد فەیلییش لەیوا دکەی وەرد گشت ئێرانییەیلە، ئەفغانییەیلە، تاجیکەیلە، ئازەرییەیلە، کشمیرییەیلە و گشت کوردەیلە.

- دوانەی شیعە بیین و کورد بیین، تەوانمەندیێگە ئەرا کورد فەیلی پزشکەیلە وتنە ک لاراس مەزگ ئایم، کونترۆل لاچەپ لەشێ ها وە دەسێیەو ئوو لاراس مژگێ کونترول لاچەپ لەشێ دکەی ئەرا یەسە وتنە ئەوانە ک چەپێلن لاراس مەزگێیان ئەکتیڤترە لە لاچەپێ.

هە وەیجوورەیش وتنە ک چەپێلە؛هەر دو لاگەی مەزگێیان ئەکتیڤترە لە گشت و دەلیلەگە وە یە دزانن ک چەپێلەیلە چوون وە خاتر نامدەم مەردم و عورف وڵات کوت لە خوەیان دکەن ک بڕێ لە کارەیلە جوور نان خواردن و دەس داین دە وەخت سەڵام سەنن و خوداحافزی کردن، وە دەس راس بکەن جوور ئەو دووەی تر، ئەرا یە مەزگێیان چالاکترەو دبێ، چوون دە فرە کارەیلە کار لە هەر دو لای مەغرێیان دکیشن و یەکگەر نیین.

کورد فەیلییش لەیوا وە سەرێ هاتگە ئوو دە کارەیل سیاسی هووکارەی خوەی کردگە ک نەرمی و چالاکی بداشتووبێ هەم ئەرا کوردایەتییەگەی هەم ئەرا شیعەیەرییەگەی، چوون هەم کوردە و هەم شیعەسە و بایەد ویرێ وە هەر دو لاوە ببێ.

ئمجا ئی ئەومختە کردن خوەیە دە هەردوگ لاگە وە گەرەکێ دیایگ و وەختێ ک کورد فەیلییگ چگەسە شیعەیەتی کردن و دش کردگە دە نام حزبە شیعەیلەگە، کوردانە و پیاگانە دە بان مەرامەگەی وساگە و وەختێگیش چگەسە نام حزبەیل کوردی، رەنگ و رواڵ شیعە بیینێ دکەفێگە کار تا

هەر چێ ک لە شیعەگەری یادەو گرتگە ببەیگە نام کوردایەتییەگەێ و دەربەن کوشریان و شەهید بیین دە رێ ئازادیخوازی و وسان دە بان مەرام پیاگەتی نەبێ. ئەڕا یەسە ک کورد فەیلی دتوانێ سەر خوەێ بەرزەو بگرێگ و بویشێ ک دە دریژاێ میژوو حزبەیێل کوردی، هە پێشەنگ و نواڕۆو بییە سەر نەترسێ داشتگە دە کوردایەتی.

دەسپاکی و دڵپاکی و یەکگەر و وەفادار بیین و یەکلا کردن کار و بارەیێلە یەکێ لە تایبەتمەندییەیێل کوردەیێل فەیلییە ک جوور بڕێ تر هشارهشارەکی و دزیوازی کردن دە وەختێ ک بایەد کارەیێل سەختێ ئەنجام بدرێ سەرێیان نەدبێ ئوو ک هەر کوردێگ ک وەڕاسی کورد ببێ، یە ها دە خوێنێ ئوو ها دە شیرێ، ئوو چوون ئەڵکەفتێ لەێواسە ماناێ سیاسەت و کار و بار سیاسی دە لاێ کورد فەیلی هە یانێ سداقەت و یەکڕەنگی نە دودووزەوازی و خڕ داین و پێچانن وڵات، چشتێ ک وەداخەوە دە نام سیاسی ئایمەیێلە باوەو و فرە لەیان هە ئی رەوێشتە وە کار سیاسی دزانن و بەس، ئوو سداقەت، وە سادەگی دزانن و وە چشت گەنێ ئەڕا کار سیاسی.

حزبەیل شیعەیش لە ئی هنە دە کورد فەیلی ئەوڕەسینە و هەر جیێ سداقەت و دەسپاکی و دڵپاکی و گیانبەخشی وەگەرەکە خوەیان کلگ دکیشن وەرەو ئەو کوردەیێل فەیلییە ک دانەسە دالتەیان و بینەسە ئەندامێیان ئوو ئەنجام داین کارەیێل سەخت دخەنە مل ئەوان و ئەسپارنەێ وەیان.

- زات دوانە، بنەواێ پایاری دە کارە کورد فەیلی، چوون مژگێ ئەومختەێ کورد بیین و شیعە بیین وەیەکا بییە، وە ئاسانی وەگەرد هەر دوگێیان سازگاری پەیدا دکەێ و هەمیشە دەو رێگا ک گرتگەسە وەر نە کورد بیینەگەێ و نە شیعە یینەگەێ لە ویرەو نەبردگە ئوو وەچەواشەێ بڕێ لە عەراوەیێلە ک وەختێ زوور دکەفێگە ملێیان یا وەختێ ک بێهەوەجە دبن وە کار حزبایەتی و شیعایەتی واز دیارن لە ئێمامەیێل و رێبەرەیێل شیعە ئەوان هەمیشان هە وەفادار مانە و دمینن ئوو ئەڕا یەسە ک کورد فەیلی دە هەر جیێگ بییە هەمیشە هە جوور نواڕۆو و پێشەنگ قەبووڵێ کردنە و دکەن.

- کورد فەیلی، پرد و راوفەیێگە دە نامبەین حزبەیێل کوردی و شیعە کورد فەیلی، وە خاتر ئی زات دوانەیە ک دیرێ هەمیشە دەرۆندار بییە و دڵێ گەپەو بییە و دتوانێ بێهیچ پارادایم نواگرێ، هەر دو لاوە قەبووڵ بکەێ و ئی تەواڵمەندییەیش هەم حزبە شیعەیێلە و هەم حزبە کوردەیێلە دگرنەێ وە وەر چەم ئوو ئەڕا یەسە ک وە ئەندامەیێل کورد فەیلی خوەیان جوور پردێگ دە نامنی حزبەیێل کوردی و حزبەیێل شیعە دنووڕن و یە خوەێ بییەسە مایەێ سەربەرزی کورد فەیلی هەم دە عراق و هەم دە دەرەوەێ عراق، وە گشتی.

- کورد فەیلی، ئەمانەتدار توجارەگان

دە نام کار بازاڕیش هەم هە لەێواسە ئوو بازەرگانەیێل گەورا، کورد فەیلی دکەنە ئەمین خوەیان و کورد فەیلییەیێلە هانە نواێ کەسەیێلێ تر وە خاتر دەسپاکی ئەوان و وەو خاترە ک وە دڵ و گیان کار دکەن.

- کورد فەیلی، کارمەندێگە بێتەما و زیادەخوازی

دە کار دەوڵەتییش هەم هە وەیجوورەسە و کوردەیێل فەیلی ئێقەرە بێتەماکاری سەر دخەنە خوار و کار خوەیان وە بێمننەت و سنەت دکەن ئوو دە شوون چاو و ڕاو کردن و خراو کردن کەسێ نیین و لە قوڕن دڵەو کار خوەیان و ئدارە و خەڵکەگە دخەن رێ و چوون رێچاو ئەڕا پوست گرتن وە ول نەدیرن، بەرپرسەیێلەیانیش جوور کارمەندەیێلێ بێشەڕ و گەڕ دناسنەیان و کەم تا کوتێ لایینێیان دیرن و هە لە سەرانییەو لە ساف و سایقی و دڵسووزییەگەیان ئەڕا ئەنجام کارەیلەیان ئەوڕەسن.

- قناعەت کورد فەیلی، هەم خاسە و هەم خراو

کورد فەیلی، هەم خوەێ وە زات خوەێ قانع هاتگەسە دی و قانع ژیاگە ئوو هەمیش خوەێ دزانێ جوور کەمهووزیگ ک هێمان وەداخەوە جوور لاییە و دەیشتەکی دە وەخت بەشکردنەیێلە دنووڕن وەێ، هووکارەێ خوەێ کردگە ک نان خوەێ و رێگەێ وەرەو نوا چگن خوەێ بکەیگەێ دی و دە ئی رانت و رانتوازییەیێلە و ئی راوفەیەرییەیێلە نەبینێ و هە وە بان تەوانایی خوەێ هساو بکەێ، ئی مناعەتتەبعە و ئی رەوێشتە خاسە باوجی نە ئەڕا کشوەرێ جوور عراق ک کار سیاسی دە نامێ رێ و رەوەن و نەزم خاسێ نەگرتگە وە خوەێ و چۆچشتێ هێمان هەر کەس ئەڕا خوەیە، ئەڕا یەسە ک کورد فەیلی بایەد لە ئی رەوێشت خوەیە ئەڵگەردێگەو ئوو رێ تازەترێ بگرێگە وەر و جگەجگە دە زەیێن و دیدگاێ وڵات، جیێ بەرزترێ ئەڕا خوەێ وازەو بکەێ تا خاونکارەیێلە و بەرپرسەیێلە و خاون حزبەیێلە وەێ قناعەتییە جوور تەواڵمەندییگ بنووڕن نە ک وە قانع و دوور ژە گیانێیان، وە خرتەک هساوێیان بکەن و دە وەخت بەش کردنەیێلە دی لە ویرەو نەبەنەیان.

- گۆڕانکاری، فرە وە گەرەکە

ئەگەر کورد فەیلی، ئی جوورە نووڕستنە لە مل خوەێ ئەڵنەگرێگەو هە هیچێ وە هیچ نەدبێگ و جوور ئی سەدە ک نواڕۆو کار حزبایەتی و جمێشتەیێل سیاسی و خەبات بییە و هەرچەن ک رووڵەبجم تاوان فیداکاری و خوەێبەشین وە عراق داگە وەلێ ئێسە دە وەخت بەش بردنەیێلە و دوماێ رووخیان سەدام داگە دە نام هیچ، هە دەدەێ دە نام هیچ ئوو هیچ ئەڵ بان هیچ. یە لە گشتێ فێشتر تاوان نەزانکاری و هن ساف و سایقی کورد فەیلی خوەیە، هەر چەن ک دە دنیاێ سیاسەت ئەوانەێ تر لاچگن هەر هماڵێ ئوو حەتتا هەر رەفێقێگیش، دوفێشتر دە وەخت بەشکردنەیێلە وە سوود و بەرژەوەندییگ ئەڕا خوەیان دزانەێ و لە خودا خواستەیانە.

کورد فەیلی، هەم خوەێ وە زات خوەێ قانع هاتگەسە دی و قانع ژیاگە ئوو هەمیش خوەێ دزانێ جوور کەمهووزیگ ک هێمان وەداخەوە جوور لاییە و دەیشتەکی دە وەخت بەشکردنەیێلە دنووڕن وەێ، هووکارەێ خوەێ کردگە ک نان خوەێ و رێگەێ وەرەو نوا چگن خوەێ بکەیگەێ ...

عراقییەیلێ، بێ بەش لە ناسنامە

سەلاح حەسەن بابان

کورد فەیلی، کریاگە وە قوربانی ناودەسان شەڕ و تڵابەیلێ ک ریشگ دە بەشبەشەکییەێل مەزهەبی و هووزایەتی دە عراق و ناوچەگە دیرێ، ک سەخترین بوختانبارییەێلییێ جوور بوخت خیانەت وە عراق و... هاورد وە ملێیان ئوو بێژە کوشت و بڕەێل فرە، ناهمیر کردن لە ناسنامەێ عراقی داشتن و سڕین ناوێیان لە ناو هووزەێل شاروەند عراقی، دەس نایـن وە مل ماڵ و مین و حەقەێلەیان بڕێ لەو ئەستەمەێلە بین ک وە چەنی چەن هچان و دە دریژاێ پروسەییێگ چل ساڵە دە حوکوومەت نەنگەسار بەعس سەددامی وە سەرێیان هات ئوو دە ناوبەین ساڵەێل 1863 تا وە 2003 زایینی ک ئامریکا و هاوبەشەێلەێ عراق داگیرەو کردن، هە جوور شەوەێ ترسناکێ، دە ژیان ئی فەقیرەێلە، دریژە پەیدا کرد.

ئەستەمەێلێ ک هە وە سەر کورد فەیلی هات و بەس

١- نواێ ژن و ژنخوازی گرتییان

یەکێ لە ئموونەێل زق ئی جنایەتەێلە ک هە دە حەق کورد فەیلی کریا، مەێن و منا کریان ئەو دووەێ عراقییەێلە لە هاوسەری کردن وەرد ژن و پیاگەێل کورد عراقی بی ئوو دڵتەزنترەگەێ جیا کردن زوورەکی ئەو ژن و شووەێلە ک یەکێ لەیان کورد فەیلی بی هەرچەن ک چەنی چەن ساڵ وەرد یەک ژیابین و بڕێ زاڕوویش لە یەکتری داشتن و بێسەرو شوون هیشتن مناڵەێلەیان لە ئاڵنگەێل ئی جنایەت دژ وە بەشەر مانا بی.

دەو بەێنەێلە ک شەڕ هەشت ساڵەێ ئێران و عراق دکەفتە دەر دە هەر کوو ئەودڕسین ژن و پیاگ عراقییێگ هاوسەر کورد فەیلییێگ دیرێ وە زوور تڵاقێیان لە یەکتری ددان و کورد فەیلییەگە دتاڕانن ئەڕا ئێران هەرچەن ک ئەوی خوەییش باوگ و باپیر و تاکمەبڕێ لەیانیش باوەگەورە و چەن پشتێ هەم دە عراق هاتبیگە دی و ژیابی.

٢-نواێ خوەندەواریی ئمامەێل کورد فەیلی دە دەر باڵا، گرتن

بێژە ئەوە نواێ دەرس خوەنیێیان دە زانکۆ و کردنە دەر زانکۆوەندەێل کورد فەیلی لە زانکۆوەێلە یەکێ تر لەو چشتەێلێ بی ک پاساکردن ماف مرۆڤ دە حەق ئی خەڵکە وە ژمار دیاێ. ئی کارە دژ وە ماف مرۆڤە و هە وە سەر مناڵەێل کورد فەیلی هات.

- زێد و ماواێ کورد فەیلی

کورد فەیلی وە گشتی ها دە تلیمارەێ باریکێ دە ناوسنووران ئێران و عراق، دە ئوستانەێل دیاڵە و واسیت و بەسرە و کەرکووک و حەڵەبچە و سڵێمانی دە عراق، ئوو دە ئیلام و خووزستان و کرماشان دە ئێران، ئوو فرە لەێیانیش هە لە جارانەو بەغدا زێدێیان بییە و هە وەێ خاترەسە ک چۆچشتێ بەغدا وە گەپترین شار کورد فەیلینشین دە دنیا ناسریاگە، ئی خەڵکە چوون رووژهەڵات دەجڵە ملک و ماوایان بییە، دە دریژاێ تاریخ وە نام کورد دەجڵەیش نام دەر کردنە.

ئەوان دانیشتەێل حەمرین و گەرمەسێر بیینە و بنزوانێیان وەرد کوردەێل لاژۆر عراق، ئەورامانییەێلە و سورانییەێلە و کرمانجەێلە، جیاوازە و و کوردەێل لاخوار کوردستانات وە هساو دیان.

ئی خەڵکە کوردزوانە، شیعە مەزهەبن هەرچەن ک چشتەێلێ جوور (کڕ داوو کیشان و ...) ک هێمانیش ها دە ناوێیان هن هووز یارسان و کاکەئییە و هاتێ هن میرات وەر ژە بسەڵمان بیینێیان بن.

ئی خەڵکە، وە دەس بەعس سەددامی بڕ بڕەو کریان و چۆچریان دە جیجی عراق ئوو دە جوغرافیاێ عراق عەراوی تەرف و تۆنەو کریان.

دە ساڵ 2003 و بوونەێ دارمیان حوکوومەت بەعس ، کورد فەیلی فرە لە هەمێدەێلەێ زینگەو بین ک دومای چل ساڵ جزارات و ستەمکیشی دیرێ دوارە دە زێد و ماواگەێ خوەێ وە بەش خوەێ دڕەسێ و دوارە دبێگە خاون جیگاگە بەرزەێ خوەێ ک دە دەوران وەر ژە سەددام داشتەێ ئوو دوجارە وەو بەش فرە لە زێد و ماواێ باوانی خوەێیە ک داگیر کریاگە دڕەسێ، ئاخین و داخینە ک نە تەنیا لەێواوە نەبی ک کورد فەیلی چارەڕەش سەر لە نوو لە یەکلا تووش قەێڕان مەزهەبی و شەڕ ناوبەێن شیعە و سونی هات ئوو لە یەکلایێترەوە کەفتە نام گیچەڵ ململانەێ ناوبەێن کورد و عەراو لە سەر دیاری کردن سنوور فدراڵیسم دە ناوبەین دەوڵەت هەرێم کوردستان وەل دەوڵەت ناوەندی عراق، ئوو هەمجا دە نامدەسان شەڕەێل بێکوتایی کورد و عەراو ئوو شیعە و سونی، هەر کەسێ بەش خوەێ برد و دەێ ناوەکییە هەم هە یە کورد فەیلی بی ک بەشەگەێ خوریا و دوارە حەقەگەێ نادیاری ما چوون کورد فەیلی یەکێ لەو کەمهووزەێل عراقییە بی ک نە چەن ئەو خەڵکەێلە ئوو نە حەتتا نە چەن ئەو کەمینەێلەێ کەمتر لە خوەێ، نوێنەرایەتی دە نام پارڵمان و حوکوومەت نووی عراق و هەرێمیش ئوو حەتتا دەسەێ ئنتقاڵی

و نویسەرەێل قانوون و دەستوور باڵاێ دومایێ سەددام نەداشت و چوون دەنگێ دەو ناوجا نەداشت کەسێگیش دەنگێ نەژنەفت، ئوو عراق جوور هەمیشان تاریخ، دا وە نیشان ک ئەڕا بڕێ لە زاڕووەێلەێ داڵگە ئوو ئەڕا بڕێ تر ژنباوگە.

- وە نام حزب و وە کام هووز و عەشیرە باس عەشیرەخوازی و هووزایەتی دە عراق ک هەمیشە هە زاڵ و زق بییە دە مل چشتەێلێ تر، دومایێ 2003یش تووک رزان و ئیجارە حزبەیلێگ سیاسی نیشتە شوون عەشیرە و هووز و ئەڕا یە هاتنە دی ک بنچینەێ عەشیرەیی داشتن و وە درووکانی نام حزبێگ نریا وە ملیێیان. وەختێ ک هەڵبژارتنەێلەێ پارلمان و دەوڵەتیش ئەنجام گیریا هەمجا ئی رزگەوندییەێلە دە پارلمان وە نام فراکسیوونەێل سیاسی و کاری ئەنجام گیریان و دە ناو میلیشیاێل و هێزە چەکدارەێلەیش هەمجا هە لەێوا، عەشیرەوانی سەر هێز دا.

دەێ ناوبەین کورد فەیلی جوور کەسێ ک وە قەوڵ جاران وتنی (لە دو مەسجد، بێماز دەرهاتبی) لە جاتی ئەوە ک دو دووزە دە ناوبەین کورد و شیعە بەش و بەێر بگرێ دە هەر دو لاگە وە بێبەش ما خۆ هیچ دەو ناودەسانە بی وە قوربانی و بێژە کار و بارەێل سیاسی، هەر قەێڕانێ ک کەفتە نامنی حوکوومەت فدراڵ عراق و هەرێمەگە، یە هە کورد فەیلی، دوفێشتر کورد فەیلی بەغدا بی ک بایەد تاوان ئەو ململانەێلە ک فرە لەێیان هیچ پەیوەندیێگیش وە پێ نەداشتن بدیاگا، چشتێ ک ماموستایێ زانکۆ موستەنسەریە (عسام فەیلی)یش هە یە وتگە.

ئەکادیمییە فەیلییەگان، هەرچەن چاوەڕێ پشتەوانی کردن بین باوجی دین ک ئوپوزوسیوونە سیاسییەێلەێ ئەوساوین ک دە دەوران خەبات چل ساڵەی وەرین، کورد فەیلی یار و یاوەرێیان بی و لە ساڵ 1963 زایینی تا ئێسە یارمەتی کورد فەیلی داشتن، ئێسە ک رەسینە وە دەسهەڵات و بەشدار بینە دە حوکوومەت، پیاگەتی و وادەێلەێ خوەیان لە بیرەو بردن و وەنەسە وە کارەێلێ تر کردن و چۆنە سەرگەرم و سەرقاڵەو بین ک پاڵپشتی کردن ئەوانەێ ک هانارەس رووژەێل سەختیان بین لە یادێیان چگ، چشتەێلێ جوور ئەو هەمگە قوربانی ئام و نووئامە ک کورد فەیلی ئەڕا بزوتنەوەێ کوردی ساڵ 1964 دا و ئەو هەمگە خزمەتە ک ئەبتاڵ کوردستانی کورد فەیلی کردن وە جمێشت کوردی لە بان تا خوار، دوفێشتر دە بنەڕانایەن و سەقام داین و بەردەوامی حزبەێل کوردی، یان دومایێ ئەوە هەمیش دە پشتگری کردن لە مەرجەعییەت گەورایێ شیعە ئەوسا ک چۆچشتێ کارێ بەڕانی و قاچاخ بی ک ئەیانە گشتێ دە بەڵگەنامەێل خەبات و میژوو جمێشت و حزبەێل شیعە، خوەیان هاتگە.

- داخ بێفراکسیوونی

وەداخەوە فراکسیوونێگ فەیلی نییە تا شوون شایستەسالاری بگرێ ئوو دە هامووشوویەری وەرد ئەو فراکسیوونەێلە بەشێ ئەڕا کورد فەیلی دیاریێەو بکا ئوو یە یەکێگە لەو نهاتەێل گەپە ک دنیایێ سیاسەت عراق وەگشتی گرتگەسە وەر و نوایێ ئێوەت کردن و گەپەو کردن قەزییەێ کورد فەیلی وساگە تا نەهیلێ دە چوارچووەێ حزبەێل و دامەزراوەێل چ ئسڵامی و چ کوردی بیر بکەن لە چارەسەر کردن ئی خەڵکە دوورخریاگە.

- بێبەش لە نوێنەرایەتی

و منایێ بکرێ ئەر دە ئی بەشبەش کریانە ک نە عراقییەێلە خوەیان دکەنە خاونێیان ئوو نە کوردستانییەێلە دخرنەێیان وە خوەیان، بچوو وەرەو ئێران و هەر کشوەرێگ تر ئەڕا ئەوسەنین ماف و بەشەێلەێ، لە ناهڵاجی و بێپەلەماری و بێپەلامی.

- دە ئەڵبژارتنەێلە گشتێ دیان و پەل کورد فەیلی دکوتن دە دستوور باڵاێ عراق، چشتێ وە نام (کۆتا) نریاگە تا تەزمین بەش و بەێر کەمهووزەێلە دە عراق بکەێ ئوو گشت کەمینەگان نوێنەرێگ و دەنگێگ دە پارلمانەێل عراق و هەرێم کوردستان بداشتووبن.

دە هەرێم کوردستان ئێسە کوردە ئێزەدییەگان، تورکەمانەگان و مەسیحییەگان، نمایەندە دە پارلمان هەولێر دیرن باوجی وەداخەوە یە هە وە کورد فەیلی ک ئی بەشە وەێ نەدریاگە و دەسپێچ ئەوان ئەوەسە ک کورد فەیلی خوەێ کوردە و دە کوردستان خۆ وە کەمینە هساو نەدبێ.

کورد فەیلی ک وە خاتر تەعریب و چووڵەو کردن و داگیر کریان زێد و ماواێ فەیلییەگان دە دەوران بەعس دە چوار پەڕ عراق و کوردستان پەڵپەڵەو کریاگە، تاوانێ نییە و نەبایەد مەێن دە سەرەتایێ عراق دومایێ سەددام و دە ساڵ 2003 وەرەو ئیلا، وەختێ ک باس دەنگ و ئەڵبژاردن ئەڕا پارلمان دە عراق و دە کوردستان سەر گرت، گشتێ وەر کردن وەر ئەو وە دەس هاوردن دەنگەێل کوردە فەیلییەێلە ک جوور کەمهووزێگ سێ ملیوونی و جەماوەردار و دەنگدار ئەناسینەیان ئمجا ک دین جوور عەشیرەێلێ تر ئی دەنگەێلێیانە کووەو نییە دە یەکجی و بەشبەشەو کریاگە دە نام کورد و شیعە، جگەجگە گشتێ واز هاوردن لە دەنگخوازی لە کورد فەیلی و لە وەو لا نەنیشتنا دەنگ ئی کەمهووز ک لەو کەمینەێلە فرەکەسترەیش.

یەکێ تر لە چشتەێلێ ک نەهیشت ئی دەنگە کوومەو بکرێ دە یەک جی، چرچیان کورد فەیلی بی لە هەرەکیشەکییەێل جار و بارێ ک دکەفتە نامبەین بەغدا و هەولێر ک دە هەردوگ لا بی وە خسار دە بان خسارێگ گەپ ئەڕا کوردە فەیلییەگە.

گشتێ دزانن ک هێمانیش کەم تا کوتێ، وەخت و نەوەخت دە هەنسای ئەڵبژاردنەێلە گرد سیاسییەێلە وەدروو دبنە هەواڵپرس کورد فەیلی ئەڕا گرد کردن دەنگەێلەیان، وەداخەوە هە وەوچۆنە ک ساڵح فەیلی وتگە ئەڵبژردانگە ک تەمامەو بی وە قەوڵییەێ جاران وتنی: (ئەوە رووژێگە و ئمڕووژیش رووژێ) و گشتێیان دچن و وەر ئەو دوما نەدکەن و هیچ وەختێگیش وە چەواشەێ وادەێلێ ک دەو بەێنەێلە دانە، دەس شایستەێلەێ کورد فەیلی نەگرتنە نە دە دەوڵەت و نە دە پارلمان عراق ئوو نە دە هن کوردستانیش.

وەگورەی ساڵح فەیلی، دە ساڵ 2003 تەقەلایێ کریا لە لایەن بەشێ گەورا لە مقەیەتی ناسنامەی نێشتمانی عراقی ک ئەوەیش دە نامدەسان هووزایەتی و نەتەوەگەرایەتی لە بیرەو چگ ئوو ئی رێیە، خاڵێگ گەن (سەلبی) لە بان فەیلییەێلە لە لایەن گشت حزبە شیعەێلە و کوردییەێلە تومار کرد، هەکاتییەێ کارەساتەێلێ ک سیستمەێل ستەمکاری رژیم وەرین دە مل گشت کەمینەێلە دوفێشتر کورد فەیلی هاورد.

کورد فەیلی وە گشتی ها دە تلیمارەێ باریکێ دە ناوسنووران ئێران و عراق، دە ئوستانەێل دیاڵە و واسیت و بەسرە و کەرکووک و حەڵەبچە و سڵێمانی دە عراق، ئوو دە ئیلام و خووزستان و کرماشان دە ئێران، ئوو فرە لەیانیش هە لە جارانەو بەغدا زێدیان بییە و هە وەێ خاترەسە ک چۆچشتێ بەغدا وە گەپترین شار کورد فەیلینشین دە دنیا ناسریاگە، ئی خەڵکە چوون رووژهەڵات دەجڵە ملک و ماوایان بییە، دە دریژایێ تاریخ وە نام کورد دەجڵەیش نام دەر کردنە.

بیلا
(خەڵات فەیلیدووسی)
جەهانییەو بکرێ

مووسا ئومیدی

کوردمانا وە بان یەوە ک گەلێگن دێرین و ریشگ دە میژوو و ژیار دنیا دیرن باوجی وەداخەوە هەمیشان هە تاوانەێل فرەیێگ ئەڕا ژیان و زینگ مایـن خوەیان دانە.

ئەوان لە هەر هووز و ئائینێ، فرە گیچەڵ دە دریژاێ میژوو وە چەم خوەیان دینە. یەکێ لە سەیینترینەێلەیان (ژینووساید کورد فەیلی) بییە. دەو بەینە ک چل ساڵ دریژە داشتگە، ئەوبان بیس و دو هزار ئام و نووئام کورد فەیلی وە دەس ئستخبارات سەددامی دزریانە و بێشوون و نوون کوشریانە و هێمانیش شوونگوم و گووڕخەریو مانە.

وەداخەوە ئیمەی کورد، خوەمانیش وە قەڕانەێلێ ک وە سەرمان هاتگە ک گشتێ وە خاتر کورد بیینمان و بێخاونی و بێدەم و زوانیمان وبێدهسی و بێکەسیمان بینە، هێمانیش ک هێمانە، زەینییەت فرە وازا و دیاری لەو هەمگە ستەمە نەدیریمن و ئێقەرەێش ک بایەسە و شایەسەسە دە دنیا واژا و شییێان نەکردیمنە. یە فرە عەیوە ئەڕامان ک چەن دەهەسە سەددام کوشریاگە و هە وەوجوورە ک ئەوسا دیکتاتورەێلێ جوور سەددام دە نقبڕین سەرسامەوهارێ ک رووژنامەێلە و میدیاێل عراقی و عەراوی و ناوچەئی و حەتتا ئێرانی و جەهانی ئەوسا داشتنە، سوود خوەیان بردنەو کار خوەیان کردنە، هالیمانیش هە وەوچوونە بێدەنگ و مەێماق دیریمن دنووڕیمنە ئەو تراژدییەێلە. یە هیچ خاس نییە ئەڕا کورد ک چەنە تاریخ گشتێ بنچینە دیرێ. وەێ خاترە وەختێ دوماژمارەێلەێ گوڵسوو کوردیزوان و فەیلی عەراویزوان ک گوڤارەێل لفانگ ماڵگەێ شەفەقن دیم ئوو باس فرە مودرنێ ک خستنەسە رێ وە نام (خەڵات ڤەیلیدووسی) ک بنیاتێگە ئەڕا بانان و هەمیشە دمینێگە، وە داهاتوومان دڵنیاترەو بیم ئوو وە راسی و لە قورن دڵەو فرە خوەشی کردم چوون دیم هووز ماڵگەێ شەفەق کوردەێل فەیلی خیرەتییان جمیاگە و ویر و هرزێ تازە گرتنەسە وەر تا ئەوانەێ ک هەر جووری وە قەزییەێ کورد فەیلی یارمەتی دانە بکرنە ویر ئوو لە گشت کوردەێل و هونەرمەندەێل و حزبەێل و کەسایەتییەێل و سیاسیئایمەێل کورد، منیش دخوازم ک فرە دە بان ئی کار بهەرزە قسە بکەن و هانا بدەن تا یە جەهانییەو ببێ چوون ک ئی کارەساتە وەڕاسی کەمتر لە هوڵوکاست نییە و گەنە ک لەێوا پاسا بکرێ و بەش ئەو شەهیدەێلە نادیار بمینێ و خوێنییان بچووگە ژێر پا، گشتمان، ها ملمان ک وە خزمەتکارەێل جەریان کورد فەیلی ک یەکێ لە جمێشتەێل بەرامبەریخوازییە و لە دەسدەناوەێلێ و پێشتەوانیکارەێلێ دە سەرانسەر میژوو، رێزداری لەیان بکرێ ئوو فرەتر لە ئەوەیش ئەوانەێ ک وە هەر فرمێ وە زوان و فەرهەنگ ، ئەدەب و رووژنامەوانی کورد فەیلی، خزمەت کردنە، کارەێلەیان لە لایەن کورد فەیلی خوەێ، ئوو گشت لایینگرەێل کەمهووزەێل دە دنیا، وەر چەم بگیردرێ.

کورد فەیلی، بەش گەپگن دە عراق ک نەخش خاس و راسێ دە شکڵ و شێوە داین وە عراق نووی و جەریان کوردی و حەتتا ناسیوونالیست عراقی داشتنە ئوو هەمجا دە راوسیان دە نواێ مایـن دیکتاتووری دە عراق باوجی ئاخین و داخینە ک هێمانیش ئەو دەێن و دەێیەتە ک دە مل عراق گەورا دیرن، نەدریاگەسە و بڕێ هە جوور دایەبێگانە و لائیە دنووڕن وەیان. خاس ها ویرم ک ساڵ 1980 ک بڕێ لە کوردەێل فەیلی ک ماڵ و مینییان وە تاڵان کریابی، چەنێ ژار و

هەژار و وە دەس پەتی و وە پای پەتی لە سوور مێهرانەو هاتنە ئیلام، ئوو هەرچەن ک وە دروو بوختانبار کریابین و هەڤێیان ئەوە نەبی ک عراق، ک دایەێ نێشتمانگەیان هساو دبی جوور باوەژنێگ گەنەکار و گەندآل لە مآل باوانی خوەیان بتارنێگەیان.

ئاخ و داخە ئەڕا نامدوئاوان (خاوەرمیانە/ شرقالاوسط) ک وە بان یە ک گافارەێ ژیار و تەمەدون بەشەری بییە، هەمیشە هە ناوەێ خەڵێ یەکجار، دیکتاتورێ دەێ زهیر کردگە و هەر چێ ژیار و فەرهەنگ و دووسایەتی و سەرمایەێ ئێجتماعی و سیاسی و میرات فەرهەنگی داشتگە گشتێ وە چەپاو بردگە. دە عراقیش، چوون کوردەێل فەیلی، تەل گرتنە و دە عراق عەراوی دانیشتگن و دە دەورەی سەددام بەدتر لە ئەوسا چۆچێیان دان و پەرکەنەیان کردن دە پەڕ و کەمار عراق ئوو لە زێد و ماواێ خوەیان تاڕاننەیان، هێمانیش فرەتر لە گشتێ هانە نواێ هێڵ زووردارەێل و دیکتاتورەێل و یەمە ک جگێ ئاساییشت و دڵنیایی گرتنە و هیوادارم ک بەردەوام ہمینێ، خاسە تا خوەیان، وەر ژە گشتێ، ویر بکەنە تەجروبەێل جاران و وەر بکەن وەر ئەو بانانێ ک هێمانیش هەم هە لێخنە، بەشکەم کرێ بکرێ تا دوارە، جارێ تر و جارانێ تر نەکەفنە وەرلەفەێ تآلانکارەێل و نکێیان ناهێمێ نەمینێ.

دە ئی هنازە، وەڕاسی (خەڵات فەیلیدووسی) کارێگە گەپ و خاس ک داخواز م یەسە؛ گشت چالاکەێل کورد و دوفێشتر چالاکەێل کورد فەیلی خوەیان، فرەتر بەشداری بکەن دە وازا کردن و گەشە داین وەێ کارە و گشتمان وە یەکا کارێ بکەیمن ک ئی خەڵاتە هە بەردەوام ہمینێگ و جەهانییەو ببێ و هەر کەسێ و هەر بنگە و دەوڵەتێ و کەسایەتیێگ سیاسی و وەرزێشتی و هونەری و فەرهەنگی و هەر چشتێگ تر، دە هەر شوونێ لە دنیا، دە هەر وەختێگ، وە ئی هووزە خزمەت کردنە لە گشتێ رێزداری بکرێ تا وە سنگ ئی کار خاسە، نام کورد فەیلی خوەێ، دە عراق و دە گشت ناوچەگە و دە دنیا وە گشتی بەرزترەو بکرێ.

تاریخ عوزرخوازی فرە فرە گەپێ وە کورد فەیلی بدێهکارە و وەێ خاترە کوردەێل فەیلی هەم ئی حەقە دە مل دەوڵەت هەرێم و حزبەێل کوردی دیرن، هەم دە مل حوکوومەت عراق ک سەرۆکەگەێ هەمیشە کورد بییە و دەوڵەتەگەێ ئوو فرەتر پارڵمانەگەێ دە دەس شیعەێل بییە و کورد فەیلی ک دە لای عەشیرەێل عەراو عراق، چەنچەنە ئەوانەسە و خوەێ شیعەسەیش، بایەد لایینداری لەێ بکرێگ و بێژە ئەوانە هەر چەن ئیمە دزانیمن ک کورد فەیلی یەکێ لە کوانەترین هووزەێل و قەومەێل عراقییە ک وەر ژە فرە لە عەشیرەێلە عەراویش، هەم بەغدا و هەم لاروووژهەڵات دەجڵە وەگرد زێد و ماواگەێ بییە، ئمجا چوون بڕێ بوخت وەیان دکەن ک ئەیانە عراقی نیین و ئێرانیین، ئوو دزانیمن ک ئێرانیش فرە پەل و وەچ دە عراق، دوفێشتر عراق عەراوی وەشانگە حەیفە ک ئێران لە کورد فەیلی، لائەڵبکەێگ و نەنووڕێ وە کارەساتەێل و هەقخوەرییەێلێ ک دە حەق ئی خەڵک بن و ریشگداره وە بوونەێ ئێرانی بیینێیان کریاگە یان دکرێگ و پانعەراوەێلە هالی هەم ، وە چەواشەێل عەراوەێل عراقدووس ک

هەمیشە لایینداری کورد فەیلی جوور شاروەند عراقی بینە، هە بوخت ئێرانی بیین وەیان دکەن و هە دخوازن ک هەر وەختێ دەسهەڵات کەفتە دەسێیان، لە نوو کورد فەیلی شوونبڕ و تآلان بکەن، ئەڕا خاتر ئی هەڕەشەێ بەردەوام ک وە نام ئێران دە مل ئی فەقیرەێلە دکرێگ خاسە ئێرانیش بجمێگەو.

لە وڵاتە یەکگرتووەێلەیش ک دە عراق ریشگ وەراننە ئوو لە وڵاتەێلێ ک دە عراق جا و لایێگ ئەڕا خوەیان دیرن و دەسە و بەسەیێگ، دخوازم ک لایین ئی خەڵکە بەشخوریاگە بگرێگ و وە نام ئنسانییەت و رێزداری لە مافی مرۆڤ چۆچشتێ (تەبعیز موسبەتێ) بنرێ دە بەشێیان بەشکەم جوبران جگێ لە سەختییەێلێ ک ئەڕا شکڵ گرتن عراق نووی، بکرێگ.

گشتێ خووە ک بزانن؛ یە حەق کورد فەیلییە ک ئەڕا یە ک نەکەفێگە نواێ تآلان و بەشێ نەخورێگەو؛ دە شەرق دەجڵە یا لاوەکەمێ دە شەرق عراق خوەێ، ئەڕا خوەێ هەرێمێ سەر وە خوەێ بداشتووبێ. واجووە ک هەر عراقیێگ و هەر حزب عراقیێگ؛ وە نیگاییێگ ئینسانی بنووڕێ وە تاریخ عراق ئوو وە حەق ئەو هەمگەێ خوێنە ک دە رێ ئازادی عراق لە ئمامەێل و نووئمامەێل کورد فەیلی رشیاگە و ئەو بێکەس کوشیاگەێلە ک داگە ئەڕا ئازادی عراق، ئوو هە وەوجوورە ک قانوون ئەساسی عراق وتگە، وەێ حەق خوەیانە بڕەسێ و هەرێمێ ئەڕا خوەێ بداشتووبی و ئەحزاب عراقییش دە بەغدا و هەولێریش دە کورسییەێل پارلمانەێل ئوستانی خوەیان بەشێ جوور هنەیکووت و واست ئەڕایان دیاریترەو بکەن. هیوادارم.

خەڵات فەیلی‌دووسی
لە نەورووز کوردی

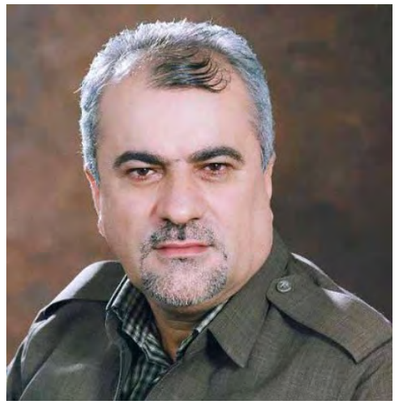

بەهرام وەڵەدبەیگی
بەرپرس ئەنستیتو کورد ئێران

کورد فەیلی، یەکێ لەو هووزەیێل کوردەسە ک دە دریژای میژووی کوردایەتی هەمیشە هەم دە ئێران و هەم دە عراق جەریانساز بییە.
دە عراق، کورد فەیلی دە ئەو بانبانەیێل دامەزرانن حزبەیێل کوردی، شیووعی و چۆچشتێگیش سەقامدەر کار ناسیوونالیسم عراقی ک جیاواز لە ناسیوونالیسم عەراوی و پانعەربیسمەم ئوو سەقامدەر بڕێ لە حزبەیێل شیعی هەم، وە بەش خوەێ بییە ئوو لە یە گرینگترەگەێ ئەوەسە ک ئی خەڵکە دە دەورانێ ک خوێن و گیان داین وەگەرەک بییە کەفتگەسە شوون حزبایەتی و خەبات و کوڕانە و بێهیچ رێچاو داشتنێ گیان داگە، نە دە وەخت نان خواستن و نان خواردن دە بان حزبایەتی ئوو یە خوەێ تایبەتمەندی ک کورد فەیلییە لە خەبات گیان داگە و نان نەخواردگە.
یە هەر چەن تایبەتمەندییگە گەپ و پاک باوجی دە دنیای سیاسەت ک کەس وە رێ کەس نەدوسێ و مەندیر یەکترەکی ماین وە بێسیاسەتی و سادە بیین هساو دبێ، یەیش خوەێ هن گەپێگە ک خسار دە بان خسار ئەڕا ئەو گەلە ک دوروستر و ئنسانی‌ترو ئەخڵاقی‌تر هاتگەسە ئی ناوەکییە دیارێ، چوون وەداخەو دنیاێ سیاسەت دە خاوەرمیانە هە هووکارەێ ئەو داڕێشتە گەنە بییە ک دە قەیرێ لە قسەیێلەێ ماکیاولی هاتگە و سەر یەکتری تلانن و ئەڵپلیان وەر ئەو ئیلا و ئەولا و حەتتا دەس دووسی وەرد دژمن داین و وە جی هیشتن دووس دە وەراوەر دژمن و ... گشتێ دە نامێ باوە تا بڕەسێ وە ئایم‌فرووشی و براکوژی، وە داخەوە؟ یا بەختەوەرانە؟ م وەڕاسی نەدزانم چە بویشم، بویشم (وەداخەوە) ئەڕا نهات و نەهامەت و (چۆ بەدبەختی) کورد فەیلی لەێوا نەبییە و هە ئی سداقەت و خاس و راس ماین کورد فەیلی خوەێ نامێ لە دنیای سیاسەت سڕییە یا بویشم (بەختەوەرانە) و (چۆ خوەشبەختی) کورد فەیلی وەێجوورە نەبییە و وەێ کارەوە وە گشت سیاسی ئایمەیێلە و گرد حزبەیێلە وتگە؛ هووزەگە، ئەخڵاق نەمردگە هێمان، گورد ئەڵە وەتان بنن و لەێ وا نەتۆنگنن و تووز نەکن ک خوەتان و و بڕێ دە ئی تەم و تووز درووکانییە ک خستنەسە رێ گومەو نەبن و رێگەێ گوم نەکەن چوون ئەر ئیوەیش گومێ بکەن هەمجا رێگەگە خۆ خوەێ گومەو نەدبێ یەکێ تر هەس ک وە ڕیشت خاس و ڕاسێ دکەیێگەێ وە دی و شوونەێ ئیوە دگرێ، یە وسەوسە دیرێگ و سووخت و ساز باوجی بەردەوام نەدمینێ.
دە عراق، کورد فەیلی، بەش فرەترێ دە رووژنامەوانی سیاسی کوردی و عەراوی هەم، لە بنەڕەتەو داشتگە، دە ئێرانیش هە لەێوا بییە و یەکم رووژنامەیێل کوردی یەکێ دە تهران بییە ک ماموستا شەپووڵ ناگەسە و ئەو یەکەییش مەرحووم ماموستا حسێن فەیلی دە ئیلام و کرماشان.
دە تێهرانیش یەکم چین کورد فەیلی فرەتر دە شوون وەدی کردن شوناس خوەیان بینە چوون تووش قەیران هوویەت هاتنە لە سەرا، وە بان یەوە چوون یەکێ لە هەدەفەیێلەیان رێزداری و زینگ هیشتن ویر 22 هزار کورد فەیلی جوانەمەرگ ک یە خوەێ بی وە چین خەیرێ ئەڕا حوسەینە و خەیرییە سازین کوردەیێل فەیلی دە تێهران ک جا و لایێگ ئەڕا خوەیان گرتنە دەس و دە بان نەخشەێ جوغرافیاێ تێهرانیش چەن جار نام کورد فەیلی، واژا کریا و بان ئەڵ بان نووسریا.
ئێسە ک دیم ماڵگە شەفەق کوردەیێل فەیلی دە بەغدا ئوو دو مانگنامەگەێ یانێ گوڵسوو (وە کوردی) ئوو فەیلی (وە عەراوی) ئی باسە خستنەسە ڕێ فرە هیواداەو بیم ک کورد فەیلی هێمانیش ئەو بی و رایە ئەڕا جمانن وڵات دە بەغدا و عراق و گشت دنیا لە دەس نەداگە و کورد فەیلی، هێمانیش ئەو تایبەتمەندی خوەێیە ک دە پەنجاگان و هەشتاگان زایەنی داشتگە و دە رێ کوردایەتی و حزبایەتی بردەێ وە کار، ئیجارە دخوازێ وە نام خوەێ و ئەڕا کارێگ مەدەنی ک ئەو پتانسیلە دیرێ ک جەهانییەو بکرێ ببێگە رەسەت تا بدەێگە نیشان ک هێمانیش نەمردگە و نەیش دمرێ.
منیش وە بەش خوەم و لە لایەن خوەم و ئەنستیتو کورد داخوازیاریم لە وڵات و کورد و بغەیران کورد یەسە ک لپلن وەر ئەو ئی جمێشتە و وە یە جوور کارێگێ ئنسانی بنووڕن چوون ئی خەڵکە هەم ژینووساید و کوشتو بڕ کریاگە دە ئەنفاڵ و مەقابرجەمعی ئەوەیش وە بێسووچ و بێتاوان، هەمیش ژینووساید فەرەنگی کریاگە دە پرووژەیێل تەعریب و کوت کردن ئەڵەیان ک دە نام ماڵ خوەیانیش وە کوردی قسە نەکەن ئوو هەمیش وە جاجیواز کردن و کووچانن وە دەرەوەێ عراق و تاڕانن لە عراق و هەمجا وە بەتاڵ کردن ناسنامەگەیانیش.
ها مل گشتمان ک بەشداری بکەیمن دە ئی کار خاسە وەگەرد براو خوەشکەیێل چالاک کورد فەیلی خوەمان.
پێشنیار م یەسە ک خەڵات نەورووز هە دە سەرەتاێ ساڵ تازەێ زایەنی نەدرێ، هەر دە سەرەتاێ ساڵ تازەێ نەورووز کوردی هەم بدرێ چوون ئیمەی کورد هە لە جاران تا وە بانانەو جەژن نەورووز ئەڕامان رێز فرەیێگ داشتگە و دیرێ و خوەێ هە جوور نیشانێ لە کوردایەتی بییە ئەڕامان و نەورووز خوەێ دە حەوزەێ تەمەدونی گەورێگ هە لە کوردستانات تا وە ئێران و تاجیکستان و عراق و ئازەربایجان و ئەڤغانستان و لوبنان و سووریە و کشمیر و فرە لە وڵاتەیێلێ تر، هەمیشان هە ئاگرێ بڵووزە داگە و وجاخێ گریسیاگە و خووە ک دە ورشە ورشە ئی ئاگر دێرینە هەمجا نام بەرز بڵن هووز کورد فەیلی بدرەوشێگەو وەگەرد ئی خەڵاتی کردنە لە ئەوانە ک رێز لە کورد فەیلی نانە و دنن.

ده فەرهەنگ

کوردی، ژن خوداوێنە ماگە

ئوو دوفێشتر ناوچەیێ دینەوەر، هەمیشان پایتەخت فەرهەنگ کوردی بییە.
ئەر وە میژوو ئەڵگەردیمنەو لە کتاو موقەدەس سەرئەنجام تا شێعر و تەموورەژەنی و مووسیقای کوردی، تا ئەو هەمگەیێ کتاو زانستی و فەرهەنگییە، تا وە ئمڕوو ک هەمجا مووسیقی و کەم تا کوتیێ شێعر و نەقاشی ، دوارە دە ئی ناوچە سەر هێز داگە، هەمیشە هە دینەوەر یا تەنیا نوارۆو بییە یا لە نوارۆ ڕەوەێل فەرهەنگ کوردی.

گوڵسوو

دە ئـی ناوچـە، هەمیشـە هونـەر وەرد سروشـت و کەشوکێـوە و زات ئنسـانی و زوان و ئاییـن یارسـانی یـا باوڕەیڵـێ ک وەرد ئـی ئائینـە تێکەڵـەو بینـە، یەکـێ بییـە، دوفێشـتر وەرد عشـق، عشـقێ ک وەرد ئەفسـانەیڵ ئەفسـوونکارێ جـوور شـیڕین و فەرهـاد ریشـگ پەیـدا کردگـە و دەم وە دەم و سـینگ وە سـینگ دە کوردەمـاڵان گەردییـە.

ئی جارە، ئـەو جەریانـە، چمان سـەر لـە نەقاشـی هێـز داگـە و کەسـەیڵێ جـوور شـەهاب قەنبـەری و بەشـیر نـەزەری دە مووڵـەق نەقاشـی کـوردی، ناسـانگە وە گشـت.

دە ئـی بەشـە، وتوێژێـگ وەرد بەشـیر نـەزەری، نەقـاش تەوانـای شـار سـەحنە دیریمـن ک بـەش تابڵەوێلـەێ وە مووتیڤ ژن و ئەسـپ فرە وەناوبانگـن دە کـوردەواری.

گوڵ سوو - تکایە فیشتر خوەت بناسن

بەشـیر نـەزەری : وەوجـووره ک م خـوەم دناسـم، ئـەر بخـوازم خـوەم بناسـنم بایـەد بویشـم ک م شـێتەر هونـەرم، شـێت و شـەیدایێ ک هیـچ چشـتێ لـەێ دنیـا نەدتوانـێ دڵنیـاێ بکـەێ و دە هیـچ جیـێ بـێژە پێشـت بـووم نەقاشـی ئـارام نەدگـرێ.

وەختـێ ک م دە پشـت سـێپایەێ نەقاشـییەگەم دنیشـم و دنیاییـگ دیارمـە وەر چەمـم ک جـوور ئـی دنیا نییـە، دیدگا و باوڕەیڵـێ تـر دە نـام نەقاشـییەیڵەم دیانـە دی، جـوورێ ک دتوانـم بویشـم م هـە ئـەڕا نەقاشـی کـردن دژیـم و بـەس.

ئـەر جـوورێ تـر بخـوازم بیشـم، یەسـە ک دویشـمەێ: م بەشـیر نەزەرییـم، چـل و چـوار سـاڵانم و کار و بـارم نەقاشـییە و لیسـانس نەقاشـی لـە زانکـۆ هونـەرە جوانـەکان تێهـران گرتمـە و یەیـش بیـس سـاڵە ک دیـرم وە شـێوازێگ زانسـتی و پسـپووری کار دکـەم.

- دە ئـی کارە وە وەر چـەم کـێ گریسـیایتە و فرەتریـن ئاڵنـگ ناگە دە بـان کارەیڵەت؟

:دە زانکـۆ وە خزمـەت ماموسـتا (هانیباڵ ئەڵخـاس) رەسـیم ک یـە گەپتریـن رووداو ژیانـم بییـە ئـەڕا نەشـاق بییـن و نەقـاش مایـن.

- دە کارەیڵـەت، ژن ، یـەک لـە مووتیڤەیڵەتـە، ئـەڕا؟

: یەکـم کتـاو م (ژن کـورد) بـی ک کـووەو کردنـێ هەفـت هەشـت سـاڵ دریـژە داشـت و نزیکـەێ سـی وێنـە دە نامـێ نریـا.

م دە ئـی کارەیڵمـە ژن کردمەسـە یەکجـوور (خوداڵـە) و (دایـەی زەمیـن) و (دایـەێ نێشـتمان) ک چـۆ چشـتێ رێـز و حورەت نانیێگـە لـە فەرهەنـگ کوردیاتـی و کـوردی و لەکـی خوەمـان.

پارەکـە دە ئاتولیـەێ هونـەری سـەبا دە شـار تێهـران و دە تاوسـان نامـەێ، فـرە لایینـداری لـەێ کریـا و دە گوڤارەێـل و شـوونەێل هونـەری فـرە بـاس دە بانـێ کـردن. ئـوو کووکارەێلـێ تریـش دیـرم ک سـاڵیان سـاڵ کار دە ملێیـان کردمـە و دیـرم دکـەم.

-کارەێلـەت چ تایبەتمەندیـێ دیـرن؟ ک وەختـێ کەسـێ ببینێگەیـان بویشـێ یـە هـن بەشـیرە؟

: راسـێ بخـوازن م دە کارەێلـەم هامـە شـوون چـەن چشـت ک کارەێلـەم کـردە هـن خـوەم و واژۆ یـا ئمـزاێ منـن.

چـەن تایبەتمەنـدی ک ئەوەڵیەکەگەیـان یەسـە ک رووژهەڵاتییـن، چـوون م جـوور بـرێ تـر، خـوەم نەخستمەسـە وەر لەفـەێ ئـی (ئیسـم)ەێل جووراوجـووره ک رشیانەسـە مـل ئیمـە و خـوەم دە دیـل ئیسـمەێل رووژئاوائـی نەهیشـتمە، ئـوو وە چەواشـەێ گشـت رەوەنەێلـە، وە مینیاتورەێل و کاشـیکارەێل و چشـتەێلێ تر ک تایبـەت وە ئێـران و وە مەشرقزەمینـن وەر کردمـە.

هـە وەو چۆنـە ک دزانـن م (لەک)ێگـم و یەیـش شـانازیمە ک وە هونـەر کـوردی و کوردیاتـی و دوفێشـتر ئـەو پەلـە ک هـن ناوچـەێ لەکسـتانە فرەتـر ئەلپلـم و وە شـانازییەو دویشـم ک هـە هامـە شـوون ئـەوە ک لـە دەر و دیـوار، لـە سرۆشـت، لـە بـاوان منـە و هـن زوان و فەرهەنـگ کوردیاتـی منـە، و تەجرۆبـەێ ژیانیمـە، ئـوو چ بخـوازم و چ نەخـوازم هـە ئـی چشـتە زقتـر لـە گشـتێ دیارییـە دە کار و بـار م، جـوور هـەر هونەرمەنـدێ تـر و دە هـەر شـوونێ لـە دنیـا منیـش سـەرچاوەێ هونـەرم لـە ژیانـم و کەسـایەتی خـوەم قـوڵ خواردگـە و شەخسـیەتمیش دە وڵاتـم پـەروەردەوە ببیـە ئـوو یـە نـە چشـت چەپـی چەواشـەیێگە نەیـش خـراو.

-ئەو دووەیێەێ تایبەتمەندییەێلەت چە؟

:دوێیـم تایبەتمەنـدی م ئەڵگـەردێ وە کارەێلمـە بـەش چشـتێگیش پەیوەنـدی وەرد مەسـائڵ رووژینـەی دنیاییـش دیـرن،

- ئەسـپ، یەکـێ تـرە لـەو مووتیڤەێـل دڵخوازتـە، ئـەڕا؟

: ئـا، جـوور گشـت کوردەێـل، ئەسـپ دە لای منیـش ئازیـزە، دە نـام ئـی وێنەڵمـە م خواسـتمە ک وە کارەسـات دڵتـەزن عاشـوورا، جـوورێ نـوو تـر بنـووڕم، چـوون ئەسـپ یەکـێ لـەو کاراکترەێلەسـە ک ئـەڕا مەزڵـووم و هـەژار نیشـان دایـن فـرە خوەشدەسـە، ئـە ڕا یـە دە تابڵەوەێلـەم کردمەسـەێ ناوەنـد کارەێلـەم.

- تـو فـرە وەرد فەرهەنـگ ئسـتوورە پاوەنـەێ خـوەت کردیتـە، هـە؟ وەێ جووره سـە؟

: راسـە، بەڵـێ بـێ ژە ئەوانـە، م وە جیـا تایبەتـی (ژن کـورد و ئسـتوورە)یش کار کـردم ک فـرە پێشـوازی و هێـوازی لـەێ کریـا، ئـەڕا ئموونـە دە ئمایشـگاگەم ک وەرد مەسـائڵ رووژینـەی دنیاییـش دیـرن،

- ئەسـپ، یەکـێ تـرە لـەو مووتیڤەێـل دڵخوازتـە، ئـەڕا؟

: ئـا، جـوور گشـت کوردەێـل، ئەسـپ دە لای منیـش ئازیـزە، دە نـام ئـی وێنەڵمـە م خواسـتمە ک وە کارەسـات دڵتـەزن عاشـوورا، جـوورێ نـوو تـر بنـووڕم، چـوون ئەسـپ یەکـێ لـەو کاراکترەێلەسـە ک ئـەڕا مەزڵـووم و هـەژار نیشـان دایـن فـرە خوەشدەسـە، ئـە ڕا یـە دە تابڵەوەێلـەم کردمەسـەێ ناوەنـد کارەێلـەم.

- تـو فـرە وەرد فەرهەنـگ ئسـتوورە پاوەنـەێ خـوەت کردیتـە، هـە؟ وەێ جووره سـە؟

: راسـە، بەڵـێ بـێ ژە ئەوانـە، م وە جیـا تایبەتـی (ژن کـورد و ئسـتوورە)یش کار کـردم ک فـرە پێشـوازی و هێـوازی لـەێ کریـا، ئـەڕا ئموونـە دە ئمایشـگاگەم ک

م جوور برێ تر، خوەم نەخستمەسە وەر لەفەێ ئی (ئیسم)ەێل جووراوجووره ک رشیانەسە مل ئیمە و خوەم دە دیل ئیسمەێل رووژئاوائی نەهیشتمە، ئوو وە چەواشەێ گشت رەوەنەێلە، وە مینیاتورەێل و کاشیکارەێل و چشتەێلێ تر ک تایبەت وە ئێران و وە مەشرقزەمینن وەر کردمە.

وەزیاتـێ ک دە ئـی دەورە دیریمـن. دزانیمـن ک دە سـەردەم ئیمـە مودڕنیتـە زاڵ بییـە دە مـل گشـت چشـتێ، ئـوو دەس ناگـە دە بـان گشـت ژیاڤمـان، یەکـێ لـە هەدەفەێلـەێ مودڕنیتـە یەسـە ک گشـت فەرهەنگەێـل و میللیەتەێـل و هووزایەتییەێلـێ ک دە دنیـا هەسـە بسـڕێگەیان و تێکەڵاوێیـان بکـەێ دە نـام یەکترەکـی و یەکجـوور فەرهەنـگ (غەربـی) رووژئاوایـی حاکمـەو بکـەێ وە زوور میدیـا و تکنولـووژی بانـێ ک دیـرێ ئـوو گشـت کەمهووزەێلـە لـە نـاوەو ببەێـگ و دنیـا بکەێگـە دێکـەێ بووچکەڵـەێ وەگـەرد نـەزم نوویـێ وە نـام نـزام دەوڵەمەنایەتـی و سـەرمایەداری ئـوو وە کەێخودایـی خـوەێ، ئـوو جـوورێ لـە هامجـووری دە دنیـا بـاو بکـەێ ک وڵاتوەندەێلـە هـە چـۆ لێوانەێـل یەکجـار بەتـرەف ک جـوور یـەک تەولیـد کریانـە هـە وە یـەک شـێوەو بیانـە وەر چـەم، ئەوەێـش وە قاڵبـێ ک هـە دڵخـواز مودڕنیتـە خوەێیـە و بـەس. ئمجـا کار م چەسـە؟ کار م سـازین و زینگـەو کـردن مووتیڤەێلێگـە ک هـن ئوسـتوورەێل خوەمانییـن، ئـەڕا یەسـە ک دتوانـم بویشـم ک کارەێلـەم یەکجوورەێلـێ راوسـیانێگە دە وەراوەر ئـی نـەزم نـووی ودەێشـتەکییە ئەڵـوەت دە وەراوەر گەنییەێلەێ و ئـوو کەڵکەڵـەێ م، هەمیشـە هـە ئوستوورەسـازی دە مـل ئسـتوورەێل کەڵێـن خوەمانـی بییـە و هەمیشـە پاملـەێ یەمـە ک ئـی چشـت خاسـە ک لـە مودڕنیتـە خـوەێ وە میراتـی بردمەسـە، یانـێ (فەردیـەت) و (تاکـە کەسـی) ک دە فەرهەنـگ خوەمانیـش داشـتیمنەیەێ، یـە زقتـرەو بکـەم و داخـوازم لـە گشـت هامتەبارەێلـەم، گشـت وڵاتوەندەێلـە، گشـت کەمهووزەێلـە دە گوڵەگوڵـەێ دنیـا یەسـە ک بزانـن ک چارمـان ناچـارە ک دوارە وە بـاوڕ و سـوننەتەێلەمان و ڕێ و ڕێچەێلـەێ خوەمانیـێ ک دیریمـن ئەڵگەردیمـن و لـە تێرئـاو کـردن خوەمـان و هونەرمـان لـەو سـەرچاوەێلە ناویریـا نەمینیمـن.

-یانـێ ئەڵگەردیمنە جار جاران؟

: نـە ، م کـەێ یـە وتمـە؟ ئەڵگەردیـان وە سـوننەت وە مانـاێ ئەڵگەردیـان و فرێـز کـردن خوەمانـە دە جارامـان نییـە، سـوننەت یانـێ یـە ک پەیوەنـدی بگریمـن وەرد سـەرئاو هونـەر بنچینـەدار و فەرهەنـگ سـاق و کوردیاتـی و ئێرانـی و نامدوئاوانـی و رووژهەڵاتـی خوەمانـی، گڵاڵـێ گـەپ بگرنـە وەر چەمتـان، وەختـێ لـەو کیەنیئـاوە ک قـوڵ دخـوەێ دکەفێگە ڕێ هـادەێ دە دریـژاێ ڕێیەگـەێ خـوەێ ببێگـە هـزار پـەل و هە پـەل بوەشـنێ ئەڕا خـوەێ و گڵاڵەێلـێ تریـش ک مەنیسئـاو و گەڕیسئـاو و گەنئـاو و گەنوگووئـاو و وە قـەوڵ ئێسـە وتنـی پاشـئاو شـار و دێیەکەێلـە دەروەس و چرکنێیـان کردگـە بڕشـنە نـام ئـەو گڵاڵـە و لێخـن بکـەن و بگەننـەێ، ئەڵگەردیـان وە سـوننەت یەسـە ک نـواێ ئـەو دەروەسـییەێلە بگریمـن نـواێ ئـی تیکەڵاوییەێـل گەنـە ک دە ئـی هەنـازە کەفتگـە یـان دکەفـێ بگریمـن، ئـوو بهیلیمـن ک هـە وە شـێوازێگ سرۆشـتی، گڵاڵەگـە وە ڕێ خـوەێ بچـوو و بڕەسـێ وە ئمـڕوو و بڕەسـێ وە داهاتـوو و سـەر ئاسـووەێل نادیارتـرێ دە بانـان نـە ک مەنـە ببینـێ دە ئەوسـاوین.

ئـەر بچیمنـە بنەدوروسـێ دبینیمـن ک دە جارانیـش هونەرمەندەێلـە، خوەیـان وەگـەرد سـەرچاوەێل نادیـارێ ک ئەزەڵـی بینـە، پەیوەنـدی دانـە و ئـەڕا یەسـە ک ئـەو جمێشـتەێلێیانە سـاق و خـەس، لـە ئـەزەڵ تـا وە ئەبـەد، ماگەسـەێ و دمینێگـەێ.

-یانـێ هونەرەگەمـان دینـی و عرفانییـەو بکەێمـن؟

: نـە، م کـەێ یـە وتمـە؟ م مەبەسـتم یەسـە ک وەو سـەرچاوەێل سـاق و خەسـە ک هەمیشـە هەوەجەدارێیمـن بڕەسـیمن و ئـەو (مـن) ئیمـە دە بـان کارەێلەمـان

فـره زاڵ نەمینـێ، هـە وەو جـووره ک ده فەرهەنـگ عامـەێ کوردیاتـی (خـوەێ ئـەڕا خـوەی) بیـن لـە بنەڕەتـەو عەیـوەو و نەنگەسـاری دیـرێ، ده ئێرەیـش هـەر یەسـە، ده نیگارکیشـی و مێعـماری و گشـت هونـەرەێ ک ئەوسـا داشـتیمنە، ده فـره لەیـیان خەڵقینەرەگـەێ تاکمەجـارێ هـە ئمـزا و واژۆویـش نەکردگە و خواسـتگە خـوەێ ده نـام کاره هونەرییەگـەێ شـوونگومەو بکـەێ نـە ئـەوە بکەیگـە چشـتێ ئـەڕا گـەورا کـردن خـوەێ ده مـل وڵات، چـوون ئـەڕا هونەرمەنـد هونـەر ئەسـیڵ ئەوسـا، خـوەێ موهـم نەبییـە، هونەرەگـەێ گرینـگ بییـە ئەوەیـش چـوون ک پەیوەنـدی داشـتگە وەرد سـەرچاوەیڵ ئەزەڵـی و ئەبـەدی و ئـەوی هـە خـوەێ وە ڕاوفـەێ زانسـتگە ده ئـی ناوەکییـە راوفەیێـگ ئـەڕا رەسـانن ئـەو هنـە ک وەێ کریاگـە و جمـە و جۆڵـە و ئاگـرێ خسـتگە ده دەروونـێ ک هـەر چێ رشـیاگە ده دەرۆنـێ، هـەر چـێ ک پەسـا قـوڵ دخـوەێ لـە ناخیـەو گشـتێ بڕشـنێ وە دەر و هیـچ جـوورێ سـووژەکریاگی یـا وە زوان رووژئاوایـی وتنەنـی (سـابجکتۆم)یگ ده نـاوەو نەداشـتگە و هونەرمەندەگـە هـە خـوەێ وە هسـاو نەهاوردگـە، هونەرمەنـد ده ئیجـووره شـێوازەیڵێ سـووژەوە نەدبـێ و خـوەێ لاددەیـگ و هـە دمنیگـە نەیڵـەێ دمنیگـە زەل بووچکەڵـەێ ک تـا وەختـێ پـڕە هیـچ دەنگـێ نەدیـرێ ئمجـا وەختـێ ک لـە نامـەو پەتییـەو کریـا، خـوەێ لـە خـوەێ چووڵـەو کریـا، ئمجـا تـازە دبیگـە دوزەلـە و جفتـان و شمشـاڵ و نـەی و نەیڵـە ک هـەر پـف بێدەنگـێ ک دکرێگـە نامـێ، ئـەو پفـە جـوور ئاگـرێ دڕشـیگە نامـێ و دەنگـێ لـەێ هێـز دده‌ێ ک ئاگـر دخەیگە نـاخ و دەرۆن وڵات گشـتێ، چشـتێ جـوور دەمیـان رووح ده کاڵبەدیـگ چـووڵ و هـووڵ ک گیـان دخەیگـە وەر ئـەو هشـکئەڵهاتگە، یەسـەێ دخـوازێ هـەر چـێ ک ببـێ.

یـە تاریفیگـە لـە هونەر ساق و سـوونەت خـەس و سـاق، ک نـە تەنیـا هـە وەرد کـورد مانـا، ئـوو نـە هـە وەرد ئیرانـی و عراقـی و خاوەرمیانەئـی و مشرقییەیڵـە ک دخـوازم بویشـم وە گشـت دنیاوەندەیڵـە و واتـەێ بداشـتووبم ئـەڕا گشـت دنیـا ک وەر ژە یـە مودرنیسـم هـەر چـێ ک دیـرن بتلنـێ و هـەر چـێ ک میـرات فەرهنگـی خوەیـان دابنـن ئەڵ بـان مودرنیسـم، کارێ بکـەن ک خوەیـان لـە شـەڕ ئـی پرۆسـە و پـرۆژەێ هامجـوور کردنـە ک هـا ده دەس و دەم کاپیتالیسـم و مودرنیتـە بییەریزنـن و دوورەو بگـرن لـەێ و شـەڕێ لـە وڵاتیـش دوورەو بخـەن و بزانـن و وریـا بـبن ک هیـچ ریگـەێ وەکارتـرێ بـێژە هونـەر نەماگـە ئەڕامـان ک وەو بڵنگـە و وەو چەکـە بتوانیمـن رابوسـیمن ده وەراوەر ئـی لافـاوە ک خستگەسـەمانە وەرلەفـە، ئـوو نەبایـەد بهیلیمـن ک ببەیگەمـان وەرد خـوەێ و شـوونگوممان بکـەێ، ئەڵگردیـان وە سـوننەت وە مانـاێ ژیـان جـوور ئەومـە و ده جـاران وسـان نییـە، مەبەسـتم یەسـە ک ئـی گڵاڵـە ک ده دریـژای میـژوو، ده دریـژای زەمـان جاریـیە، پـرچ و پاکیـیەو بکەیمـن جـوور مـەل ئاوپاککەرەکـێ ک وە بـەش خـوەێ تێدکوشـێ ک لیخنـێ ئـاو لیـڵاوی بسـرێ، ئسـتوورەیڵە ک سـەمبۆلیگن لـە باوڕەیـل تایبەتـی هـن خوەمـان، بایـەد ئەوانـە زینـگ و ئمڕووژینـەو بکەیمـن .

م ئـی ریگـە گرتمەسـە وەر و ده هونـەر خـوەم، وە بـەش خـوەم، راوسـیان و ئیعترازیگـم ده وەراوەر ئـی ئەوسـرینەیڵە ک ڕەوەن مودرنیتـە و کاپیتالیسـم دیـرێ

کار م سازین و زینگەو کردن مووتیڤەیلیگە ک هن ئوستووره‌یل خوەمانیین، ئەڕا یەسە ک دتوانم بویشم ک کارەیڵەم یەکجووره‌یلێ راوسیانیگە ده وەراوەر ئی نەزم نووی ودەیشتەکییە ئەڵوەت ده وەراوەر گەنییەیڵەێ و ئوو کەڵکەڵەێ م، همیشە هە ئوستووره‌سازی ده مل ئستووره‌یل کەڵیین خوەمانی بییە و هەمیشە پاملەێ یەمە ک ئی چشت خاسە ک لە مودرنیتە خوەێ وە میراتی بردمەسە

وە سـەر دنیـا، وە گـرد و گـردواری دیـارێ، وتـم مودرنیتـە نـە ئمڕووژیـن بییـن ک فـەرق فرەییـگ هـا ده نامنـی ئـی دوانـە.

- هونـەر ئیـوە، چ داڕیشـتێ لـە هونـەر فولکلـور کوردیاتـی گرتگـە؟ وازتـرێ بکـەێ ئەڕامـان خاسـە.

:دەو پرسـیارییەگە جـواو دام، ئێرەیـش ئەر بخـوازم وازاترییـەو بکـەم بایـەد بویشـم ک هونـەر کوردیاتـی هونەریگـە نـاب و سـاق ک ریشـگ ده ئـەو سـەرچاوەیڵ ئەزەڵـی و جارانییـە دیـرێ، هونەریگـە ئەزەڵـی و ئەبـەدی، ئـەو فەردییـەت و تاکەکەسـی نـاب و خەسـە ک وتـم هـا ده نـام هونـەر فولکلـور خوەمانـی. ئەڵگەردیـان وە هونـەرێ ک بکـرە و ئەنەخـوارد و دسنەخـواردگ.

کانسـپت کارەیڵـەێ منیـش لـەێ تایبەتمەنـدی هونـەر کوردیاتییـە گیریاگـە ک دەسـتوورگر نییـە و نەدهیلـێ (مـود) و (ئیسـم) بویشـێ وەێ ک چـە بکـەم و چـە نەکـەم یـا کەسـێ بخـوازێ تەکلیفـێ ئـەڕا هونـەرم بنـێ و داخـواز گالری‌دارەیڵـە بکریگـە دەسـتوور کارەیڵـەم.

-ئـەڕا هـە ژن و ئـەڕا هـە ئەسـپ؟ ئـەڕا چـە هـە ئـی دو مووتیڤـە فـره ده کارەیڵـەت وە کار بریانـە؟

:ده ئەدەبیـات و عرفـان ئیمـە، خـودا هـەم لان و وجهـەی مەعشـووق بییـن دیـرێ هەمیـش عاشـقییەت ئـوو هەردوگیـان وە یـەکا هـان ده زات حـەزرەت حـەق.

ژن، لان مەعشـووقیەت خوداسـە، ژن ده ئیرەیڵـە خوداژنیگـە یـا دایەێزەمینیگـە ک ویـر ئیمـە دکـەێ وەر ئـەو حـەزرەت حـەق، ئـەر بتوانیمـن وە حـەق، فـره وجهـەێ زەمینـێ بدەیمـن، ژن دبیگـە لان مەعشـووقیەتییەگەێ، بەشـێ ترێگـێ دبیگـە ئارکیتایـپ یـا ئـەو گەوری‌سـەمبۆڵەیلە ک یۆنـگ، ڕەواننـاس دیـاری جەهـان وتگەسـەێ، داڵـگ ده گـەوری سـەمبۆڵەیڵەێ یۆنگیـش هـا ده ناخوەێئـاگاێ هـەر ئایمـێ وە گشـتی ک یـە ئەڵگـەردێ وە چووزانـم داڵـگ خوەمان یـا ئـەو داڵـگ سـەرانی و ئەزەڵییـە، ئـەو زاییشـت یەکمەگـە ک ئایمانـا ده ئـەزەڵ داشتگەسـەێ، بەشـێ ترێگیـش هـن یەسـە ک م دخـوازم رێـز و حورمـەت بنـم ئەڵـە ژنەیـل داڵـگان خـوەم و دایـەێ نیشـتمان خـوەم.

دزانیمـن ک پایـەێ هـەر کوومەڵـگاێ هـا ده بـان ژن و ئـەر ده وڵاتیـگ ژنەیڵـە خـاس و پیشـکەفتە بـن خوەییـش دکەفیگـە نـوا، ئەریـش دۆمامەنـە بـن ئـەو وڵاتەیـش دکەفیگـە دۆمـا. لان و وجهـەێ رەیینـی و جوانپەرەسـیێ ک هونـەر مانـا ده زات خـوەێ دیـرێ، هـەر هونەرمەنـدێ دکیشـێ وەر ئـەو یـە ک ژن بکەیگـە موتیڤـێ دیـاری و زقتـر ئـەڕا خـوەێ.

-ئەسپ چە؟

:ده دریـژاێ ژیـان کـورد و ده شـێعر و فەرهەنـگ ئیمـە، سرۆشـتی بییـن خـوەێ پایەییگـە ک سـەقام داگـە وە شـکڵ و شـێوە گرتـن ژیامـان.

ئـاژەڵ و ئایـم، هەمیشـە وەرد یەکترەکـی ژیانـە، ئایـم و دوفیشـتر ئایـم کـورد لـە حەیـوان، لـە تەبیعـەت و دەر و دەیشـت، هیـچ وەختیـگ جیـاوە نەبییـە و نییـە، ئایـم هەمیشـان تەبیعـەت و حەیوانـات بەشـێ لـە وجـوود خـوەێ زانسـتگە، ئـوو ده دەوران یوونـان وەرژە ئەفڵاتـون و ئەرەسـتوو ئـوو وەر ژە وەدی هاتـن فەلسـەفەیش، ئـەو دەورانـە ک وە دەوران شـاعرانەئی نامگیـرەو بییـە و وڵات، گشـتێ هـە وە هەسـت و دڵ خوەیـان ژیانـە نـە وە بیـر و عەقـڵ، وڵاتوەندەیڵـە، گشـتێ شـاعرانە ژیانـە نـە عاقڵانـە ئـوو ریـازی و مەنەتقییـەری جیـێ ده ژیانیـان نەداشـتگە، ده کارەیڵـەی منیـش هـەم، ئەسـپ، هـە ئەسـپ وە تەنیـا نییـە، چۆچشـتێ شـێوەێ وە شـێوەێ ژن دچـوو، چـوون ک منیـش لـەێوا ویـر دکـەم ک ئایـم و حەیـوان تێکـەڵاو بینـە و هـە تلکـەڵاو دمینـن.

ده هونەرەیڵ ئەوساویین، ده گشت دنیا دبینیمـن ک موجەسـمەیگ ک سـازینە ئـەر بەشـێ لـە حەیـوان داشـتگە، لـەش ئاژەڵـێ تـر، بـاڵ و چنگـاڵ یەکـێ تـر و ... داشـتگە و هەمجـا کەپووڵ ئایـم بییـە ئوو تێکـەڵاوێ بییـە لـە ئایـم و ئـاژەڵ، هـە وەوجـووره ک ئایـم و گشـت گیانەوەرەیڵە ژیانییـان تێکـەڵاو بییـە.

ئیمـە ده ئوسـتوورەیڵەمان حەیوانـێ دیریمـن وە نـام (دووراسـپ) ک خـوەێ، ئەسـپ نگابـان حەیواناتـە وە گشـتی، ئەسـپەێ ئیـمام حوسـەین (ع) ده نیگارکیشـییەیڵ و پەردەخوەنییەیـل عاشـووراییش ئیجـووره چشـتیگە، چـمان وڕینـەێ گشـت دیـرێ و سـەرەوەرەێ گشـتێ دکـەێ، م لـەێ وەزیفەناسـییە و لـەێ وەملەوگیرییـە، ئـەڕا کەسـایەتی دایـن وەو ئەسـپ ده نـام نەقاشـییەیڵەم، سـەرمەخش گرتمـە ک گشـت ئەسـپەیڵەگە ده گـرد ئـەو گـرد ئـەو ئەسـپە دچەرخن ده وێنەیـل عاشـووراییەیڵەم، چـمان گشـتێ

دخـوازن کوتـێ لـە خـەم و پـەژارەێ خوەیـان بننـە کـووڵ ئـەو ئەسـپە، چـمان هـە ئـەوی دتوانـێ خەمخـوەر گشـتێیان ببـێ، چـمان هـامدەردی وەرد گشـتێیان دکـەێ، ئـوو یـە کردمەسـە جیـاوازی دە نامبەیـن نەقاشـییەێلەێ عاشـوورائییەێلەم وەرد عاشـوورائییەێلەێ نەقاشـەێل تـر جـوورێ ک گشـت نەقاشـییەگەم دە دەور تـەوەر ئـەو ئەسـپە دچەرخێ، دە جـی واژا کـردن سـووژەێل هەمیشـانی و تکـراری. دە ئـەو ئەسـپەێلە، (دووراسـپ) هەمجـا هەسـەێ، یەیـش بویشـم ک ئەسـپ دە کارەێلـەێ م پـڕە لـە نەخـش و نیگارەێـل کـوردی ئـوو لـە نەخـش و نیگارەێـل وەڕە و یـان و دەسـکارەێل کـوردەواری ئـەڕا کیشـانێیان بەهـرە بردمـە و لەشـێیان وەێجـووره کیشریاگـە.

- هونەر کوردی دە کرماشان چۆنە؟

: وە داخـەوە هونـەر کـوردی دە کرماشـان فـرە رەوز نەکردگـە، یـە وە تاریفـێ لـە خـوەم هسـاوێ نەکـەن باوجـی هـەر چـێ هەپتـە دکوتـم و هەپ و هـەوڵ ددەم ئەڕا هامیـاری، کەسـێ ک هەمیشـان کەڵکەڵەێ هونـەر سـاق کـوردی بداشـتووبێ، نەدیمە، تەنیایـی دە نـام نەقاشـەێلە دەرد گرانێگـە ک دیـرێ ئـازارم دەدەێ و خـوەزەو دخـوازم وە گووراننیچڕەێلـە و مووسـیقیوانەێلە چـوون تـا دڵـت بخـوازێ دە کرماشـان مووسـیقی کـوردی، هەواخـواز و ژەنیـار و پسـپۆر دیـرێ ئـەڕا خـوەێ، تەمـوورە لـە گشـتێ فرەتـر ک حەتتا دە شـێواز مەکتەب گـووران و مەکتـەب سـەحنە، فـرە فـرە سـەقامداریمن، دە شـێریش ک دە کوردی لفانـەێ مووسـیقیە هـەم خـاس بیمنـە و هەسـیمن، دە لا هونەرەێـل تەجەسـومی جـوور نەقاشـی و موجسمەسـازی وە داخـەوە ئایمەێـل پەیوەسـتەکارێ نییـە دە کرماشـان و دە ئـی باوەتـە فـرە دەسپەتـی و فـرە کەمدەسـیمن.

-چ جاڵنجەێلێ ها نواێ ئی رێگە؟

: چاڵنجەێلـە فرەن، گرینگترینێیان یەسـە ک دەوڵەتییەێلـە ک قانـوون ناگەسـە ملێیـان ک ئـەڕا ئـی کارەێلـە بەرنامـە بداشـتووبن و بوودجـە و پـوول و پـارە بنـن، هونـەر فولکلـور کەمتاکوتـێ لـە ویـرەو بردنـە و فرەیـش موهـم ئەڕایـان نییـە، لـە گشـتێ بەدتـر یەسـە ک هونەرمەندەێلەمانـن فریـو درووێ وە نـام هونـەر جەهانـی خواردنـە چـوون گـەن لـەێ ئەوڕەسـینە و لـە خوەیانـەو هونـەر جەهانـی هـە یانـێ یـە ک ئیمـە هـە بایـەد شـوونگیر و تەقلیـدکار ببیمـن نـە نـواڕۆو و ئـەڕا یەسـە ک دە کارەێلەمـان هـە کوپـیکار مایمنـە و دمینـن و پرفورمەنسـەێلە و کانسـپچواڵەێلەگە و ڤیدئوئارتەێلـە و چووزانـم چشـتەێل پسـپووری و قـووڵ قووڵـێ لـەێوا کوردیاتییـەو نەکردنـە و هە کەفیمنـە شـوون ئـەو چشـت و چیاتەێلـە ک دە ئوروپـا و ئامریـکا هەسـەیان، نـە، وەێجـووره نییـە، هـەر خاڵـێ، هـەر شـوونێ دە ئـی دنیـا، دە ناوچـە و وڵاتێـگ، هـە وەو تایبەتمەندییەێـل خوەێیـەو، ئەگـەر قسـەی نـووێ بداشـتووێ ئـەڕا وتـن، ئەوەێـش هونەرێگـە جەهانـی.

هونـەر جەهانـی، جـوور جوغرافیـا لـە یـەکا گرتـن ئـی گوڵەگوڵەێلـە سـازریاگە، یانـێ گشـت هونەرەێـل دنیـا وە یـەکا دبنـە هونـەر جەهانـی نـە هـە هونـەر یـەک گـوڵ جـی لـە دنیـا، گشـتمان دزانیمـن یـە خـۆ دیاریـە، ئێسـە ک هژمونیسـازی دە گشـت چشـتێ ئـوو دە هونەریـش فـرە ئاڵنگـێ دیاریـەو بیـە، ئـوو مووڵتیمیدیاێلـە بـاوەو بینـە، خـۆ دیـارە ئـەوان ک دەسڕەسـی فرەتـرێ وە رەسـانەێلە دیـرن و خـاون میدیاێـل جەهانییـن، ئـەوان دە زەێـن گشـت دنیـا دبنـە سـەمبوڵ هونـەر جەهانـی.

ئیمەیـش وە داخـەوە دە گێـژاو ئـی هژموونییـە گیـر دکەفیمـن و هونەرمەندەێلەمـان هـادەێ هیـچ نیشـانەێ لـە میـرات هونـەری کـوردی و کوردیاتـی و رووژهەڵاتـی دە کارەێلـەێ خوەیـان نەگـرن وە خوەیانـەو.

دە کرماشـان، وە داخـەوە بـڕێ لـە بەرپرسـەێلە هـە چـمان ویـر بڕینـە لـە ئیجـووره چشـتەێلێ، لـەو لاویـش دبینیمن ک وە قەوڵییـەی (هانیبـاڵ ئەڵخـاس) ک هەمیشـان وەمـان گووشـەجەڕە ددا ک کـوور کوورانـە نەکەفنـە شـوون فەرهەنگ رووژئـاوا، هونەرمەندەێلـەێ کرماشـان خوەمـان ئیجـووره چشـتێ نەدگرنـە وەر چـەم و ئەیانـە بینەسـە چاڵنجەێـل گـەپ وەر رێ ئیمـە ئـەڕا گەشـەوەری هونـەر کـوردی دە کرماشـان.

یەیـش بویشـم ک ئیمـە وەختـێ گەنجینـە و خەزینەێـل کەڵێنـێ جـوور هونـەر کـوردی دیریمـن، شـانامەێ کـوردی، شـانامەێ لەکی، دە نـام وەڕ و لـەێ و یـان و نالـی ۆ مـەوج و قالـی و حەتتـا دە بـان سـان قەورەێلەگـە دە ئاسـەوارەێلەمان، دە ئەدەبیـات ئیمـە خەزینەێـل بێبنـێ دیریمـن ک ئـەر هونەرمەندەێلـەێ ئێسـاێ ئـی وڵاتـە بخـوازن وەێیـان بڕەسـن، جـی ئـەڕا کار فرەترێـگ دیـرێ، جـورێ ک دتوانیمـن دە بـان ئەوانـە هونەرەێـل فرەتـرێ بخەڵقنیمـن، ئـەڕا ئـی کارە نەگریمنـە وەر چەمـمان؟ هیـوادارم هـەم بەرپرسـەێلە و هەمیـش هونەرمەندەێلـە، لـەێ چشـت فـرە گرینگـە ئەوبڕەسـن و وە چوارپـەل جەڕیـاگ و دەم و زوان بەسریـاگ نەچـن وەر ئـەو پیـری فەرهەنـگ رووژئاوایـی، ئیمـە ئـەر وە چـەم وازترێگەو بچیمنـە پیـری هونەرەێـل نـووی و رەنـگ و بـوو ناوچەئـی و میللـی و خوەمانیتـرێ دایمـن وە هونەرەێلـەێ خوەمـان، ئمجـا دتوانیمـن ک هونەرمـان ئـەڕا ئەوانیـش کل بکەیمـن و سـادرێ وە گشـت دنیـا بکەیمـن.

ئـەر بخوازیمـن ک کەفتن وە شـوون ئەوان یانـێ تەقلیـد کـردن لـە ئـەوان بکەیمنـە کار خوەمـان، یـە چ کارێگـە؟ ئـەوان سـەد سـاڵ وەر ژە یـە کارێ کردنـە، وە خاسـترین جووریـش ئـەو کارە کردنـە، خـۆ یـە چ کارێگـە ک ئیمـە ئەڵگەردیمنـە سـەد سـال پێـش ئـەوان، ئـەڕا ئمڕووژیـن نەبیمـن؟

- چ شێوازەێلێ دە کار کوردی دیریمن؟

:دە کار کـوردی شـێوازێ وە جیـاواز ئـەڕا خـوەێ نەدیریمـن هەرچـەن ک یـە خەێلێگـە دە ئـی سـەردمە ، ئـی دۆمـا دۆمـا (نەقاشـی مەکتـەب کوردسـتان) فـرە وەسـەقامەو پایـار بییـە ک سـەردەمدارەگەێ ئوسـتاد هـادی زیاەدینـی بییـە و بـڕێ تـر لە شـاگردەێلەێ و رەفێقەێلـێ و ئەوانـەێ تـر ک خواسـتنە و دخـوازن ئـی کارە تەکمیـل بکـەن، کەسـەێلێ جـوور خەلیلیفـەرد، مەهـدی زیاەدینـی، فەردیـن سـادقئەیووبی، ئەیانـە نەقاشـەێلێگن ک دە سـنە جمـە و جوولـەێ خاسـێ خسـتنە ڕێ ک وەێ نـام (مەکتـەب کوردسـتان) نامگیـرەو کریاگـە.

دە کرماشـان وەداخـەوە تـا ئێسـە حەتتـا ئـەو مەکتەبەیـش نەکەفتگەسـە رێ، چوون ک گەورایێـگ جـوور هـادی زیاەدینـی دە ئـی گەوراشـارە زهیـر نەکردگـە و ئـەو هامدڵـی و هامیاریـە ک وەداخـەوە دە نـام هونەرمەندەێلـەێ کرماشـانی بایـەد ببـێ، نییـە، بەرپرسـەێلەێش لـەێوا، وە بوونـەێ یەسـە ک هـە تـاک و تیکـێ لەێلا و لـەولا کارکارێ وە رەنـگ و بـوو کـوردی دکـرێ و بـەس، ئەوەیـش فـرە فـرە کـەم.

-ئەڵگەردیمنـە سـەر تاریـخ گـەور وڵات گـەور زاگـڕۆس، وەوجـووورە ک بزانـی، نەقاشـی لـە کەێیـەو هاتگەسـەنام کـوردەواری؟

:نەقاشـی دە کـوردەواری و دە زاگـڕۆس وە گشـتی، هـەر چـەن ک فـرە گـەور و میژووئییـە، باوجـی میـژوو ئـی کارە نادیـارە، ئـەڕا ئموونـە دە دەروەن میرملاس دە کوێدەشـت لەکسـتان دە لاژۆر ئوسـتان لوڕسـتان، نەقاشـییەێلێ هەسـە ک هـن نـۆ هـزار تـا یانـزە هـزار سـاڵ وەر ژە یەنـە، ئەوانـە دە بـان تـاش تاشریانـە ک ئـەر وە یـە ئەڵگەردیمنـەو دبینیمـن ک ئیمـە تاریخێـگ یانـزە هـزار سـاڵە لـە نەقاشـی کـوردی دیریمـن دە ناوچەێـل لەکنشـین کـوردەواری، یەیـش بویشـم ک نەقاشـی هـە لـە هەێیـەو هـە وەرد ئایـم ژیاگـە، دە نـام ئشـکەفتەێلە، باوەئایمەێلـە، ور ژە تاریـخ، ئـەڕا چشـتەێل ئائینـی خوەیـان دە بـان بـەرد و تـاش کاوسـەێلە یـا دە نـام ئشـکەفتەێلەگە چشـتەێلێ کیشـانە.

وە سـنگ ئەوانـە دپـووڕێ ئـەر بویشـیمن ک هونـەر و نەقاشـی هامڵـف و هـامزا و هامبـازگ ئایـم بییـە چ دە رووژهـەڵات دنیـا و چ دە رووووژئـاواێ دنیـا ئـوو دوروس‌ترەگـەێ یەسـە ک بویشـیمن سـەرەتاێ هونـەر و دوفێشـتر نەقاشـی دیـاری نییـە و هـە یـە دزانیمـن ک چشـتێگە فـرە فـرە گـەور.

-شـێعر و نەقاشـی دە نـام فـرە لـە خەڵکەێـل دنیـا، لفانـەێ یەکترەکییـن، دە نـام کوردسـتانات چـە؟

:دە ئێـران، نەقاشـی و هونەرەێـل تەجەسـۆمی، چۆچشـتێ دە خزمەت شـێعر بینـە دوفێشـتر شـانامە و ئەفسـانەێلێ عاشـقانە جـوور شـیرین و فەرهـاد و لەیلـی و مەجنـوون ک نزامـی و کەسـەێلێ تـر وە شـێعر ئەڵگەردانەسـەیان،

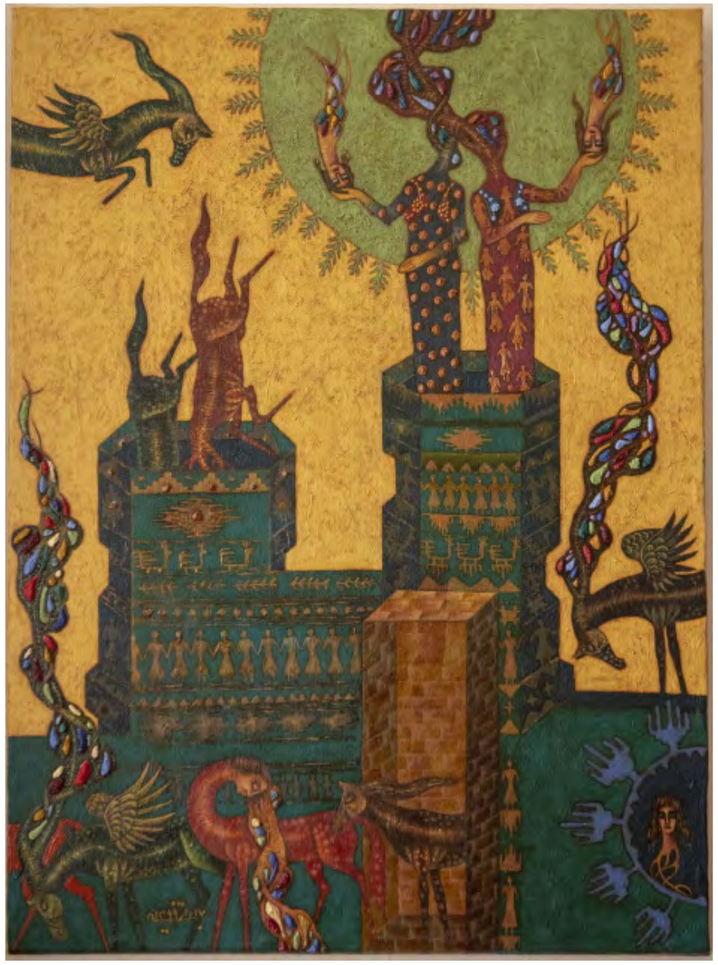

جـوورێ ک دتوانیمـن بویشـمن نەقاشـی هیـچ جـوورێ سـەر وە خوەییێـگ و جیاییێـگ دە نامبەیـن خـوەێ و شـێعر نەزانسـتگە و هـە دە خزمـەت ئەدەبیـات بییـە، دە دەوران سـەفەوییە، دە ئاڵنـگ پەیوەندییەێلـێ ک ئێـران وەرد دنیـاێ رووژئـاوا پەیـدا کردگـە جگاڵەجگاڵـە نەقاشـی دوورەو کەفتگـە لـە شـێعر و چۆچشـتێ وە جگجـگ سـەروەخوەێیەو بییـە.

ئـی چشـتە ک بخوازیمـن ئیجـوورە رەوەنـێ دە نەقاشـی کوردی داشـتیمنە یا دیریمـن، نـە، ئەوسـا لـەێوا نەبییـە یـا م خـەوەر نەدیـرم، ئێسـەیێش دە کرماشـان هـە لـەێوا نییـە، هـەر چـەن ئیمـە شـانامەێ کـوردی، نادریەنامـەێ کـوردی، شـیرین و فەرهـاد کـوردی، لاس و خـەزاڵ، مـەم و زیـن و مەنزوومەێـل گـەورێ تر وە بنزارەێـل زوان کـوردی داشـتیمنە، باوجـی ئێسـە دە کوردسـتان، وەو جـم و جوولە ک هـادی زیاەدینـی کردگـە، چـمان چۆچشـتێ هـە دە بـان چـەن بەیـت و ئوسـتوورەێل کـوردی، تاکمەگلـەێ نەقاشـی شـێعرپایە کیشریاگـە و بـەس، دە ئیلام و کرماشـانیش خـۆ دە نامنـی شـێعر کـوردی، ئوو نەقاشـی ئیچوونـە پەیوەندییـێ هـە نەگیریاگـە.

-خوەت چە؟

: م خـوەم فـرە دووس دیـرم ئیجـوورە کارێ بکـەم و دخـوازم دە بـان شـیرین و فەرهـاد کـوردی، نیگارکیشـی بکـەم چـوون جوغرافیـاێ عشـق شـیرین و فەرهـاد وڵات منـە و بێسـتون و پـەڕاوێ ک فەرهـاد و عشـق وەیـەکا تاشینەسـەێ هێـمان هـەم ئـەڵ شـوونەێ خـوەێ وسـاگە دە نامڕاس کرماشـان ئـوو حەیفـە ک دە جوغرافیـاێ ئەدەبـی کـوردی و دە جوغرافیـاێ سرۆشـتی و زوانـی کرماشـان ئـی سـەمبۆڵە لـەێوا دە وەر چاومـان ببێگـەێ و ئمجـا دە جوغرافیـاێ نەقاشـی کـوردی شـوون و نوونـێ نەبـێ، هـە لـەێوا شـانامەێش ک گوڵەگوڵـە شـوون جەنـگ و رووداوەێـل حەماسـی و عاشـقانەێلەێ، گشـتێیان هێمانیـش هـە وەو نـام و نیشـانە ک دە شـانامەێ کـوردی هاتنـە هـان دە کرماشـان و ئـی مەنزوومەێـل شـەڕوانی و ئەوینداریـە ک هـەم هـان دە شـێعر و مەتەڵەێـل کوردیاتـی ئیمـە و هـەم هـان دە مووسـیقی و بەیـت ئیمـە، حەیفـە ک دە نەقاشـی و موجەسمەسـازی و ئـەو دووەێ هونەرەێلـەێ ئیمـە بەشـێ نەداشـتووبن.

م خـوەم بـان دە،پانـزە تـەرح بـان جڵـد ئـەڕا داسـتانەێل و شـێعرەێل شـاعرەێل کرماشـانی کیشـامە ک یـە سـەرەتاێ کارەێلـەم وەێ شـێوەوە بییـە باوجـی وە درو بویشـم ک دە نامنـی شـێعرەێلە و داسـتانەێلە و مەتـن کتاوەێلـە پەیوەندیـێ گرتمـە و چـەن تـەرح و نەقاشـی تایبەتـی ئـەڕا نـاوەڕووک ئـەو پەڕتووکەێلـە کیشـامە، نـە، نـە هـە م ک هێـمان دە گشـت کرماشـانیش ئیجـوورە چشـتێ نەکەفتگـە و هەمیـرم یەسـە ک ئیجـوورە چشـتێ زووتـرێ بـاوەو ببـێ.

- لە کارە نووەێلەت بویش.

: کوونەقاشـییەێلێ ک هـا دەسـم و دە ئمایێشـتگاێ وەێ زووەێلـە دئمەیـان، بـرێ تـر لـە نەقاشـییەێلەمن ک دە بـان ئوسـتوورەێ ژن کـورد کیشامەسـەیان.

ئیجـارە هـامڕێ وەرد ئـەو ئوسـتوورە، ئوسـتوورەێ شـاماران هـەم کیشـامە. شـاماران یـا شـایماران ،ئوسـتوورەێگە ک سـەر و کەپووڵـێ ژن بییـە و ئەندامـێ لـە سـەر ئـەو خـوار، لـەش مـار بییـە.

مـار ئەڵئێـرە ئوسـتوورەێ سـەڵامەتییە ک مانـاێ مەنفـی و گەنـێ نەداشـتگە و نەدیـرێ. ئـی ئوسـتوورە یەکجـوور ئستغاسـەیێگە، نـەزر و نیازێگـە ک ژنەێـل وڵاتـی، ئـەڕاێ ئاشـێ دکوڵنـن وە نـام (ئـاش نیـازی شـایماران) و بـڕ و بەشـێ دکـەن تـا ببێگـە نـەزر شـایماران و لـە قـوڕن دڵەوە دچـڕن وەێ ک (ئـەرێ هـەێ شـایماران، تـو ک شـای گشـت مارەێـل و خەزەندەێـل و مـەل و مووەرەێلەیـت، ویـرت وە شـوو و زاڕوو و بـرا و خوەشـک و کـەس و کارەێلەمـان ببـێ ک مـار و مـەل و مـووەرێ تـر چـز وەێیـان نـەدەن و نـەدەن ئـەڵ ئەڵەێیـان) چشـتێ ک هـا دە نـاخ ئـی ئوسـتوورە یەسـە ک خەڵـک ئیمـە بـاوڕ داشـتنە و دیـرن ک دە دنیـای راسـکانییش هـەر ژنێـگ ئـەڕا خـوەێ، شـایمارانێگە. یـە مانـاێ فـرە بـەرزێ دیـرێ و فـرە عرفانییـە و گـەور، ئـوو یـە خـوەێ م دخەێگـە ویـر ئـەو شـێعر عارفانـەێ عەتـار نەیشـابوورییە ک سـی گلـە مـرخ وە تەمـاێ وەدی کـردن سیمرخ، باڵنـدەێ ئەفسـانەئی بـان گرتنـە وەر و چگـن تـا بـان تکـەڵ کێـوەێ قـاف و ئاخـرێ ئەوڕەسـین ک سـیمرخ مانـا هـە وجـوود نەدیـرێ و هـە نییـە، ئـوو یـە خوەیانـن، ئـەو سـی مرخـە، ک وە یـەکا دبنـە سـیمرخێ و سـیمرخ هـە خوەیانـن، یەیـش هـە وەو چوونەسـە، چـوون هـەر ژن کـوردێ ک دیـرێ نیاز دکـەێ وە دەرگاێ شـاماران، خـوەێ شـامارانێگە ئـەڕا خـوەێ، هـەر چـەن خـوەێ لـە یـە ئەونەڕەسـییە و ئەگـەر خـوەێ ئەوڕەسـێ لـە زات خـوەێ، خوەییـش ئـەو خواوێنەئییـە ک شـایماران داشـتگە دتۆانـێ بداشـتووبێ و خوەییـش دبێگـە یەکـێ جـوور شـاماران خوداوێنـە.

یـە عرفانـە ک دە نـام کـوردەواری وە شـێوەێ تـرەو عامگیـرەو بییـە و وە گشـتی هـا دە نـام گشـت کـوردەواری، دوفێشـتر دە نـام ژنەێلـە ک سـەرچاوەێ ژیانـن، چـوون دە کـوردی ژن، ژیـن، ژیـان، گشـتێ هامڕیشـگن.

ئـی ئوسـتوورە، چشـتێگە جـوور (انـا الحـق)ێ ک حـەلاج وتگەسـەێ، یەکجـوورێ لـە عرفـان و خوداوێنەئـی عـام ک هـە نسـیو ئیمـەێ کـورد بییـە چـوون فەرهەنـگ کـوردی فـرە فـرە پـڕ بییـە و غەنییـە و هێمانیـش هـەم فـرە گـەورە و م ئـەڕا یەسـە ک نامەسـە مـل خـوەم ک وەێ فەرهەنگە پاوەنـە ہمینـن و بکەمـەێ سـەرچاوەێ بێبنـێ ئـەڕا کارەێلەگـەم.

ئـی چشـتە ئێسـەیش قسـەییێگە ک هـا نواتـر لـە واتەێلـێ ک فمنیسـتەێلە دە بـارەێ ژن دویشـن.

دە ناوچـەێ ناودوئـاوان (خاوەرمیانـە/ شـەرق الاوسـط) ک عەراوەێـل دۆت تـازەزا و بێتـاوان زنەچاڵـەو کردنـە، میللەتەێـل گەورترەکـێ، ژن جـوور نـەزری و ئـەڕا نـەزر و نیـاز و خەیـرات و ئـەڕا بـەردە بییـن جنسـی، وە خەیـرات دانـە وە مەعبەدەێلەیـان، حەتتـا دبینیمـن ک داعـش دەێلا و تاڵبـان دەولامـان، دە ئـی سـەردەمەیش هەمجـا دۆت و دۆتەڵـەژن دفرووشـن وە پـوول و پـارە و وە کەنیـژی دبەنـەێ و دیلـی، ئـوو ژن هـە لە جـاران و ئەوسـا تـا ئێسـا دە لایـان بێقـورپ بییـە، کـورد ئیجـوورە نووڕسـتگە و دنـووڕێ وە ژن ک سـەرچاوەێ ژیانـە و مایـەێ ئـاز و هازایەتییـە و خوداوێنەسـە، جـوور ئاناهیتـا ک مەعبـەد خوداژن ئـاو بییـە دە ئێـران وەریـن و ئێسـەیش هـا دە ناوچـەێ کەنگـەوەر دە کرماشـان خوەمـان.

- ئـەڕا دۆماپرسـیاری، چەنـێ کوردەێـل فەیلـی عـراق دناسـی؟

:وەواخـەوە م نەدناسـمەیان هەرچـەن ک فـرە فـرە دخـوازم ک وەردێیـان هامۆشـوو بداشـتووبم و هونەرێیـان ببینـم و ئـاڵ و وێیـەر هونـەری وەگـەرد یەکترەکـی بداشـتووبیمن، یـا کووتاهـی لـە مـن بییـە یـا هـەر چشـتێ تـر ئاخینمـە ک تـا ئێسـە ئـی پەیوەندییـە وەردێیـان نەداشـتمە.

وەختە دی قانوون ئەساسی عراق، دموکراتیکترەو بکرێ

گۆڵ سوو

ئـی رووژهیلـه بـڕێ هانـه شـوون یـه ک قانـوون ئەساسـی عـراق بگۆڕنـن و فـدراڵ لـەی بخەنـەو ک تـا ئێسـه نەتوانسـتنه عـراق وه دەوران بەڕبەڕییـەت و شڤنیسـتی وه ژه عراق نـووی ئەڵگەردننەو. ده لاختـار عـراق نـووی بـێ ژه فـدراڵ کـردن عـراق وه دو اقلیـم عـەراوی و کوردسـتانی، مکانیزمەیلـێ تریـش ئـەڕا یـه ک مـاف و حوقـووق ئنسـانی بڕوەچـه و کەمەووزەیـل یـا ئەقلییەتەیـل دینـی و هـووزی و زوانـی بپارێـزرێ و پاسـاوه نەبـێ، نریاگـه ک یەکـێ لـه دیاریترینەیلەیـان ئەیانـەن:

- وەو چوونـه ک دیـاره، قانوونەرەیـل سـەرەتای دامەزریـان عـراق نویـی، دۆمـای ئەڵرووخیـان دەوڵـەت بەعـس ، وەیجـووره فرمانـێ نـان ده قانـوون ئەساسـی ک مکانیسـم ئەڵبـژاردن نوێنەرەیـل ئـەڕا پارلمـان عـراق جـوورێ بـنرێ ک لـه سێسـەد و بیـس و نـۆ کورسـی پارلمـان عـراق عـەراوی، سیسـەد و بیـس کورسـی وه رێگـەی ئنتخابـات گشـتێ بـنرێ و هـەر عراقیـێ دتوانـێ ئـەڕا ئـی کورسـییەیه پەڵتـاف ئەڵگـرێ، نۆوانـێ تـر لەیـان ک دمینـێ هـن کەمەووزەیـل یـا ئەقلییەتەیلـن ک ده قانـوون ئەساسـی عـراق نـووی وەیجـووره نـام لەیـان بریاگـه:

- پەنـج کورسـی ئـەڕا کەمەووزەیـل مه سـیحی
- کورسییێگ ئەڕا کەمەووزەیل شەبەک
- کورسییێگ ئەڕا کەمەووزەیل سائبی
- کورسییێگ ئەڕا کەمەووزەیل ئێزەدی
- کورسـییێگ ئـەڕا کەمەووزەیـل کـورد فه یلـی

وەداخـەوه ئـی قانوونـه، مکانیزمەیـل دیاریـێ ئـەڕا ئجـرا نەدیـرێ، چشـتێ جـوور یـه ک کـەس نەدزانـێ ک لـه راسـی ئەوانـەی ک گلوخێـز دکـەن ئـەڕا گرتـن یـەک کورسـییەگەی نوێنـەری کـورد فەیلـی ده کـووت و ئوسـتان واسـطت، لـه راسـی کـورد فەیلیـن؟ یـا نـه وه درو دکـەن؟

ئەڕا چه؟

ئـەڕا یـه ک کـورد فەیلـی، ده دەوران سـەددام، هەرچـێ کارەسـات ک بـی وه سـەرێ هـات، هـەم تەعریـب، هـەم کـووچ دایـن وه نـام عەشـیرەیل عراقـی دەرەوەی کـوردەواری خوەیـان ک زێـد و ماوای باوگ و باپیرانی ئـەوان بییـه، هەم تاڕانـن لـه عـراق، هـەم ناسـنامه دایـن وه نـام عەشـیرەتەیلێ تـر جەبـووری، عـان و مالکی و زەرگانی جەیزانی و ... ک بـێ ژه یـه کـوت ئەڵەیـان کریاگـه ک کـوردی قسـه نەکـەو و وه زوور وەیـان وتنـه ک عـەراوی بویشـن، ئێسـه خوەتـان بویشـن کەسـێ ک یـەک و دو پێشـته ناسـنامه وه نـام عەشـیرەی تـر دیـرێ و عـەراوی قسـه دکـەێ و کـوردی نەدزانـێ و نەدفامـێ و چووزانـم هـادەێ دشداشـەی دڕێگیـش ده وەرێ ببـێ و عەگاڵیـش جەڕانبـی، بیـاێ بویشـێ م کـورد فەیلییـم، ده ئـی جوغرافیـای چۆچیاگـه ک قـاوم و حەتـا بـرا و خوەشـکیش خوەیـان لـه یەکـتری ئەوشـاردنه تـا نەگیـردرن و سـاوق نەکـرن کـێ ک دتوانـێ مەیـن و منـای بکەێـو بویشـی ک تـو کـورد فەیلییـت یـا نـه؟ چـوون بایـەد یـه سـابت بکـرێ؟

یـه کەموکوڵـی قانوونـه ک ئـەر چارەسـەر نەکـرێ، ئـی کورسـییه ک دریاگـه وه کـورد فەیلـی، یەیـش جـوور مـاڵ و ماواگەیـان وه تـاڵان دچـوو، هەرچـه ئیجـاره وه دەسـێ ک خـوەێ ئـەڕا خـوەێ دویشـێ ک دەس دموکراسـیه و یـه فرەتـر زوور دیـرێ و وه راسـی دی سـتمەمه و بایـەد قانوونزانەیـل و NGOهیـل و گەپەیـل کـورد فەیلـی و حەتتـا گشـت عراقییەیـل ئـازاده و وەکار ک کەڵکەڵـەی دموکراسـی و ژیانـێ پـڕ لـه هێمنـی و ئاسایێشـت ئـەڕا گشـت عراقییەیـل دیـرن، دوفێشـتر دەوڵەتئایمەیلـه و پارلمانئایمەیلـه ویـر و هـرزێ ئـەڕا ئەڵگوڕانـن ئـی قانوونـه و خـاس و ڕاس کردنـێ بکـەن.

پرسیار گەپـێ تـر ک بایـەد جـواوێ ئـەڕای پەیـدا بکـرێ یەسـه ک ئـەڕا کـورد فەیلـی بەغـدا لـەی قانوونـه، بایـەد بێبـەش بمینـێ؟ هەرچـەن ئـەر وه هەقخـوازی بویشـیمن بایـەد بویشـیمن ک ده بەغـدا هەمیشـان بایـەد سـێ چـوار کورسـی بـدرێ وه کـورد فەیلـی تـا بەشـکەم بەشـێ لـه مسیوەتەسـلێک وەسـەرێ هاتگـه، ئەڵگەردنـن وه دۆمـا.

قانـوون ئەساسـی، سـازریاگ دەس و زەیـن ئایمەیلـه و چشـت موقەدەسـێ ئـەڕا پەڕەسـتین نییـه و هـەر وه سـاڵێ واڵـێ، جـار و بـار بایـەد بلـڕێ و هامـتراز وەرد گۆڕیـان وڵات و خەڵـک و تکنولـوژی و ئـاوات گەلەگـه، بگـۆدرێ، چشـت سـابت و هەمیشـانێ نییـه، چـوون ئما و نووئمامەیلـه ک دیانـه نـام جامێعـه، خـواز و دڵخـواز خوەیـان دیـرن و پیـر و پاتاڵەیـل ئـەو مافـه نەدیـرن وەردێیـان ململانـه بکـەن ک مـاف خـاس و ڕاس کـردن قانـوون لەیـان بسـینن.

ئـەر لـەیوا نەبـێ، قانوونـش جـوور ئـاو شـەومەن و گوڵەمئـاوێ مەنـه دگەنـێ و وڵاتـێ وەرد خـوەێ دگەنـن و بـەرد ده مـل بـەرد نەدوسـێ و مـەردم لـه ڕێ ئنقـڵاب و بشێوبشـێو و قەڵوۆقوڵـوو کـردن وڵات، قسـەیلەێ خوەیـان دبەنـه ڕەسـەت.

حوکـم بایـەد ڕەوادار داشـتووبێ و حوکـم نـاڕەوا، ڕەوا نییـه و ڕەواداری نەدیـرێ و ئێقـه یـه گرینـگ و موهمـه ک ئمڕووکـه گشـتێ دیـرن قانوونەیلەیـان چوونـه نەرمـەو دکـەن ک وه جـی ئـداره و مودیرییـەت وڵات و حوکمڕانیـن حاکمەیل، حوکمڕەوایـی خـاس و شایێسـته، بـاو بکـرێ ده وڵات چـوون دزانـن وه زوور وتـن و زووران و زوور مـل مێیـار نەدچـوو و حوکوومـەت ئـەڕا خزمـەت کردنـه نـه ئـەڕا بایـەد و نەبایـەد وتـن حاکمەیلـه ک مـەردم وه زاڕوو و وەنەفـام، ده لای خوەیـان فـەرز بکـەن.

حوکـم وەختـێ ڕەواداری دیـرێ ک حـەق گشـت خاونحەقەیـل و نەفـع گـرد خاونەفعەیـل بیـارێ وه شـوون خـوەێ نـه هـه هـن دەوڵـەت و حکوومـەت، چـوون ئـەوان هـه یەکجوور ڕێـوازکارن و بەرگر لـه پاسا کـردن حـەق وڵاتوەندەیـل و خوەیـان ئـەڕا خوەیـان حەقـێ نەدیـرن، وه چەواشـەی ئـی زەیـن و زەیـنیاتـه ک حاکمەیلـه ئیمـه بـان ئـەڵ بـان دیـرن و داشـتنه.

مانای دموکراسی راسکانی یەسه.

کوردی خوارین
خاون نەسر و دەق نییە

گوڵ سوو

حوسەین شەکەربەیگی، دە ساڵ ١٩٧٥ زایەنی، دە ئاواییێ وە نام چاڵسەرا دە پەڕ شار ئیلام هاتە دی و دە زانکۆ ئیلام، کارناسی حوقووق گرت و لە سەرەتای دەبیرستانەو هاتە نام دنیای شێعر و شاعری و رووژ وە رووژ فرەتر لە پێش، دڵ دا وە ئەدەبیات و جگەجگە دش کرد وە دنیای داستانیش.

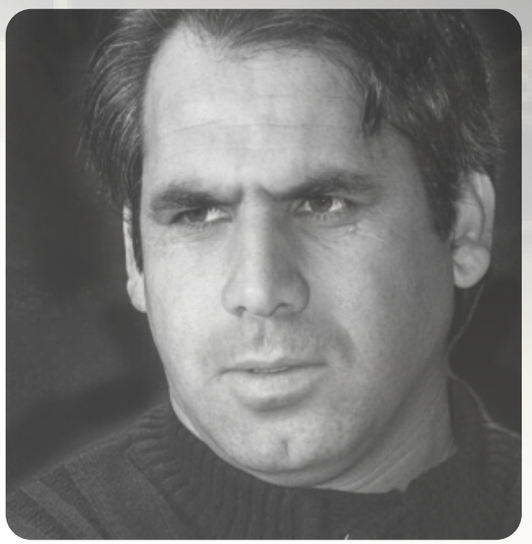

ئەوی دە ئەنجومەن ئەدەبی و دە هەر دو بەش شێعر و داستان، نەخش خاسێ دیرێ و یەکێ لە نووخوازەیل ئەدەبیات کوردی و فارسییە دە ئیلام. ئەیە ک دخوەننەێ، وتوویژێگە ک وەرد حوسەین شەکەربەیگی داشتیمنە، جوور کەسێ ک هەم ها دە قوڵ ئەدەبیات و هەم چالاکێگە دیاری دە ئیلام.

- لە کەییەو خوەت وە شاعر دناسی؟

حوسەین شەکەربەیگی : وە شێوەی فرە جدی، م لە دەهەی هەفتای هەتاوی، لە قوڕن دڵەو لە شێعر ئەوڕەسیم و شاعری بی وە کار و بارم، هەرچەن دە ساڵ نەوەد هەتاوی، یەکم کووشێعرەیلەم چاپ کردم دە لای بڵاوگەی (نەشر فەسڵ پەنجم).

-فرەتر دە چ قاڵبەیلێ شێعر وتیتە؟

:م چ وە زوان فارسی و چ وە زوان کوردی، دە فرە لە قاڵبەیل شێعری جوور کڵاسیک جوور غەزەڵ و شێعر نووی جوور نیمایی و سپێد شێعر ئەڵوەسیمە و یەکگەر نەبیمە .

- یەمە ک خوەت دنووڕیت، شێعرەیلەت دە ئی نوورەی زەمانییە، لە سەرا تا ئێسە، چەنێ گۆڕیانە؟

: لڕیان و گۆڕیان، چشتێگە زاتی ک ها دە قوڕن دڵ هەر شاعر و نویسەرێ ک هەم خوەێ و هەم کارەگەی خوەێ لە بان بانەیلە دزانێ. منیش جیاواز نییم و ئی رەوەنە دە مل منیش کاری بییە، جوورێ ک دپووڕێ یە بویشم ک هەرچەن لە غەزەڵ و کڵاسیک وتن دەس کردمەسە تایا، ئاخرسەر سەر لە شێعر نوو و سپێد دەرهاوردمە و یە ئەڕا یەسە ک خوەم نامە دە مل خوەم ک هەمیشان نووخوازی بکەم و دە یەک جی وسەوس نەکەم چوون نەدخوازم مەنە ٻمینم و ئەڕا یەسە ک دە ئی بنەجووریە و ئیلا و ئەولا کردنەیلە، لە خوەمەو هە وەر ئەو نوا چگمە، تا ئمڕوو.

-یانێ خوەت کوت لە خوەت دکەیت؟

:نە، فرەیش کوت نەکردمە چوون شێعر، چوون‌چشتێ ئاوێنەییێگە لە ویر و هزر شاعرەگەی و ئەوەی ک ها دە نام دڵێ و ها دە ناخێیەو، ئەڕا یەسە ک دبینیمن هەر شاعرێ لە شاعرەیل تر جیاوازە، ئی رێشت و رەوەن کاری منە جووری ک چمان ناوکم وەرد نەوسیان بڕینە وە دەس خوەم نییە، چووزانم هادەێ بەشێ لە ئەڵکەفت منە ک دە لاخت شێعرەیلەگەم خوەێ دخەێگە دەر، وەوچوونە ک هەر جارێ، ک وە کەیف ئەو حاڵە ک دەو ساتە و دەو گڕە داشتمە وە قاڵبێ تر ک هن ئەو حاڵاتمە بییە هە وەوجوورەیش شێعر وتمە باوجی دە ئی رەوەنە هەر ئەوگرتن لە یا و لە ئەو و وەر ئەو نوا چگن و پێشکەفتن بییەسە بنەوای کارەگەم، یەیش وە دەس خوەم نییە، یە ها دە لانم ک داگە ئەڵە شێعرەلەمیش، ئەر بخوازم کوڵ و کوڵبر بویشم تواێ یە بویشم ک م فرەتر هامە شوون یە ک ئاڵنگێ لە خوەم بهیلمە جی و ئەسەرگۆزاری بداشتووم ک یەیش بنچینەی ئەڵگەردێ وە روانگەێ م وە ژیان و وە دنیای ک ئەڕا خوەم سازیمە و هێمان هە دسازمەێ.

ئەڕا ٻوونە بویشم، م چوون چشتێ هامە شوون چشتێ، چیاتێ ک یەکجوور تەغەزوڵ ئێجتماعی ببێ ک لە یەک لاوە ئاوێنەی ببێ لە زنەی و ژیان رووژینەمان و لەولاویش وەرد عشق تێکەڵ تێکەڵەو ببێ. م لایینەدار شێعر وتنێگم ک بنەوای دە مل ویر و هیر ببێ و دووسخواز یەمە ک کەسەیلێ تریش هە لەێوا بناسننەم.

-ئەڵگۆڕیان شێعر کوردی، چوون دیتە؟ دوفێشتر دە ئی دۆمادۆماوە

:شێعر ئیمەیش جووور شێعر گەلانێ تر بان و خوار فرەیێگ وە خوەیێەو دییە و لە یەو لاویش فرەتریش هەم دبینێ هەرچەن دە تاکمەلایێگە ماگەسە جی یا وەر ئەو نوا نەچگە، دوفێشتر ئەدەبیات کوردی خوارین، ئی ئەدەبیاتە هەر چەن دە لا ئەڵبەست و شێعر و شایەری، بەش خوەێ چگە وەر ئەو نوا، باوجی دە دەق و نەسر نووسان هێمان هەم فرە ها ئەو دۆما و کەمکارییەیل فرەیێگ لە ئی باوەتە دیریمن ک وەگەرەکە ک گشت نویسەرەیلەمان

وەرە بنـن دە ئـی رێگـە و دە سـەرەتا بنـووڕن و سرنجـە بـدەن وە نـەسر رووژ دنیـا و نویسـەرەیل گـەپ و خوەتیـان دە ئـی کارە ئـاڵا بکـەنوە.

-یانێ نەسر دخەیتە نوای شێعر

:ئـا، دە لای منـەوە نـەسر نووسـانن دە راسـی هـە هـا نـوای شـێعر و وەرتـرە لـە یـە ک وەداخـەوە لـەی باوەتـەوە کـەم و کوڵیـمان فرەسـە، گشـتی دویشـن یـە نـەسرە ک دتوانـێ ئیمـە فرەتـر بخەێگـە وەر چـەم دە دنیـا و جـوورێ بازگمانـەو بکـەێ ک ئیمەیـش بویشـیمن ک قسـەیل فرەیێـگ ئـەڕا وتـن دیریمـن چـوون یـە نـەسرە ک ئاوێنەیێگـە ئەڵـەی کەفتـگ ئـەڕا یـە ک بـاڵا بەرزەگـەێ ژیـار و تەمەدونەگەمـان دیاریتـرەو بکـەێ و دنیـا لـە نـاخ و دەروونمـان ئەوبڕەسـنێ.

-بانان شێعر کوردی وە چە دبینیت؟

: ئایەنـدەی شـێعر کـوردی کەفتگـە وە یـە ک شـاعرەیلەی ئیمـە، چەنـێ خوەیـان وە زانسـت رووژ دنیـا نزیکـەو بکـەن و چەنـێ ئـاگاداری خوەیـان ببەنـە بانتـر و کەڵکەڵەیـل ئێجتماعـی خوەیـان جـوور یەکـێ لـە چالاکەیـل ئـاگادار کوومەڵگاگەیـان ببەنـە بـان و دە ئـی باوەتەیلەیـش خوەیـان وەر ئـەو نـوا ببەن نـە هـە دە شـێواز و تکنیکەیـل شـێعری، وە تەنیـا.

-دە لا کارەیلـێ ک وە کـوڕ و ئەنجمـەن ئەڵگـەردێ چـە دیـری ئـەڕا وتـن؟

:ئیمـە جەرخـە و یەکـەو گرتنەیلـێ چوونـە ک بزانـی نەدیریمـن، ئەوسـا ئەنجومەنەیـل ئەدەبـی و رووژنامـە و هەفتەنامـە و گوڤارەیلـە بیـن ک ئێسـە شـەواچەیل مەجـازی نیشتنەسـە شـوونەێ گشـتیان و تاکمەگلێگیـش گلـە گلـەی کتـاو بـڵاو دکـرێ، هـە یـە، راسـییەگەێ هـەر یەسـە.

-ئەڕا ئی رووژگارە چ پێشنیاریێ دیرێ

:ئـی دەورانـە، دەوران رسـانەیل و شـەواچەیل ئێجتماعیـە، هەرچێگـە ئیمـە لـەی باوەتـەوە خوەمـان دوەڵەمەنتـر بکەیمـن، نوامـان رووژنـای ترەکـە و دتوانیمـن فرەتـر لـە هـەر جـارێ زوان و ئەدەبیـات خوەمـان وە دنیـا بناسـنیمن. ئێسـە بەختەوەرانـە بایـەد بویشـیمن ک گشـت لـە یـە ئەوڕەسـیمنە هەرچـەن ک هێـمان هایمنـە سـەرەتای رێگەگەمـان و فرەمـان ماگـە ک خوەمـان دە ئەوجـوورە جیـێ بینیمـن و بـڕ وەێ بکەیمـن، وە بـان یـەوە هیـوادارم وەو چوونـە جیـێ بڕەسـیمن.

- تـون و بـڕێ تـر هـەپو هـەوڵ دان و توانسـتن جەژنـوارەی داسـتان کـوردی (رازان) دە ئیـلام بخەنـە رێ، جگـێ لـەی بـارەوە بویـش ؟

:ئـەو جەژنـوارە ک م لـە دەسدەناوەیلـێ بیـم ئـوو م خـوەم کریامـە دەبیـرێ ئـەو رووداوە ک وە راسـی میژووسـاز بی. درووو نەویشـم ئـەر بویشـم ک ئـەڕا یەکمجـار بـی ک وە سـنگ بەشـدار بیـن دە رازان، فـرە لـە نویسـەرەیل ئیلامـی وەر کـردن وە داسـتان نووسـانن وە کـوردی و فـرە لەتیـان ک فرەیـش تـاو و تەوانـای ئـی کارە دیـرن، وەر ژە ئـی رووداوە کەلیمـەی نەسر یـا داسـتان مانـا نەنووسـانبین و دە ئـی رووداوە بـی ک ئمـام و نووئمامەیلـێ کریانە دی ک ئـەر خوەتیـان بجمـن و بخـوازن، ئەلیمـەت و بڵیمەتەئلێگـن کەموێنـە ک هـەر کـەس وە راس دتوانـن جمشـتێ دە نـەسر و داسـتان و رومـان کـوردی، بخەنـە رێ.

-چەنـێ وە پایـار مایـن ئـی کارە و دریـژەدار بیینـێ، هێمـێدارن؟

: دە ئیـلام، چ دە زوان کـوردی و چ دە فارسـی، یـە شـێعرە ک دەس بـان دیـرێ و چشـتێ ریشـگدار و بنچینـەدار و دریـژەدارێ وە نـام نـەسر مانـا یـا داسـتان مانـا هـە نەداشـتیمنە. ئـی رووداوە وەێ خاتـرە دمینێگـەێ و دیاریـە دە جمەوجوولەیـل ئەدەبـی دە ئیـلام ک یـەک گـەر بیـن ئەدەبیـات وە سـوود شـێعر، دا وە یەکـەو و شـێوانەێ ئـوو کارێ کـرد ک باریکەرێیـێ ئـەڕا داسـتان و رومانیـش دە ئیـلام بچەکـرێ و واز بیـن ئـی دەروەچـە، ئاسـووەیل فرەیێـگ ئـەڕا باناتمـان دیـاری دکـەێ، یـە لـە خاسـییەیل و مووجزەیـل نەهادسـازییە و بنیـات خـاس نایـن، هـەر چـەن ک یەکـم گامـە باوجـی چـوون خـاس و راس ئەڵگیریاگـە و چەفتیـێ دە لاخت کارەگـە نەبییـە، ئیمـە فـرە دڵ وەێ بەسـیمنە، ئـی بڵاچـە بڵاچەیلـە، ئـی چـەق و قرچەیلـە ک ئێسـە جـوور نووسـان و بـڵاو کـردن کتـاو داسـتان دە ئیـلام دیـرێ دبێگـە بـاو، بـەش فرەیێـگ لـە یـە، هـن ئـی وەردەنـگ سازییەسـە ک رازان هـاورد وەرد خـوەێ. کار نەهادەیلـە یەسـە ک بخەنـە ویـر خەڵکەگـە تـا لا ئەڵبکـەن وە ئەوانـە ک دریانەسـە لا لـە وەر چـەم و لـە ویـرەو چگنـە، نەهـاد رازانیـش هـە وەیچوونـە، داسـتان و رومـان خسـتە ویـر وڵات، هـەم وە وەر چـەم نویسـەرەیلە، هـەم رخنەگرەیلـە ئـوو هـەم لـە گشـتێ گرینگـتـر (وەردەنگە)لـە هـاوردە وەر دەم و وەر دەنـگ داسـتانەیلە و ئەیانـە نـا وە قـەێ یەکـەو جـوور پێرۆژەیێـگ ک چـەن چشـت پیـرووز و ڕمـارگ بنێگـە قـەێ یەکـەوە. کارە گەوراگـەێ بنیاتەیـل ئەدەبـی هـەر یەسـە (موخاتەبسـازی) و گـردەو کـردن ئەوانـە دە دەور و گـرد یەکـتری، چـوون یـە موخاتەبـە ک نویسـەر دیارێگـە سـەر زەوق ک چشـتێ بنووسـنێ، منیـش تەنیـا دڵخوەشـییم دە ئـی کارە یـە بـی ک بـەش خـوەم توانسـتم ئـی کارە بکـەم و بەشـدار ببـم دە ئـی رێشـت خاسـە ک رازان نایـەێ.

-چەنـێ وەرد کوردەیـل فەیلـی عـراق ئاشـنایت

:فـرە کەسـێ یـا جەریـان ئەدەبیـێ دەو دیـم نەدناسـم و چشـت چشـتێ دیمـە و ژنەفتمـە ک فـرە تەڵفوتوونـن و پەرکەنـە و فـرە ئـاگادار لەتیـان نییـم. یـە هـەم ئـەڕا ئیمـە حەیفـە و هـەم ئـەڕا ئـەوان ک دتوانیمـن وە ئەفـزارێ وە نـام شـەواچەیل مەجـازی ک دی هاتـن چگـن و رێیەیـل قەییمـی لـە ملمنـە و کردگـە و یـە کارمـان ئـەڕا پەیوەنـی گرتـن وەرد یەکترەکـی راحەتـتر کردگـە ک تـا ئێسـە لـە یەیـش ویر بڕیمنـە و جـی شـانازی دیـرێ ک ئیـوە پـا نانەسـە وەر و هیوادارمیـن ک بتوانیمـن ک ئـی کارە ئـەڕا هامپەیوەنـی ببەیمنـە رەسـەت.

> دە لای منەوە نەسـر نووسـانن دە راسـی هە ها نوای شـێعر و وەرترە لە یـە ک وەداخـەوە لـەی باوەتەوە کـەم و کوڵیمان فرەسـە، گشـتی دویشـن یە نەسـرە ک دتوانیٚ ئیمە فرەتـر بخەیٚگـە وەر چـەم دە دنیا و جـووریٚ بازگمانەو بکـەیٚ ک ئیمەیش بویشـیمن ک قسـەیل فرەیٚـگ ئەڕا وتـن دیریمن ..

شێعرەێلەم ئاوێنەێ دەرۆنمن

گوڵ سوو

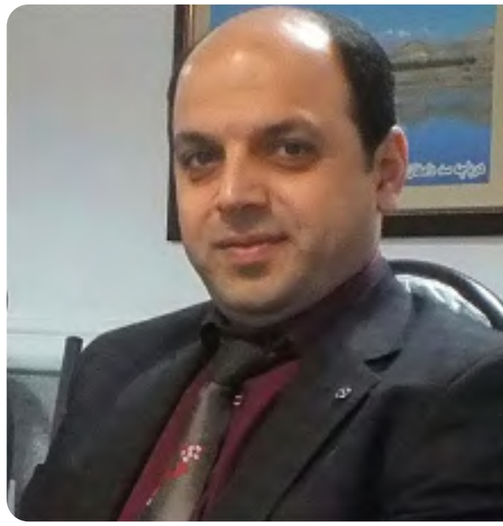

وەر ژە رزاشا پەهڵەوی ک تز (یەک دەوڵەت، یەک میللەت، یەک ئەرتش) دە ئێران باو نەبی و ئێران جوور چەن ساتراپی، چەن بڵاد، چەن وڵات سەروەخوەێ دگەردانناەێ، چوون کەسێ جوور ئێسە خاون زار و زەمین نەدبی، ئەمناک کردن هەر بەشێ لە کشوەر ددریا وە برێگ و هە لەورە زەمین و قورخ و حوکم زووداری ددریا وەیان، جووری ک دبین وە جیگر دەوڵەت دەو ناوچە، چشتێ جوور فەرماندار نزامی.

کوردەێل چوون یەکێ لە کوانەترین ئێرانییەێلە دیانە هساو و هەمیشە دە دریژای میژوو هە جەنگەری و بوێر بینە و پیاگەتی داشتنە و دە بان ئات و پەیمان خوەیان وسانە، جوور سوپاێگ ئەڕا ئەمناک کردن ئی پەڕ و ئەو پەڕ ئێران، دە ئی کشورە بڵاوەو بینە.

ئێسە بڕ فرەیێگ لە کوردەێل ئێران هانە نام جەماهیر (سۆفیاتی) ئەوسا ک دۆماێ داپاچگیان سوفیەت، بڕێ لەێ وڵاتەێلە ئەڕا خوەیان بینە وە یەکێ یەک کشوەر، ئەڕا ئموونە شارستان خواجەوەند دە شوون شەورەوی ئەومەیینگ، کەفتگەسە نام دەسان ئازەربایجان و ئەرمەنستان و دیمن ک چۆن کریا وە شوون شەڕ و تڵابەێ ئازەرییەێل و ئەرمەنییەێلە، هێمان ک هێمانە ئەو ناوچە وە نام ئێڵ خواجەوەند ک بنجینەێ هن کرماشانە نامگیرە، هەرچەن ک ئێسە دی دویشن ئێڵی وە نام خواجەوەند دەورەێلە نەماگە.

ئی ئێڵە ئێسەێش بڕێ لەیان هانە کلاردەشت و خوەیان وە کورد دزانن و هێمانیش هە وە بنزار لەکی قسە دکەن. بڕ گەپێ لە کوردەێل کرمانج بریانەسە خوراسان ژۆرین ، بڕێ تر کوردیش چگنەسە خوراسان خوارین و ... هە وەێچوونە چیەچیە و بڕبڕ کوردەێلە کەفتنەسە دە یەکێ یەک وڵات.

دە دەورەێ شێخ عەلیشای زەنگنە ک وەزیر و قەوی‌مەقام ئمپراتووری سەفوییە بییە، دەسهەڵاتداری و فەرمانداری نزامییەری فرە شوونەێل دریاگە وە کوردەێل، فرەتر کوردەێل زەنگنە. هەر چەن بڕێ لەێ کوردەێل دوورە وڵاتە ئێسە خوەیان وە تەبعیدی و تاڕیاگ دزانن باوجی هادەێ فرەترییان هە وە دڵ خوەیان و ئەڕا فەرماندار بیین ناوچەییێگ بان گرت‌بینە وەر و چگ بینە وڵاتەێلێ تر دە چوار گووشەێ ئێران.

یەکێ لە ئەوانە، خێڵ عەبدوڵماڵکییە ک خوەیان هن ناوچەێ هەورامان بینە و هێمانیش هە هەورامانی قسە دکەن. بڕێ لە ئەوان کووچیانەسە قوروە، بڕێ تر وە هەمەدان، بڕێگیش وە ئوستان مازندەران و دوفێشتر وە شارستانەێل ساری و بێهشەهر. ئەیانە فرە لەیان هێمان زوان کوردی هەورامی خوەیان ئەوهیشتنە و ئەڕا فەرهەنگ و زوان کوردی، چالاکی دکەن.

حامی نیکبەخت عەبدوڵەلکی؛ یەکێ لەو چالاکەێل و شاعرەێل خاس ئەو ناوچەسە ک تا ئێسە کتاو شێعرێ وە هەورامی بڵاو کردگە. وەرد ئی شاعرە دەمتەقەێگێ داشتیمنە ک پێشکەشتان دکەێمن.

-کاکە حامی، جگێ لە هووز خوەتان ئەڕامان بویش ؟

: ئیمە بنەماڵەێ ئەڤدڵمەڵکیمین، دە چوار قەڵاێ زاغەمەرز بێهشەهر دە ئوستان مازندەران.

چوارقەڵا، چوار ئاوایی دیرێ وە نام زاغەمەرز، زەیوەند، ئەمیرئاوا و حوسەین‌ئاوا ک هووزەێل فاراوەند، زەیوەند، شێخوەند و کەماڵوەند ک هەر کامەیان بەشێگن لە خێڵ ئەڤدڵمەڵکی (عبدالملکی) و نزیکەێ سەد ساڵ وەر ژە یە کووچریانە وەێ وڵاتە و تا ئێسە وە کوردی هەورامی قسە دکەن، دانیشتگنە.

منیش دە ساڵ 1357 هەتاوی (1978)، چل و یەک ساڵ پێش ئەڵئێرە هاتمە دی و دەرس و مەخشەێلەم، دە دەورەێ مەدرەسە دە زاغەمەرز و دە دەبیرستان و دە زانکۆویش دە شار ساری، زانکۆوەێ مازندەران دەرس خوەنستمە و سەرڕێشتەم ریازی و هساو بییە، وەلی هە لە ئەوەڵ ساڵەگە ک چگمە زانکۆ یانێ لە بیس و دو ساڵ پێشەو دەس کردمە شێعر وتن و دو ساڵ دۆماێ ئەوە، وە غەزەڵ و مەسنەوییەو، جدی‌تر شێعر وتمەو.

-دەێ هەمگە ساڵە، ئێسە دتوانیمن ک ئیوە، جوور ماموستایێگ دە شێعر بناسیمن؟

:نە، خوەم وە خوەم دویشم ک م هێمانیش وەو جیگە نەڕەسیمە و هالیمان فرەم ماگە هەرچەن لە چاو ئەوسا رێ فرەییێگ نامەسە پشت سەر. لە سەرا منیش جوور گشت تازەکارەێلە لە شێعر هجاییەو دەس کردمە شێعر وتن ئێسە ک دنووڕم وەو شێعرەێلمە، فرەتر مننە سیامەخشێ دە لام. راسییەگەێ یەسە ک م لە وەختێگەو وەرد شێعر شاعرەێل گەوراێ کورد ئاشنا بیم و هەر چێ فرەتر وەرد ئی جوورە شێعرەێلێ گورێ گرتم دیم ک چارم ناچارە ئەڕا یە ک بتوانم دە ئی رێگە وە جیێ بڕەسم و خوەم وە خوەم وتم ک بایەد هە شێعر نوو بویشم و بەس. وەێجوورە بی ک دە ناخ م ئاگرێگ گەپ ئەوکریا و بی وە کتاو شێعرێگ وە نام (ئاورێ ئارگا).

م بیم وە ئارگا و مژ سارد و سڕ شێعر هجایی ک لە ژێر خوڵەکووێ ک کوانگ دڵم ساردەمردگەو کردبی، بڵووزە دا و چاوم رووشن کرد و دیم ک هروو کردمە وە شێعر نوو و تا ئێسە ئی دڵبەستەگییە هە ها دە نامەین من و شێعر نوو کوردی.

-یانێ دی یەمە شێعر هجایی نەدویشی؟

:چۆ، هالی هەم جارجارێ، شێعر شێعرێگ هجاییش ئەڵوەسم و دە شێعرە نووەێلەمیش هەمجا هەم لە مووسیقی و زوان شێعر کڵاسیک، چ بخوازم و چ نەخوازم، تووشگ ئەڵگرم، هەر چەن ک نام و نامتووک شێعرەێلەگەم وەرد خوەم، هە گۆڕیانە و منیش جوور گشت وڵات، شێعرەێلەم ئاوێنەێ دەرۆنمن لە یەکلا و لەولاویش ئاوێنەێ دەور و گردمن.

-دیاری‌ترین تایبەتمەندی شێعرەێلەگەت چەسە؟

: ژان، دەرد دیاری‌ترین تم شێعرەیلەمە، ژان و ئێشێ ک لە دەوران کووچانن و دەربڕیان ئێڵەگەم لە هەورامان تا ئێرە ها دە گیانمان، یە دیاری‌ترین چشتێگە ک دە نام شێعرەێلەم دیاری دیاریە.

-دە بارەێ شێعر کوردی خوارین و لە چالاکییەێلەێ خوەت دە مازندەران ئەڕامان بویش ؟

:شێعر کوردی خوارین، هەر چەن دۆمای شێعر سورانی کەفتە جم و جۆل، باوجی ئێسە جمەێ دیاێ و رێ خوەێ، چمان کردگەسە دی و ئێسە لە فرە باوەتەێل کەم نەدیرێ لە شێعر سورانی.

وەلی ئاخینمە ک هێمان دە چوار قەڵای ئیمە دە مازندەران، هیچ بنیاتێ ئەڕا کار کوردی بنەڕا نەنریاگە هەرچەن هەر کەس وە راس، خوەێ ئەڕا خوەێ، وە خیرەت خوەێ دە بارەێ میژوو و فەرهەنگ کوردیاتی، ئەویندارانە و دڵسووزانە کار دکەێ. م خوەمیش لە چەن ساڵ وەر ژە یە دیرم فەرهەنگ وشەێل کوردی خوەمان کووەو دکەم ک دە ژێر ئاوار ئی کووچیانە نەمرن.

-دە بنەتاێ ئی باسە، قسەی دڵت بویش ئەڕامان

: چە بویشم؟ لەێ هەمگەێ ئارزووە و تاسە ک کووەو بییە دە مل دڵمان. گەوراترین خوەزەوم یەسە ک ئەدەبیات کوردی، بڕەسێ وەو جیگا ک لاق و شایسەێ ئی خەڵکەسە ک یە چەن هزار ساڵە تمەدۆن دیرن و ژیار کوردی ئی هنە دیرێ.

ئی زوانە و ئی فرهەنگە ک دیرێ لە دڵ کێوەێلەمان، هێمان هە قۆڵ دخوەێ ، لە دڵ شاعرەێلە و نویسەرەمانیش، منیش ئاواتەخوازم ک بتوانم وە بەش خوەم ئی گوڵ جییە لە ئێران ک زێد و ماوا و هن کوردەێل دوورەوڵاتە وەگەرد برا و خوەشکەێل ترم دە چوار قەڵای کورد بێهشەهر و ساری، وە هونەر کوردیاتی و داڕێشت کوردایەتی ئەڵڕازنم.

گرێ ده دامان ئاربابای بانه

ئەنجومەنی ئەدەبی بانە، نامێگە ناسریاگ دە شێعر کوردی، ئووقەرە ک نامێگە نەسڕیاگ لە شێعر کوردی. نە هە وە خاتر شاعرەیلەێ ک فرەتر لە ئەوە وە خاتر جمێشتیێ ک دە شێعر کوردی خستگەسە رێ.
جمەیێگ رووڵەبجم و جوولەیێگ پڕ لە هووڵ، پڕ لە هووڵ مەنە بیین ئاو گوڵەم بێ بن شێعر کوردی، چەم ئاوێ ک لە کیەنی ئاوەیلەێ دامان گوڵگوڵین ئاربەباوەو کەفێگە ڕێ.

گوڵسوو

(لە داوێنی ئاربەباوە)، ئاربەبایێگ ک ئێسە بییەسە نماد شێعر کوردی و دەلیل رێ زیارەتچییەیل بارگاێ پڕ شان و شەوکەت شێعر کوردی.
شاخەوان مێهرەبان ئاربەبا، ک دخوازێ گشت گوڵێگ دە دامان ئی کێوە سەوز و رەوز بکەێ، کەسێ نییە بێ ژە شاعر نێشتمانپەروەر و شەکەتینەناس، (کەریم دافعی) وە نازناوێ ناسریاگ وە (ک.د. ئازاد) ک تۆم گوڵباخییەیلێ وە رەنگ و بوو کوردیاتی لە ناوچەی فەیلی، وەشانێگە دە دامان گوڵگوڵئاڕاێ ئاربەبا دە بانە.

بانەی شێعر کوردی

ئیجارە دە دەمنێشت ئی باخەوانە ک هەمیشان بوو گوڵ دەدەێ، نیشتیمنە، گوڵ هەمیشەوەهار شێعر کوردی. یەیش دەمتەقەگەمان وەرد کاک ئازاد.
گوڵ سوو: گوڤاڕەگەێ ئیوە وە گشت زار و بنزارەیل کوردی، شێعرەیل فرەیێگ بڵاو کردگە، ئەڕا ئی رێگە گرتنەسە وەر؟
ئازاد: کورد بە هەمووزار و زاراوە و باوەڕ و ئایینێکەوە لای من، کەس و برا

و هاوخوێنی منن.
لە هەر جێیەک کوردێک نیشتە جێ بێ، ئەو خاکە نیشتمان وکوردستانە ! کورد هەمووی لە یەک ڕەگەز و نیژادە.
بوونی زاراوە و بن زاراوەی جۆراوجۆر، دەوڵەمەندی ئەدەبی کوردی نیشان دەدا. ئێمە بۆ نووسین پێویست ناکا لە زمانەکانی تر، وشە بێنین بەڵکوو هەر وشەیەک پێویستمان بێ دەبی لە زار و زارەوەکانی کوردی کەڵک وەرگرین! حەز دەکەم وەک من عاشقی خاک و خەڵکەکەی خۆمم، ڕووناکبیران ، ئەهلی قەڵەم وخەڵکەکەشم، بێ جیاوازی زاراوە وئایین و باوەڕ، ئەم گەلەیان خۆش بوێ و ڕێز بۆ هەموو زاراوەکان دانێن.
گوڵ سوو: وەر ژە ئی کار گەورای ئیوە، خەڵک بانە و برا و خوەشکەیل سورانیمان، چەنێ شێعر کوردی فەیلی، دناسین؟ چەنێ وەرد بنزارەیلەی بنزوان کوردی فەیلی، ئاشنا بین؟
ئازاد: خەڵکی ئاسایی کەمتر، بەڵام نووسەر و شاعیران، ئاشنای زاراوە و بن زاراوەی کوردی فەیلین و زۆریش بە خەمەوەن کە دانیشنیان ببێ لە گەڵ نووسەران و شاعیرانی کوردی فەیلی. لە دانیشتن و شەوە شێعر و فستیواڵەکانی چیرۆک و شێعر دا، ئەو قەڵەمانەش دەعوەت دەکرێن کە بەو زاراوە و بن زاراوەنە دەنووسن.
لە گۆڤارەکانیش دا کە بە زاراوەی سۆرانی بڵاو دەبێتەوە، نووسراوەکانی باشووریش وەک کوردی فەیلی، لەکی، کرماشانی ، کەلهوڕی و لوڕی و.....بە ئاشکرا چاپ و بڵاو دەبێتەوە.
گوڵ سوو: خوەت شاعری ، جگێ دە بارەی شێعرەیلەت بویش، تۆن و شێعر، کەێ یەکا گرتن؟
ئازاد: من زیاتر لە چل ساڵە شێعر و چیرۆک دەنووسم. زیاتر لە هەشتا کتێبم نووسیوە کە بە داخەوە تەنیا تا ئێستا، توانیومە، پازدە کتێب چاپ کەم!
گوڵ سوو: ڕوانگەی کاک ئازاد وە سەر ئاسوو شێعر خوەێ چەسە؟
ئازاد: بە بڕوای من شێعر خۆی دوو بەشە: قاڵبی شێعر و ناوەرۆک.
قاڵبی شێعر وەک بینایەک وایە کە شێعر تێی دا نیشتە جێیە! بەڵام ناوەرۆک دانیشتووی ئەو بینا و ماڵەیە! ناوەرۆک، بیر و باوەڕ و هەڵوێست و ڕوانگی شاعیرە کە باس لە خۆشی ، ناخۆشیم نەهامەتی و کارەساتی مێژوویی ئەوسات و زەمانە دەکە کە گەل و نیشتمان تێی دا بە سەر دەبا و لیی تێپەڕ دەبێ!
گوڵ سوو: شێعر کوردی، وەێ هەمگە بنزارە چە دکەێ؟ وەر ئەو کوو دچوو؟
ئازاد: بە خۆشیەوە کورد خاوەنی دەنگی خۆیەتی. ئەزموونی نووسەران و شاعیران لە بواری شێعر و نووسین دا، لە هەموو دونیا دا دەنگی داوەتەوە. هەر چەند ئێستا زۆر کەس دەیانهەوێ ئەزموونی وڵاتانی تر بێنە ناو ئەدەبیاتی کوردی، بەڵام بە بڕوای من هەر گەلێک، نووسین و شێعری تایبەت بە خۆی هەیە!
من ئەگەر وەک شاعیری ئورووپا یان ئامریکای لاتین بنووسم، هیچ جێ پەنجە و مارک و مۆری کوردی پێوە نابێ! ئەوانیش کە ئەدەبیاتی کورد لە گەڵ گەلانیتر، کە لە بار دۆخێکی باشتر لە کورد دا دەژین ،پێک دەگرن و هەڵدەسەنگێنن، بە داخەوە تووشی نەخۆشی (غرب زدگی) بوون و لە ئەدەبیات حاڵی نەبوون! چوونکە ئەدەبیات، زمانحاڵی ئەو گەلەیە کە شاعیر و نووسەر دەینووسنەوە!
گوڵ سوو: گوڤار و ماڵپەڕەیلێ ک هە هن شێعرن، چ ئاڵنگێ دە مل شێعر کوردی دیرن؟
ئازاد: گۆڤارەکان، بە گشتی بە پێی هەل و مەرجی ئێستا و ئەم دۆخە، شت بڵاو دەکەنەوە و زۆربەیەن ناتوانن ئاوێنەی تەواو نوێنی ئەدەبی کوردی بن!
گوڵ سوو: شەکەت و میەنگ کار نەبی، خزمەتەیلێ جوور کارە گەوراگەێ ئیوە بێژە یە ک وڵەکەت ئایم دکەێ، ئاخرێ شەکەتی لە گیان ئایم دەرارێگە دەر. چمان دەرد و دەرمانێگە ک هەر مانگ، دبێگە هچانێ ئەڕا دریژە داین وە کارێ بێهچان، پڕە لە ویر و باوەڕەیل خوەش ئوو لە تەنگی.
تکەڵەیل تەمتەملەلوول ئاربەبای شێعر، ئیوە دخەێگە ویر چە؟
ئازاد: لەم دۆخە دا، کە کوڕۆنا زۆر کەسی بە زۆر خانەنشین کردەوە، ئەو شتە بە بیری من داهات، کە گۆڤارێک ڕێک بخەم کە سنوورەکەی جوغرافی ببەزێنی و بۆ هەموو دونیا پەل باوێ. ئێستا بە خۆشیەوە، ئەو گۆڤارە، نەک لە ناو کوردی ئێران، بەڵکوو لە ناو کوتدی باشوور، لە ئوروپا، ئامریکا، ئۆسترالیا و.... بە گشتی دونیا دا جێی خۆی کردۆتەوە!
ڕاستە، ئەرکی ئەو گۆڤارە لە ئەستۆی منە و شەو و ڕۆژ، خەریکم، بەڵام دۆستانیتری ئەنجومەنیش بە ناردن و ویراستاری و هەڵە گرتنی گۆڤارەکە یارمەتیم دەدەن. هەموو مانگێ، ئەو گۆڤارە دەردەچێ و بە خۆشییەوە جێی خۆی کردۆتەوە.
گوڵ سوو : قسەد ، ئەڕا هامولاتییە کورد زوانەگەێ خوەێ چەسە؟
ئازاد: هەر کەس بە پێی توانا و دەسەڵاتی خۆی هەوڵ بدا تا ئەدەبی گەلەکەمان بە هەموو زاراوەکان، گەشە بکا. من بە دەرکردنی گۆڤار، یەکێ تر بە نووسینی مێژوو و بابەتی بە کەڵک لە سەر زمان و نەتەوە. بۆ وێنە ، لە شاری بانە و دێهاتی دەوروبەری پێنج ئەنجومەنی ئەدەبی هەیە! ئەوە هەوڵ و توانای قەڵەمەکەی بانەیە!
1 ـ ئەنجومەنی ئەدەبی بانە (هەوەڵ ئەنجومەن لە تەواوی شار و شوێنەکانی کورد لە ڕۆژهەڵات کە خۆم وەک دامەزرێنەر لە ساڵی 1368 هەتاوی‌دا سەرپەرەستی ئەو ئەنجومەنەم گرتۆتە ئەستۆ)
2 ـ ئەنجومەنی بەڕۆژە
3 ـ ئەنجومەنی هاژەی کۆخان
4 ـ ئەنجومەنی کانی کانیسوور
5 ـ ئەنجومەنی ئارمردە
کەم شار وەک بانە توانیویانە بەم شێوە پەرە بە ئەدەبیات و ئەنجومەنەکان بدەن!
گوڵ سوو: ئیمە وە کوردی فەیلی، پرسیاری دکەیمن، ئیوە وە کوردی زاراوەی سوورانی جواو ددەن، چەنێ یە ڕەیینە و دڵخوازە ئەڕا تو، جووور شاعرێ ک وڕینەێ مەنین وشە دیرێ و کەڵکەڵەێ هامزوانی و هامدڵی گشتێ، جوور چاڵاکێ ک تەزیان و شەکەتی دە گیانێ نەدمینێ؟
ئازاد: ئێمە براین. ئەوە ڕاستیەکەی حاشا هەڵنەگرە! لە بوومەلەرزەی کرماشان دا کورد بێ سەرنج دان بە زاراوە و دین و ئایین، بە یارمەتی دانی برا و خوشکەکانی خۆی، نیشانی دا کە چۆن بە خەمی یەکەوە هەن و هیچ شتێک لێکی دانەبڕیون! ڕەنگە، کوردی کورمانجی باکوور، یان سۆرانی کەمتر لە زاراوەی هەورامی یان کوردی فەیلی حاڵی بێ، بەڵام خۆیان بە برا و هاو زمان و هاو نیشتمانی یەکتر دەزانن!.

حەز دەکەم وەک من عاشقی خاک و خەڵکەکەی خۆمم، ڕووناکبیران ، ئەهلی قەڵەم وخەڵکەکەشم، بێ جیاوازی زاراوە وئایین و باوەڕ، ئەم گەلەیان خۆش بوێ و ڕێز بۆ هەموو زاراوەکان دانێن.

زوان داڵگی

یانێ زانست و سەوادداری

کوردیش جوور گشت خەڵکەێل دنیا، یە خەیڵێگە کەفتگەسە سەر پلەی زانایی و زانیاری.
یەکێ لە تایبەتمەندییەێل ئی سەردەمە ک هایمنە تێ یەسە ک هەر هەواڵ و وەێهەواڵێ ک دە هەر سۆک و پەڕێ لە دنیا بکەفێ، هە وە گڕێ، پەخش ئەبێ دە گشت دنیا.

گوڵ سوو

INTERNATIONAL
MOTHER
LANGUAGE
DAY
21 FEBRUARY

دیاری‌ترین گوڕانکاریێ ک ده دریژای مێژووی خه‌بات و جمێشت کوردی ئه‌بێ وه پێ هشاره بکرێ سیاسه‌تێگه ک نێچیروان بارزانی ده‌و قه‌ێڕانه‌ێل سه‌خته گرته وه‌ر، چشتێ ک ئه‌پووڕێ ناوێ بنیمن (دیپلۆماسی کوردی) ک جیاوازه له گشت هنازه‌ێل سیاسیێ کورد ده ده‌ورانه‌ێلێ تر.

یوونسکۆ؛ گه‌پترین ماڵگه‌ێ ناده‌وڵه‌تانییه ئه‌ڕا کاره‌ێل فه‌رهه‌نگی ده دنیا.

ئی بنگه هه‌میشان؛ گوڕه‌وگوڕ تاریفه‌ێل تازه‌ترێ ئه‌ڕا مانا کردن سه‌واد و ته‌وانای خوه‌نده‌کاری کردگه.

ده تازه‌ترین چشتێ ک وتریاگه ئی ماڵگه (ته‌وانایی ئه‌ڕا گۆڕیان) یا (ته‌غییر/ change) جوور (سه‌وادداری) زانستگه و وتگه ئه‌وانه‌ێ ک ناتوانن چشته‌ێلێ ک خوه‌نستنه و زانستنه ئه‌ڕا گوڕانن خوه‌یان و ژیانێیان ببه‌نه کار، بێسه‌واد وه هساو دیان.

ئی تاریفه دخوازێ بویشێ ک (خوه‌نستن و وه‌کاری /علّم و عه‌مه‌ڵ) ئه‌ر وه‌رد یه‌کتره‌کی نه‌بن وه گه‌ره‌ک نه‌دیان ئوو هیچن و هه مننه ئایم مه‌زۆکێ ک شوونگومه.

یه دویشێ ک زانستن چشتێ وه مانای مه‌هاره‌ت و ته‌وانمه‌ندی ئه‌ڕا وه ده‌رئه‌نجام و وه ره‌سه‌ت ره‌سانن چشتێ نییه مه‌گه‌ر یه ک ئی زانسته گوڕان (گۆڕان) بخه‌ێ ده ژیان بزانه‌گه‌ێ، ئمجاسه ک وه گه‌ره‌ک دیاێ و دپووڕێ بویشیمن ک ئه‌و که‌سه سه‌واد دیرێ.

کوڵ و کوڵبڕ بایه‌د بویشیمن ک هه زانستن ته‌نیا وه‌گیر نییه، دووزه‌مه و گیچه‌ڵێ ک ئێسه دامانگیر وڵاته‌ێل جه‌هان سێیم بییه و بییه‌سه چشتێ‌چۆ مه‌دره‌ک‌خوازی نه وه‌کار بیین ئوو وه‌ێ هساوه ئه‌وانه‌ێ ک دوکتراییش دگرێ، هه‌مجا هه په‌نج له سه‌دێیان، سه‌واددار هساو دبن.

بێ‌ژه ئی تاریفه، ئه‌و سێ تاریفه‌ێ تره ئه‌یانه‌ن:

★یه‌کم تاریف له سه‌وادداری و خوێنده‌وانی

یه‌کم چشت ئه‌ڕا سه‌وادداری له چاو و چه‌مسار یونسکۆ، ته‌وانمه‌ندی نووسانن و خوه‌نین وه زوان داڵگی (زگماگی و باوانی)یه.

هه‌ر چه‌ن ک چه‌نی‌چه‌ن ساڵه له‌ێ نیشان‌ناینه ئه‌ڕا تاریف سه‌وادداری له لایه‌ن یونسکۆ چگه باوجی وه‌داخه‌وه هێمان ک هێمان کورد مانا، دوفێشتر کورد فه‌یلی له گشت هووزه‌ێله‌ێ جووور کورده‌لی، مه‌ڵکشاێ، به‌یره‌ی و عه‌لی‌شه‌ڕوان، که‌ڵهوڕ، رێزه‌وه‌ن، ئه‌رکوازی، خزڵ، دێوڵاێ، قه‌ره‌ولووسی، مه‌نده‌لاوی، شوهانی، مه‌ڵخه‌تاوی، باوه، شێروانی، چه‌رداوڵی، ره‌شنوو، له‌ک و لوڕ و ... لاخوار کوردستانات، چه‌ن له‌سه‌د فره‌ترێیان نه‌توانستنه و نه‌دتوانن ک وه کوردی بنووسنن یا حه‌تتا بخوه‌ننیش و ئی که‌م و کوڵییه هێمان که‌مه‌و نه‌بییه و ئاخین و داخینه ک بڕێ له شاعر و نویسه‌ره‌ێله‌مان نه‌دتوانن ک وه کوردی بنووسنن ئوو یا لاوه‌که‌مێ فره بنووسنن یا بێ‌ژه شێعر، چشتێ تر و مه‌تنێ بنووسنن یانێ ئیمه ده کورده‌واری هێمان دوما مایمنه و فره‌یش وه‌ر ئه‌و نواتر نه‌چگمینه.

ئه‌ڵوه‌ت تاکمه‌جارێ زوان نامجی هه‌ر وڵاتێگ جوور عه‌راوی ده عراق و سووریه، تورکی ده ئازه‌ربایجان و تورکیه ئوو فارسی ده ئێران و ئه‌رمه‌نی ده ئه‌رمه‌نستان، شوون زوانه‌ێل داڵگیێ جوور کوردی گرتگه.

★دوێمین تاریف

یاد ئه‌وگرتن کامپیووتر و هووکاره بیین وه زوانێ تر دوفێشتر زوانێ نامده‌وڵه‌تانی ده دومادوماێل سه‌ده‌ێ بیسم، له لایه‌ن سازمان میلله‌ل جوور یه‌کێ تر له پارامتره‌ێل سه‌وادداری ناسریا ئمجا یه خوه‌ێ بی وه هووێ ک زاڕووه‌ێله هووکاره بکرن وه‌ر کار وه کامپیووتر و زوانه‌ێل ده‌ره‌کی دوفێشتر وه زوان ئنگلیسی.

★زیاتر کردن دوانزه جوورێ تر ئه‌ڕا سه‌وادداری؛ سێیمین تاریف

ده ده‌هه‌ێ دوێیم سه‌ده‌ێ بیس و یه‌ک زایینی، دوجاره گوڕان‌کارییێگ تر که‌فت ده نام ماهییه‌ت سه‌واد ئامووژی و ئامووژکاری.

ده‌و به‌ێنه‌ێله وه یه‌ک‌گلی، کوت و پڕ و له بنه‌ڕه‌ته‌و تاریفه‌ێله دواره گوڕدریان و وه‌کاری شوون قاقه‌زوازی و مه‌دره‌ک گرتن ول گرت. ئی وه‌کارییه‌ێله ئه‌یانه بین:

١- ئامووژگیری و سه‌واد به‌زه‌یه‌تی ..عاتفه داشتن و ته‌واناێ به‌زه‌ی‌کاری وه‌رد بنه‌ماڵه و دووس و هه‌ڤاڵه‌ێله و که‌سه‌ێلێ تر بر وه یه‌کێ له پارامتره‌ێل ئه‌ڕا سه‌واد دووسایه‌تی ئه‌وگرتن.

٢-سه‌واد په‌یوه‌ندکاری ..په‌یوه‌ندی گرتن و ده نام ئایم گه‌پ بیین ئوو هام‌وشوو وه‌رد که‌سه‌ێلێ تر داشتن کریا وه یه‌کێ له‌و پارامتره‌ێله.

٣-سه‌واد ماڵی ..ویرداری ئه‌ڕا خه‌رج و ده‌خڵ و ئه‌وگرتن ڕێشت پێشتده‌سی کردن و پوول‌ئه‌ڵگرتن و نه‌ته‌ڵه‌فانن ده‌سخه‌رجی، یانێ ئامووژگری ماڵی

٤-سه‌واد میدیا ..ناسین میدیا و شه‌واچه‌ێل مه‌جازی و هه‌واڵنێیارییه‌ێل و خاس و گه‌ن کردن ئه‌وان و ئه‌و چشته‌ێله ک دنن ده نام خه‌وه‌ره و بابه‌ته‌ێله‌یان کریا وه یه‌کێ تر له‌و پارامتره‌ێله.

٥-سه‌واد ئه‌ده‌و کردن

ته‌وانایی ده ته‌ربییه‌ت ئوو ئه‌ده‌و کردن زاڕووه‌ێله‌یش یانێ سه‌وادداری

٦-سه‌واد کار وه‌رد کامپیووتر

٧-سه‌واد له‌ش‌ساغی و هازامه‌ندی و زانستن خواردن و نواگیری له بیمارییه‌ێله و ده‌رمان‌کاری

٨-سه‌واد لان و نژاد ئوو ناسین ئه‌ڵکه‌فته‌ێلێ تر ئه‌ڕا خاتر دوچاوه‌کی نه‌کردن و رێزگرتن هووزه‌ێل و که‌مهووزه‌ێلێ تر

٩-سه‌واد وڵات‌ناسی و زانستن ژینگه‌وانی و پارێزداری له موحیت ژیان

٠ - سه‌واد شیکاری..ته‌وانمه‌ندی ناسین، ژێر و بان کردن و شیکاری تئورییه‌ێله وه بێ‌پێش‌داوه‌ری.

١١ - سه‌واد ئنرژی و زانستن به‌تره‌ف نه‌کردن ئنرژی وه ول

١٢-ته‌وانایی زانستی یانێ بێ‌ژه مه‌دره‌ک گرتن له زانکۆ بایه‌د ئایم بتوانێ شیکاری بکه‌ێ ئوو رێکاره‌ێل زانستی و عه‌قڵانی بکه‌ێگه دی.

MAGAZINE
GULLSOO